



รายงานการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา  
ให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ  
สำหรับ **กลุ่มความหลากหลายทางเพศ**



A Study on the Development of School Learning Ecosystems to Support  
the Implementation of the Marriage Equality Act for Sexual and Gender Diverse Groups

Learning

Ecosystems

Equality

Gender

Sexual



รายงานการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา  
ให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรรถนะเพื่อเพิ่มสู่การปฏิบัติ  
(สำหรับ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ)

กลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วมและการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา  
สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้  
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ



## คำนำ

รายงานการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ (สำหรับ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ) ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานโครงการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม (กลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มความหลากหลายทางเพศ) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ สำหรับกลุ่มความหลากหลายทางเพศ ซึ่งผลการดำเนินโครงการจะก่อให้เกิดการนำไปขยายผลและนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่ไม่ละเลยคนทุกกลุ่ม คนทุกกลุ่มสามารถเติบโตและเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม พัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพและความหลากหลายเฉพาะตน กลายเป็นกำลังสำคัญที่จะนำพาประเทศไทยก้าวข้าม “ความเหลื่อมล้ำสู่ความเสมอภาค” อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำหรับกระบวนการวิจัยฯ ครั้งนี้ ประกอบไปด้วยการประชุมหารือผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ การศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น และการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่กำหนด ซึ่งประเด็นแนวคิดหลักที่กำหนดในการศึกษาครั้งนี้ คือ **“ถ้าการศึกษาเห็นเพศเป็นกลางและหลากหลาย บทบาทของระบบการศึกษาไทยหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ควรเป็นอย่างไร ?”** ประกอบไปด้วยประเด็นย่อย ๓ ประเด็น ได้แก่ **ประเด็นที่ ๑** บทบาทหน้าที่ของการศึกษาไทยในอนาคต ภายหลังจากกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ **ประเด็นที่ ๒** หลักสูตร กฎระเบียบ ค่านิยม ทักษะคิดของผู้บริหาร ครู นักเรียน ในวันที่สังคมมีความหลากหลาย และ **ประเด็นที่ ๓** การสร้างพื้นที่นิเวศการเรียนรู้ และบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียนที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในสังคม ทั้งนี้ ยังมุ่งนำเสนอแนวทางสำหรับผู้เกี่ยวข้องในระบบการศึกษา ทั้งในมิติของผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และผู้ปกครอง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของความหลากหลายทางเพศ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงตัวตนและความสามารถของตนเองอย่างเหมาะสมเต็มตามศักยภาพภายใต้ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเท่าเทียม เพื่อร่วมกันสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ปลอดภัย เท่าเทียม และเคารพในศักดิ์ศรีของทุกคน โดยเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในสิทธิที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย และการส่งเสริมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างเปิดกว้าง และปราศจากการเลือกปฏิบัติ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๓ ท่าน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อดิศร จันทร์สุข คณบดีคณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษเอก สุวรรณบัณฑิต และว่าที่ร้อยตรีย์อาทิตย์ สุขอำ พร้อมคณะนักวิจัย ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย ตลอดจนร่วมลงพื้นที่เป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้และเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้การศึกษาวิจัยบรรลุเป้าหมายของการศึกษาวิจัยที่กำหนดไว้



(รองศาสตราจารย์ประวิต เอราวรรณ์)  
เลขาธิการสภาการศึกษา

## บทสรุปสำหรับผู้บริหาร :

### การศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ

การศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ เป็นกิจกรรมการดำเนินงานภายใต้โครงการ การศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม (กลุ่มชาติพันธุ์ และ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ) การดำเนินงานดังกล่าวเป็นการดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมายหลักสำคัญ คือ “กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มเปราะบางทางสังคมที่ต้องเร่งพัฒนา ประเด็นสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องเร่งขับเคลื่อนและพัฒนาไปพร้อมกัน คือ การสร้างสังคมที่เคารพความหลากหลายและมีความเสมอภาคกัน รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

การดำเนินงานดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ และ (๒) จัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ (สำหรับ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา) โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับสถานศึกษานำร่องชั้นพื้นฐาน ที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับกลุ่มความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา ครอบคลุมทั้งกลุ่มผู้บริหาร ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ตลอดจนผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา ทั้งนี้ เป็นการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องระยะที่ ๒ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและติดตามผลการดำเนินงานในสถานศึกษาที่ได้เข้าร่วมโครงการ ระยะที่ ๑ เมื่อปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ ที่ผ่านมา ต่อมาในระยะที่ ๒ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ จะดำเนินการเก็บข้อมูลในสถานศึกษานำร่องชั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล จำนวน ๓ แห่ง และสถานศึกษานำร่องในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน ๑ แห่ง รวมสถานศึกษานำร่องทั้งสิ้น ๔ แห่ง ซึ่งล้วนเป็นสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ประกอบไปด้วย

๑. โรงเรียนวัดสุทิวราราม กรุงเทพฯ  
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒
๒. โรงเรียนโพธิสารพิทยากร กรุงเทพฯ  
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑
๓. โรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง กรุงเทพฯ  
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒
๔. โรงเรียนบุญวัฒนา จังหวัดนครราชสีมา  
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครราชสีมา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย และนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียง และสรุปสาระสำคัญในประเด็นต่าง ๆ สามารถสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

#### ผลการศึกษา

จากการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ และจัดทำรายงานการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ รวมทั้งจัดทำ (ร่าง) ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ (สำหรับ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา) สรุปรายละเอียดตามประเด็นและข้อค้นพบสำคัญได้ ดังนี้

➢ จากการจัดกิจกรรมฐานการเรียนรู้ ๔ ฐานการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย

ฐาน ๐๑ ด้านหลักสูตร การสอน เนื้อหาการเรียนรู้

ฐาน ๐๒ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียน

ฐาน ๐๓ ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู

ฐาน ๐๔ ด้านนิเวศการเรียนรู้ภายในและภายนอกห้องเรียน

สามารถสรุปข้อค้นพบในแต่ละฐานได้ดังต่อไปนี้

**ฐาน ๐๑ ด้านหลักสูตร การสอน เนื้อหาการเรียนรู้** โดยเสนอให้เน้นการบูรณาการเนื้อหาสาระในประเด็นความหลากหลายและความเท่าเทียมทางเพศ โดยเฉพาะเรื่อง “ความสิ้นไหลและความหลากหลายทางเพศ (SOGIESC)” เพื่อสร้างความตระหนักรู้เรื่องการเคารพสิทธิและลอคคิตในสังคม รวมถึงมุ่งสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองและชุมชนให้เกิดการรับรู้และเข้าใจร่วมกัน ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรและระบบสนับสนุนต่าง ๆ ให้เอื้อต่อวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายของทุกคน **ฐาน ๐๒ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียน** โดยเสนอให้เน้นการสร้างบรรยากาศของความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ลอคคิต และสื่อสารเรื่องความหลากหลายให้เป็นเรื่องปกติ รวมถึงสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) ให้เป็นพื้นที่ที่ทุกคนได้รับความเท่าเทียมและการเคารพซึ่งกันและกัน ไม่แบ่งแยกเพศและความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีพื้นที่ในการแสดงออกและ “ถูกมองเห็น” จากคนรอบข้าง ตลอดจนเปิดโอกาสให้นักจิตวิทยาหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตรและปลอดภัยอย่างมีประสิทธิภาพ **ฐาน ๐๓ ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู** โดยเสนอให้เน้นการสร้าง ความไว้วางใจและการรับฟังที่ปลอดภัยสำหรับทุกคน เพื่อรับฟังปัญหาและปรึกษาหารือร่วมกัน ภายใต้มุมมองของการโอบรับความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน สำหรับ **ฐาน ๐๔ ด้านนิเวศการเรียนรู้ภายในและภายนอกห้องเรียน** โดยเสนอในมิติผู้บริหาร ต้องมีวิสัยทัศน์ในการเป็นผู้นำและสร้างการเปลี่ยนแปลง ขณะที่สถานศึกษาควรจัดทำคู่มือหรือแนวปฏิบัติที่มีความชัดเจนภายใต้แนวคิดความเท่าเทียมทางเพศ เพื่อปลดลอคคานियัมแบบทวิลักษณ์ มองไปที่ “คุณค่าของความเป็นมนุษย์” รวมทั้งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งในการร่วมกันพัฒนาผู้เรียนและสื่อสารประเด็นความหลากหลายสู่สาธารณะ เพื่อให้เกิดการรับรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันในวงกว้าง พร้อมทั้งให้การสนับสนุนทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เข้าใจความหลากหลายของ “ทุกคน”

➢ จากหัวข้อหลักในการศึกษาที่พบว่า **“ถ้าการศึกษาเห็นเพศเป็นกลางและหลากหลาย บทบาทของระบบการศึกษาไทยหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ควรเป็นอย่างไร ?”** สามารถสรุปข้อค้นพบจากการเก็บข้อมูลในสถานศึกษานำร่องทั้ง ๔ แห่ง ใน ๓ ประเด็นหลักที่กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

**ประเด็นที่ ๑ บทบาทหน้าที่ของการศึกษาไทยในอนาคต** ภายหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ โดยภาคการศึกษาควรมีบทบาทเป็นกลไกในการสร้างความเท่าเทียมและลอคคิตในสังคม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ในการเคารพสิทธิและความเท่าเทียมระหว่างกัน รวมถึงทำหน้าที่ลอคคิตของ คนในสังคมที่มีต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ตลอดจนสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้เกิดการยอมรับในวงกว้าง ทั้งนี้ สถานศึกษาอาจมีบทบาทในการขับเคลื่อนและสื่อสารสาธารณะ ในประเด็นเกี่ยวกับการสนับสนุนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อสร้างบรรทัดฐานใหม่ในสังคมที่ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ **ประเด็นที่ ๒ หลักสูตร ภาวะเป็ยบ ค่านิยม ทิศนคติของผู้บริหาร ครู นักเรียน ในวันที่สังคมมีความหลากหลาย** โดยบูรณาการเนื้อหาเรื่อง “ความสิ้นไหลและความหลากหลายทางเพศ (SOGIESC)” ให้เหมาะสมตามช่วงวัยของผู้เรียน พัฒนาหลักสูตรที่เอื้อต่อการไม่แบ่งแยกบทบาทระหว่างเพศ และไม่จำกัดเรื่องความเท่าเทียมทางเพศไว้เพียงแค่วิชาใดวิชาหนึ่ง รวมทั้งการปฏิรูปกฎระเบียบและระบบสนับสนุน ทั้งในรูปแบบประกาศ หรือ คู่มือ/แนวปฏิบัติที่ชัดเจนภายใต้แนวคิดความเท่าเทียมทางเพศ ครอบคลุมทั้งการกำหนดมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพครูให้สอดคล้องกับความหลากหลาย ซึ่งจะ รวมไปถึงระบบการคัดเลือกบุคลากรเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ด้วยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ในมิติของการปรับค่านियัม

และทัศนคติ ซึ่ง “ผู้บริหาร” จำเป็นต้องมีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงบนความแตกต่างหลากหลาย สำหรับ “ครูผู้สอน” ต้องมีมุมมองที่โอบรับความหลากหลาย และปฏิบัติต่อทุกคนบนพื้นฐานความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และ “นักเรียน” ควรได้รับการปลูกฝังค่านิยมของการเคารพสิทธิ ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และการยอมรับในความแตกต่างรายบุคคลอย่างเหมาะสม **ประเด็นที่ ๓ การสร้างพื้นที่นิเวศการเรียนรู้ และบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียนที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในสังคม** โดยเน้นการสร้างบรรยากาศภายในและโดยรอบสถานศึกษาที่ปลอดภัย (Safe Space) ที่จะทำให้ทุกคนรู้สึกถึง “ความเท่าเทียมและเคารพซึ่งกันและกัน” ไม่ว่าจะมีความแตกต่างทางเพศ ทำให้การแสดงออก หรือความสนใจที่แตกต่างกัน รวมทั้งสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับ ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อร่วมกันจัดการเรียนรู้และสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร ส่งเสริมให้ “ทุกคน” ในนิเวศการเรียนรู้สามารถ สื่อสารและสะท้อนคิด (Reflection) ร่วมกันได้อย่างเปิดกว้าง ตลอดจนจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ด้านความหลากหลายทางเพศที่เข้าถึงได้ง่ายและไม่มีค่าใช้จ่าย มีการสนับสนุนสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย มุ่งเน้นการ “ปลดล๊อคมุมมองทางเพศที่แบ่งแยก” โดยสร้างระบบนิเวศที่มองเห็นถึงความเป็นมนุษย์เป็นอันดับแรก

จากประเด็นหลักในการศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะทางสำหรับผู้เกี่ยวข้องในระบบการศึกษา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของความหลากหลายทางเพศ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงตัวตนและความสามารถของตนเองอย่างเหมาะสมเต็มตามศักยภาพภายใต้ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเท่าเทียม **แนวทางที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และผู้ปกครอง** เพื่อร่วมกันสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ปลอดภัย เท่าเทียม และเคารพในศักดิ์ศรีของทุกคน โดยเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในสิทธิที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย และการส่งเสริมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างเปิดกว้าง และปราศจากการเลือกปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

## ๑. แนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

**ผู้บริหารสถานศึกษา** เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดการเคารพความหลากหลายทางเพศอย่างเป็นรูปธรรม โดยกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการสร้างพื้นที่ทางการศึกษาที่ปลอดภัย ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย อาจกำหนดประเด็นความหลากหลายทางเพศให้เป็น “วาระหลัก” ของโรงเรียน รวมถึง “นโยบายเรื่องความเท่าเทียมทางเพศ” ที่มีความชัดเจน ไม่ว่าจะป็นนักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา หรือเจ้าหน้าที่ในโรงเรียน ต่างควรได้รับการเคารพซึ่งกันและกันในทางเพศ มีการสื่อสารนโยบายให้ทุกฝ่ายรับรู้ – รับทราบร่วมกัน พิจารณาปรับแก้กฎระเบียบและข้อกำหนดต่าง ๆ อย่างเหมาะสม มุ่งพัฒนาครูและบุคลากรให้เข้าใจในความหลากหลายทางเพศ เพื่อเรียนรู้ สร้างความเข้าใจ ลดอคติ และรู้วิธีป้องกันการเลือกปฏิบัติหรือละเมิดสิทธิในโรงเรียน สนับสนุนการจัดตั้งชมรมและกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศอย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้มีการแสดงออกทางเพศอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของการยอมรับและเห็นคุณค่าของทุกคน ตลอดจนจัดให้มีช่องทางรับฟังและร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ

## ๒. แนวทางสำหรับครู

**ครู** เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ ให้คำปรึกษา ตลอดจนมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและขจัดความขัดแย้งที่เกิดจากการมีอคติและเลือกปฏิบัติ โดยครูควรแสดงออกถึงความเป็นกลางระมัดระวังการใช้คำพูด หรือการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม เน้นการสร้างห้องเรียนที่ “เปิดกว้าง” และ “ปลอดภัย” ครูควรคำนึงถึงความหลากหลายทางเพศในชั้นเรียน อาจบูรณาการความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศในบทเรียน ส่งเสริมการแสดงออกและการมีส่วนร่วมของนักเรียนและให้เกียรติทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งครูต้องสามารถเป็นที่พึ่งให้กับนักเรียน เมื่อนักเรียนเกิดความไว้วางใจ นักเรียนจะรู้สึกปลอดภัยและกล้าขอความช่วยเหลือมากขึ้น ครูต้องรับฟังอย่างไม่ตัดสินและรักษาความเป็นส่วนตัวของนักเรียน ตลอดจนครูควรทำความเข้าใจกับนโยบายและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการรับมือปัญหาการ

กลั่นแกล้ง หรือการคุกคามที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศเพื่อให้สามารถรับมือต่อสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

### ๓. แนวทางสำหรับนักเรียน

**นักเรียน** จำเป็นต้องตระหนักรู้และเคารพความหลากหลายทางเพศ โดยตระหนักรู้ว่าารสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ รวมถึงการแสดงออกที่ไม่ตรงกับเพศกำเนิดเป็นเรื่องปกติในสังคม ทุกคนควรได้รับการเคารพและการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามนักเรียนจำเป็นต้องเรียนรู้และตระหนักถึงผลกระทบของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น อคติ การล้อเลียน การเหยียดเพศ ที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้ถูกรกระทำอย่างเล็งไม่ได้ รวมถึงการหยอกล้อทางเพศในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะสร้างความเจ็บปวดทรมานใจเท่านั้น แต่ยังเป็นการตอกย้ำถึงอคติทางเพศและทำให้ผู้ที่ถูกรกระทำเกิดความไม่สบายใจ และรู้สึกขาดความปลอดภัย หากพบเห็นหรือประสบกับการเลือกปฏิบัติ การกีดกัน หรือการละเมิดทางเพศไม่ควรเพิกเฉย ควรขอคำปรึกษาจากครู หรือบุคคลที่ไว้ใจได้ เพื่อให้ปัญหานั้นได้รับการแก้ไขได้ทันที่

### ๔. แนวทางสำหรับผู้ปกครอง

**ผู้ปกครอง** มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจและแสดงการยอมรับต่อความหลากหลายของบุตรหลาน การเรียนรู้วิธีการสื่อสารกับบุตรหลานอย่างเหมาะสม รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมของโรงเรียน จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ ที่จะทำให้บุตรหลานสามารถเติบโตได้อย่างมีคุณค่าและภาคภูมิใจ ทั้งการเคารพในตัวตนของบุตรหลาน สนับสนุนการแสดงออกตามอัตลักษณ์ สร้างพื้นที่ปลอดภัยในครอบครัว ยอมรับความหลากหลายทางเพศโดยให้คำแนะนำเชิงบวก อาจเป็นการพูดคุยและสร้างความเข้าใจให้เห็นถึงความสำคัญของการเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน โดยผู้ปกครองอาจหาคำแนะนำเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสนับสนุนบุตรหลานที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลายหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและการสื่อสารที่ดีต่อกัน

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ (สำหรับ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา) ซึ่งข้อเสนอแนะทางดังกล่าวมาจากฐานคิดสำคัญ คือ **โรงเรียนต้องเป็นพื้นที่ปลอดภัย (safe) เห็นคุณค่า (seen) และสร้างการมีส่วนร่วม (included) ของทุกคน** ตามแนวทาง UNESCO ด้านการศึกษาที่ครอบคลุมถึงความหลากหลายทางเพศ (UNESCO, ๒๐๒๖) และกำหนดมาตรการเชิงระบบเพื่อลดการกลั่นแกล้ง หรือความรุนแรงต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ตามข้อเสนอของ OECD (OECD, ๒๐๒๓) โดยแบ่งออกเป็นแต่ละมิติ ได้ดังนี้

#### ๑. กระบวนการศึกษาธิการ (เชิงนโยบาย/เชิงระบบ)

๑) กำหนดนโยบายต่อต้านการรังแกและการล่วงละเมิดทางเพศ โดยกำหนดนโยบายต่อต้านการรังแกและการล่วงละเมิดทางเพศที่ชัดเจน อาจกำหนดเป็น “นโยบายระดับชาติ” เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยให้กับนักเรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการกับผู้กระทำโดยไม่เลือกปฏิบัติ รวมทั้งจัดทำประกาศ หรือ แนวปฏิบัติ เรื่อง สถานศึกษาปลอดการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ กำหนดให้ทุกโรงเรียนมีมาตรการป้องกัน/รับเรื่องร้องเรียน/เยียวยา/ดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทำข้อตกลงระหว่างหน่วยงาน เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านการสร้างความปลอดภัยของนักเรียนกลุ่มความหลากหลายทางเพศ

๒) ปรับปรุง/เปลี่ยนแปลงข้อกำหนด - กฎระเบียบ - คู่มือ ให้สอดคล้องกับกฎหมายสมรสเท่าเทียมของผู้เรียน และบุคลากรทางการศึกษาในทุกระดับ โดยปรับคู่มือ/แบบฟอร์ม/ระบบข้อมูลนักเรียน อาจเลือกใช้คำที่เป็นกลาง เช่น “ผู้ปกครอง/ผู้แทนโดยชอบธรรม” (ไม่ใช่เพียงแค่ แม่-พ่อ เท่านั้น) รวมทั้ง

กำหนดแนวทางให้โรงเรียนรองรับครอบครัวหลากหลายรูปแบบ ภายหลังจากประเทศไทยยอมรับสมรสเท่าเทียมตามกฎหมาย

๓) **บูรณาการประเด็นเพศวิถีศึกษาในหลักสูตรและกิจกรรมต่าง ๆ** โดยพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่ไม่ตีตรา และทำให้ผู้เรียน “เข้าใจความหลากหลาย” ผ่านวิชาแนะแนว สุขศึกษา สังคม และวิชาอื่น ๆ อาจใช้กรอบ “sexuality education ที่ครอบคลุม SOGIE” ของ UNESCO เป็นแนวทางในการบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ และจัดหลักสูตรเพศศึกษาที่ครอบคลุมประเด็นเรื่องวิถีทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ และการแสดงออกทางเพศสถานะ เน้นการยอมรับความหลากหลายและการอยู่ร่วมกันอย่างให้เกียรติและเป็นมิตร หรือทบทวนหลักสูตรการสอนในปัจจุบันเพื่อลดอคติต่อความหลากหลายทางเพศ

๔) **พัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ** โดยพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ อาจดำเนินการในลักษณะเป็น “มาตรฐาน” ที่ต้องมี ไม่ใช่เพียงแค่ “ความสมัครใจ” และสร้างระบบ “ครูแกนนำความปลอดภัย” (train-the-trainer) ให้ครบทุกเขตพื้นที่ พร้อมสนับสนุนหลักสูตรอบรมผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา เรื่อง (๑) anti-bullying (๒) language & bias และ (๓) การช่วยเหลือนักเรียน LGBTQI+

๕) **พัฒนาระบบติดตามประเมินผลการดำเนินงานในประเด็นที่เกี่ยวข้อง** โดยเก็บข้อมูลแบบไม่ละเมิดสิทธิ (PDPA-safe) สำหรับนำมาพัฒนาระบบติดตามและประเมินผล เช่น “เหตุการณ์ก่อกวนแก้ง/ การเข้ารับคำปรึกษา/ ความรู้สึกปลอดภัยในโรงเรียน” จัดทำดัชนีโรงเรียนปลอดภัยและไม่เลือกปฏิบัติเป็นรายปี (School Climate Index) ดำเนินการร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ให้เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนประเด็นความหลากหลายทางเพศ เช่น *กรมสุขภาพจิต* - การใช้บริการสายด่วนสุขภาพจิต เพื่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์กับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ *สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)* และ *องค์กรด้านสุขภาพ* - ในการสร้างความตระหนักรู้เรื่องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ *ภาคประชาสังคม และสื่อต่าง ๆ* - ร่วมขับเคลื่อนประเด็นความหลากหลายทางเพศอย่างให้เกิดการรับรู้และเข้าใจได้อย่างเหมาะสม

**๒. สถานศึกษา (กลไกโรงเรียน/ระบบนิเวศภายในโรงเรียน)** ควรดำเนินมาตรการและบริหารจัดการในประเด็นต่อไปนี้ :

๑) **ปรับปรุงกฎระเบียบ/กติกาโรงเรียนให้มีความเป็นธรรมและไม่ตีตรา** โดยทบทวนระเบียบให้สอดคล้องและเหมาะสมกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา ทั้งการแต่งกาย ทรงผม การเข้าห้องน้ำ และการใช้สรรพนาม/การเรียกชื่อ เช่น อนุญาตให้นักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถแต่งกายได้ตามอัตลักษณ์ทางเพศของตน

๒) **จัดให้มีช่องทาง/ระบบร้องเรียน/ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน** ครู และบุคลากรทางการศึกษากลุ่มความหลากหลายทางเพศ ที่เผชิญกับเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ ครอบคลุมมาตรการให้ความช่วยเหลือและเยียวยา/ส่งเสริมความเข้าใจประเด็นสุขภาพจิต และการเข้าถึงบริการสุขภาพจิตที่เหมาะสม ทั้งนี้ อาจจัดช่องทางในหลายรูปแบบทั้งแบบบุคคล (ที่ไว้ใจได้), กล้องรับเรื่อง, QR Code หรือ ห้องแนะแนว ตลอดจนการประเมินความเสี่ยง และมีแผนช่วยเหลือรายบุคคล/ระบบส่งต่อผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต (ตามกรณี\*)

๓) **แต่งตั้งคณะทำงานฯ** ที่เข้ามามีบทบาทส่งเสริมความเท่าเทียมและความปลอดภัย โดยให้ผู้แทนนักเรียนได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานดังกล่าว

๔) **สร้างพื้นที่ปลอดภัยและบริการสนับสนุน (Support Services)** เช่น มุมให้คำปรึกษา, เพื่อนช่วยเพื่อน (peer support) เป็นต้น

๕) จัดกิจกรรมการสื่อสารเชิงบวกทั้งโรงเรียน (Culture & Communication) โดยอาจกำหนดปฏิทินกิจกรรม “เคารพความหลากหลาย” ที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ รวมถึงนำเสนอสื่อที่เคารพความหลากหลาย ไม่ล้อเลียน หรือชี้ไปในทางที่กั่นแก้ง

### ๓. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา (ผู้ปฏิบัติงาน)

๑) ผู้บริหาร ปรับบทบาทจาก “ผู้อนุญาต” เป็น “ผู้นำการคุ้มครองสิทธิ” โดยปรับบทบาทเป็นผู้นำการคุ้มครองสิทธิ มีการประกาศเจตนารมณ์โรงเรียนในประเด็นความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติ พร้อมทั้งบริหารจัดการงบประมาณและวางแผนระยะเวลาดำเนินการเรื่องระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถดำเนินการได้จริง

๒) จัดทำคู่มือ/แนวปฏิบัติ สำหรับครูประจำชั้น/ครูแนะแนว โดยจัดทำคู่มือ/แนวปฏิบัติสำหรับดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครอบคลุมทั้งแนวทางการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การพูดคุยอย่างปลอดภัยกับนักเรียนที่ยังไม่พร้อมเปิดเผยตัวตน การปรับพฤติกรรมผู้กระทำ และการฟื้นฟูความสัมพันธ์อย่างปลอดภัย

๓) บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาต้องมีบทบาทการเป็น “Safe Person” โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา จำเป็นต้องผ่านการอบรมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ หรือการเผชิญเหตุต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ทั้งด้านคำพูด/การสื่อสาร การเคารพความเป็นส่วนตัว รวมถึงการส่งต่ออย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ OECD ชี้ว่าการลดอคติและความรุนแรงทำได้จริงด้วยกิจกรรมเชิงโต้ตอบและการสร้างความตระหนักรู้ต่อผลกระทบของการคุกคาม (OECD, ๒๐๒๓)

๔) จัดฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาในประเด็นความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้ครูสามารถออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เป็นกลางทางเพศ และสร้างสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนที่ปลอดภัย รวมถึงมีความเข้าใจในประเด็นความหลากหลายทางเพศ ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการบูรณาการความรู้ด้านเพศวิถีศึกษาในชั้นเรียน

### ๔. ผู้ปกครองและชุมชน ควรดำเนินการมาตรการดังต่อไปนี้ :

๑) สื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เสริมสร้างความเข้าใจในประเด็น “สมรสเท่าเทียม และ สิทธิพลเมือง” โดยจัดเวทีการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ หรือ การสื่อสารเชิงบวก ประเด็นความหลากหลายทางเพศ เช่น เวที “ห้องเรียนพ่อแม่” หัวข้อ การเลี้ยงดูแบบไม่ทำร้ายลูก

๒) สร้างเครือข่ายชุมชนที่สถานศึกษาสามารถส่งต่อได้ โดยแต่งตั้งแกนนำ/ผู้นำชุมชน/ผู้แทนที่มีบทบาทในการประสาน รพ.สต./โรงพยาบาล/นักจิตวิทยา/องค์กรเด็กและครอบครัว กรณีได้รับการส่งต่อมาจากสถานศึกษา

๓) จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ส่งต่อแบบไม่ตีตรา (privacy-first) ระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้เอื้อต่อการดำเนินการในกระบวนการต่าง ๆ

๔) ลดความขัดแย้งทางค่านิยมด้วยหลักการอยู่ร่วมกันบนความเคารพและความหลากหลาย โดยทุกฝ่ายร่วมกันลดความขัดแย้ง ยึดหลักสิทธิเด็กและความปลอดภัยเป็นฐาน ไม่ผลักภาระให้บุตรหลานต้องเผชิญกับปัญหา หรือ จำยอมอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องอดทนด้วยตนเอง

### ๕. ภาคประชาสังคม/NGOs (เชิงหนุนเสริมระบบนิเวศ) ควรดำเนินการมาตรการดังต่อไปนี้ :

๑) มีบทบาทในการเข้ามาเป็น “พี่เลี้ยง” หรือ “โค้ช” ให้กับสถานศึกษา โดยภาคประชาสังคม/NGOs มีบทบาทในการเข้ามาเป็นพี่เลี้ยง หรือ โค้ช ให้กับโรงเรียน ทั้งด้านการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ในประเด็นความหลากหลายทางเพศ การสนับสนุนสื่อประกอบการสอน และการสร้างห้องเรียนปลอดภัย รวมถึงการจัดโครงการพัฒนาครูแกนนำ/นักเรียนแกนนำ ที่จะช่วยขับเคลื่อนในประเด็นความเท่าเทียมและความเสมอภาคทางเพศ ตลอดจนสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา

๒) สนับสนุนกลไกคุ้มครองสิทธิและการรับเรื่องร้องเรียน ภาคประชาสังคม/NGOs มีบทบาทเป็นผู้ประสานช่วยเหลือกรณีซับซ้อน เช่น ความรุนแรงในครอบครัว การถูกไล่ออก การละเมิดสิทธิ เป็นต้น

๓) สร้างพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันระดับพื้นที่ ภาคประชาสังคม/NGOs ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายโรงเรียน  
ปลอดการกลั่นแกล้ง อาจดำเนินการในระดับเขต หรือ ระดับจังหวัด พร้อมกำหนดบทบาทอย่างชัดเจน รวมทั้ง  
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยนำเสนอ “กรณีศึกษาที่ดี” เพื่อยกระดับมาตรการที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริง  
ในสถานศึกษาแต่ละแห่ง

## สารบัญ

## หน้า

คำนำ	๒
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	๓
บทนำ	๑๓
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๑๔
คำถามวิจัย/ประเด็นหลักของการศึกษา	๑๕
นิยามศัพท์เฉพาะ	๑๕
ระยะเวลาการศึกษา	๑๕
ขอบเขตการศึกษา - แนวทางการดำเนินงาน	๑๕
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๘
กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	๑๙
๑. ทฤษฎี/กรอบแนวคิด (Conceptual/Theoretical)	๑๙
แนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ (Gender Diversity)	๑๗
แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+)	๑๘
แนวคิดด้านระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem)	๒๐
ทฤษฎีและแนวคิดด้านจิตวิทยากับการศึกษา	๒๑
๒. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง	๒๖
กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา	๒๖
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐	๒๖
ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)	๒๖
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๖๒)	๒๖
พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘	๒๖
นโยบายการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+)	๒๗
แนวปฏิบัติขององค์กรระหว่างประเทศ	๒๗
พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๒๔) พ.ศ. ๒๕๖๗ หรือ กฎหมายสมรสเท่าเทียม	๒๘
๓. การเสริมสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เอื้อต่อความหลากหลายทางเพศ	๒๙
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓๑
๔. แนวทางปฏิบัติที่จะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศ	๓๓
กรณีศึกษา : แนวปฏิบัติที่เป็นธรรมเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรม	๓๔
เคารพความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา	
ผลการดำเนินงาน	๓๘
ข้อเสนอแนะทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา	๖๐
นักเรียน และผู้ปกครอง	
ข้อเสนอเชิงนโยบาย	๖๖
ภาพประกอบ	๖๙
คณะผู้จัดทำ	๗๙

# การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา ให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ

## บทนำ

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมและมนุษยธรรมที่สะท้อนถึงสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลทุกคน อย่างไรก็ตามในสังคมไทยและทั่วโลก ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเพศยังคงปรากฏชัดเจน ทั้งในมิติการยอมรับทางสังคม การเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน และการปฏิบัติที่เป็นธรรม โดยเฉพาะในระบบการศึกษา โรงเรียนควรเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และความปลอดภัย แต่กลับพบว่านักเรียนที่มีความหลากหลายทางเพศยังคงเผชิญกับการกลั่นแกล้ง การเลือกปฏิบัติ และการถูกตีตราในหลายรูปแบบ (UNESCO, ๒๐๑๙; UNDP & USAID, ๒๐๑๔) ซึ่งไม่เพียงกระทบต่อความมั่นคงทางจิตใจ แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการอยู่รอดในระบบการศึกษา

ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและกฎหมายในประเทศไทย โดยเฉพาะการประกาศใช้พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม ในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ นับเป็นหมุดหมายสำคัญที่สะท้อนถึงความก้าวหน้าของสังคมไทยในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (ILGA World, ๒๐๒๓; Human Rights Campaign, ๒๐๒๔) กฎหมายดังกล่าวไม่เพียงเป็นการรับรองสิทธิด้านครอบครัว แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของการยืนยันคุณค่าความเท่าเทียมและการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพในความแตกต่าง ซึ่งโรงเรียนในฐานะสถาบันสาธารณะย่อมต้องปรับตัวเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมดังกล่าวสู่การปฏิบัติจริง

### ความเหลื่อมล้ำทางเพศในสังคมและโรงเรียนไทย

แม้ประเทศไทยมักถูกมองว่าเป็นสังคมที่เปิดกว้างต่อความหลากหลายทางเพศ แต่ข้อมูลเชิงประจักษ์กลับสะท้อนความจริงที่ซับซ้อนมากกว่านั้น จากการศึกษาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของ UNESCO (๒๐๑๙) พบว่า เยาวชน LGBTQ+ มีแนวโน้มที่จะเผชิญกับการกลั่นแกล้งทั้งทางกาย วาจา และทางสื่อออนไลน์ในอัตราที่สูงกว่าเยาวชนเพศตรงข้าม โดยเฉพาะในโรงเรียนที่ขาดมาตรการเชิงระบบเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จากการสำรวจโดย UNDP & USAID (๒๐๑๔) ชี้ให้เห็นว่า นักเรียน LGBTQ+ จำนวนไม่น้อยถูกกีดกันจากกิจกรรมโรงเรียน ถูกบังคับให้ปฏิบัติตามระเบียบที่ไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศ เช่น การแต่งกายและการใช้ห้องน้ำ ตลอดจนการไม่ได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมจากครูและผู้บริหาร

ผลกระทบเหล่านี้ไม่เพียงสร้างบาดแผลทางจิตใจ แต่ยังสัมพันธ์กับการลดลงของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การขาดเรียน และอัตราการออกกลางคันที่สูงขึ้น งานวิจัยในสหรัฐอเมริกาโดย GLSEN (๒๐๒๑) ยืนยันว่าสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ไม่ปลอดภัยต่อความหลากหลายทางเพศ สัมพันธ์โดยตรงกับระดับสุขภาวะทางจิตและความสามารถทางการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งข้อค้นพบนี้สามารถนำมาเชื่อมโยงกับบริบทประเทศไทยที่ยังขาดการพัฒนา นโยบายโรงเรียนปลอดภัยอย่างทั่วถึง

### การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายและนโยบาย: พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม

การประกาศใช้พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมของไทยในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ ถือเป็นก้าวสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศในเอเชียที่รับรองสิทธิการสมรสของคู่รักเพศเดียวกัน (Human Rights Campaign, ๒๐๒๔) กฎหมายดังกล่าวเป็นผลลัพธ์จากการเคลื่อนไหวทางสังคมและการผลักดันจากหลาย

ภาคส่วนทั้งนักวิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคการเมือง ที่ร่วมกันเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมมาอย่างยาวนานกว่าสองทศวรรษ (ILGA World, ๒๐๒๓)

การรับรองสิทธิการสมรสไม่ได้หมายถึงเพียงความเสมอภาคในเชิงกฎหมายครอบครัวเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อมิติอื่น ๆ ของสังคม โดยเฉพาะภาคการศึกษา โรงเรียนและสถาบันการศึกษาที่จำเป็นต้องตระหนักและปรับตัวในการจัดการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังทัศนคติที่เคารพในสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนทุกคน นอกจากนี้ ยังรวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในการสนับสนุนความเสมอภาคของทุกคน เช่น นโยบายโรงเรียนที่ครอบคลุมถึงความเข้าใจของครูผู้สอน การให้บริการแนะแนวและการดูแลสุขภาพจิต ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกบูรณาการทั้งองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ ความเสมอภาค และการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างในสังคม

### ความสำคัญของปัญหาในมิติการศึกษา

สถานศึกษามีบทบาทสำคัญในฐานะ “ระบบนิเวศการเรียนรู้” (learning ecosystem) ที่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน การพัฒนาระบบนิเวศที่เอื้อต่อการยอมรับความหลากหลายทางเพศ จึงไม่ใช่เป็นเพียงประเด็นทางศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำให้เกิดขึ้นในสังคมได้ อาจกล่าวได้ว่า เมื่อพิจารณา **มิติด้านสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์** โรงเรียนและสถาบันการศึกษาจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ปลอดภัย” (safe space) ที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางเพศได้อย่างอิสระโดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนสากลและแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ต่อมา **มิติด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์** การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เท่าเทียมจะช่วยให้ผู้เรียนกลุ่มความหลากหลายทางเพศที่มีศักยภาพ สามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ตามขอบเขตความเหมาะสมที่พึงกระทำได้ ซึ่งจะช่วยลดการสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพทั้งยังช่วยลดอัตราการออกจากระบบการศึกษาได้ สำหรับ **มิติด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม** โรงเรียนสามารถทำหน้าที่เป็น “ฐานราก” ของการสร้างวัฒนธรรมความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นในสังคม ผ่านการถ่ายทอดสร้างเสริมค่านิยมที่พึงประสงค์ การบูรณาการความรู้ในการจัดการเรียนรู้ และการสร้างความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนความแตกต่างและความเสมอภาคของทุกคน

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึง **ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเพศ** ในสถานศึกษา กอปรกับ **โอกาส** จากการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายของพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การศึกษาและการพัฒนาระบบนิเวศของโรงเรียนนับเป็นกุญแจสำคัญที่จะเชื่อมโยง “**กฎหมายบนกระดาษ**” ให้กลายเป็น “**ความจริงในชีวิตประจำวัน**” ของผู้เรียนทุกคน ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเหล่านี้ จึงมิใช่เพียงการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างทางสังคม แต่ยังเป็นการชี้ทิศทางการพัฒนานโยบายการศึกษาไปสู่ความเสมอภาคของทุกคนและเกิดเป็นความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

### วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- (๑) เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ
- (๒) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ (สำหรับ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา)

## คำถามวิจัย/ประเด็นหลักของการศึกษา

(๑) สถานศึกษามีแนวทาง/กระบวนการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติอย่างไร

(๒) ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ (สำหรับ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา) ควรเป็นอย่างไร

## นิยามศัพท์เฉพาะ

(๑) สถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษานำร่องชั้นพื้นฐาน จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ (๑) โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพฯ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒ (๒) โรงเรียนโพธิสารพิทยากร กรุงเทพฯ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑ (๓) โรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง กรุงเทพฯ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒ และ (๔) โรงเรียนบุญวัฒนา จังหวัดนครราชสีมา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

## ระยะเวลาการศึกษา

ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๗ - กันยายน ๒๕๖๘

## ขอบเขตการศึกษา - แนวทางการดำเนินงาน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ กลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วมและการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา ได้ดำเนินการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะที่ ๒ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ ภายใต้โครงการ การศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม (กลุ่มชาติพันธุ์ และ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ) การดำเนินงานดังกล่าวได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ “กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มเปราะบางทางสังคมที่ต้องเร่งพัฒนา ประเด็นสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องเร่งขับเคลื่อนและพัฒนาไปพร้อมกัน คือ การสร้างสังคมที่เคารพความหลากหลาย มีความเสมอภาคกัน และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

ทั้งนี้ ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับสถานศึกษานำร่องชั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นสถานศึกษากลุ่มเป้าหมายที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับกลุ่มความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา ครอบคลุมทั้งกลุ่มผู้บริหาร ครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา ทั้งนี้ กลุ่มผู้แทนให้ข้อมูลดังกล่าวจะไม่มีการบังคับ หรือ กำหนดเพศ/อัตลักษณ์ทางเพศของผู้ให้ข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานศึกษานำร่องชั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล จำนวน ๓ แห่ง และสถานศึกษานำร่องชั้นพื้นฐานในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน ๑ แห่ง รวมสถานศึกษานำร่องจำนวนทั้งสิ้น ๔ แห่ง ซึ่งล้วนเป็นสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ในสถานศึกษา

- สถานศึกษานำร่องชั้นพื้นฐาน ๔ แห่ง ได้แก่
  - ๑) โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพฯ  
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒
  - ๒) โรงเรียนโพธิสารพิทยากร กรุงเทพฯ  
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑
  - ๓) โรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง กรุงเทพฯ  
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒
  - ๔) โรงเรียนบุญวัฒนา จังหวัดนครราชสีมา  
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครราชสีมา

## กลุ่มเป้าหมายหลัก

ในการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ (ระยะที่ ๒) ภายใต้โครงการ การศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม (กลุ่มชาติพันธุ์ และ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ) ได้กำหนด กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ “กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” ในสถานศึกษานำร่องชั้นพื้นฐาน จำนวน ๔ แห่ง ที่ได้เลือกมาศึกษา ซึ่งล้วนเป็นสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ในสถานศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

## สถานศึกษานำร่องชั้นพื้นฐาน (๔ แห่ง)

สถานศึกษานำร่องชั้นพื้นฐานที่เลือกมาศึกษา แบ่งเป็น สถานศึกษานำร่องในเขตกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล (๓ แห่ง) และจังหวัดนครราชสีมา (๑ แห่ง) เป็นสถานศึกษานำร่องที่มีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ในสถานศึกษา มีรายละเอียดข้อมูลพื้นฐานและการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องได้ตามลำดับ ดังนี้

### ข้อมูลพื้นฐาน

#### (๑) โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพฯ

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒

โรงเรียนวัดสุทธิวราราม เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๖ อัตลักษณ์ของโรงเรียน คือ “สุภาพบุรุษสุทธิวราราม” โรงเรียนดำเนินนโยบายด้านการศึกษาตามแผนปฏิบัติการประจำปี สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ ๒๕๒ ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ ๑๐๑๒๐

#### (๒) โรงเรียนโพธิสารพิทยากร กรุงเทพฯ

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑

โรงเรียนโพธิสารพิทยากร เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาแบบสหศึกษา เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๖ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพในการเป็นพลโลก (World Citizen) ภายใต้วิสัยทัศน์ของโรงเรียน คือ

“อนาคตกำหนดได้ Defining the Future” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑ ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ ๑๒๐ ถนนพุทธมณฑล สาย ๑ แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชันกรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐

### (๓) โรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง กรุงเทพฯ

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒

โรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง เป็นโรงเรียนประเภทสหศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒ ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ ๑๓๒๕ ถนนสุขุมวิท แขวงพระโขนงเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๑๐ เปิดการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑-๖ จำนวน ๔๒ ห้องเรียน สำหรับสถิตินักเรียนประจำปีการศึกษา ๒๕๖๘ แบ่งเป็น ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น - ตอนปลาย จำนวน ๑,๘๐๐ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๘)

### (๔) โรงเรียนบุญวัฒนา จังหวัดนครราชสีมา

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครราชสีมา

โรงเรียนบุญวัฒนา เป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ ๑๕๙/๑ ถนนราชสีมา-โชคชัย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ก่อตั้งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสสมหามงคลพระราชพิธีสถาปนาเฉลิมพระนามาภิไธยสมเด็จพะบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ๒๘ ธันวาคม ๒๕๑๕ โดยได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานนามโรงเรียนแห่งนี้ว่า “บุญวัฒนา” เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น - ตอนปลาย (ม.๑ - ม.๖) ทั้งนี้ โรงเรียนบุญวัฒนา มุ่งจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ มีคุณลักษณะ ผู้เรียนตามมาตรฐานสากล และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

• เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสนทนากลุ่มย่อย ภายใต้หัวข้อหลัก “ถ้าการศึกษาเห็นเพศเป็นกลางและหลากหลาย บทบาทของระบบการศึกษาไทยหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ควรเป็นอย่างไร ?” ทั้งนี้ แบ่งประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ออกเป็น ๓ ประเด็นหลัก :

#### ประเด็นที่ ๑

บทบาทหน้าที่ของการศึกษาไทยในอนาคต ภายหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้

#### ประเด็นที่ ๒

หลักสูตร ภาวะเทียบ ค่านิยม ทักษะคิดของผู้บริหาร ครู นักเรียน ในวันที่สังคมมีความหลากหลาย

#### ประเด็นที่ ๓

การสร้างพื้นที่นิเวศการเรียนรู้ และบรรยากาศการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง และการยอมรับในสังคม

**แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล** ครอบคลุมข้อคำถามภายใต้แนวคิดหลักที่กำหนด แบ่งออกเป็น ๒ กิจกรรมหลัก ดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ ๑ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำความเข้าใจกับ “พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม” ?

กิจกรรมที่ ๒ การรับฟังความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยการอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม กับ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยครอบคลุมสาระสำคัญ ใน ๓ ประเด็น :

### ประเด็นที่ ๑

บทบาทหน้าที่ของการศึกษาไทยในอนาคต ภายหลังจากกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้

- ☺ ด้านการวางเป้าหมายและนโยบาย/มาตรการ/แนวปฏิบัติ/แนวทางรองรับ
- ☺ ด้านการขับเคลื่อนและการสนับสนุนความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา

### ประเด็นที่ ๒

หลักสูตร ภาระเบียบ ค่านิยม ทักษะคติของผู้บริหาร ครู นักเรียน ในวันที่สังคมมีความหลากหลาย

- ☺ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
- ☺ ด้านการอบรมและพัฒนาบุคลากร
- ☺ ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน)

### ประเด็นที่ ๓

การสร้างพื้นที่นิเวศการเรียนรู้ และบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียนที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในสังคม

- ☺ ด้านการพัฒนาสภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย
- ☺ ด้านการส่งเสริมกิจกรรม/ชุมนุม/ชมรมที่รองรับความหลากหลาย
- ☺ ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วมสร้างสังคมที่ปลอดภัย

• **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ผู้วิจัยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและที่ปรึกษาโครงการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความหลากหลายและประสานผู้เกี่ยวข้องในการเก็บข้อมูลดังกล่าว ทั้งการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้/กิจกรรมฐานการเรียนรู้ และลงพื้นที่เก็บข้อมูล ณ สถานศึกษานำร่องกลุ่มเป้าหมายทั้ง ๔ แห่ง ตามแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้

• **การวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล** ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ ตามประเด็นการวิจัยที่กำหนด จากนั้นสังเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานผลการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ พร้อมจัดทำร่างข้อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ (สำหรับ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา)

## **ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ**

(๑) สถานศึกษามีแนวทางในการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติที่เหมาะสม

(๒) ได้ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ (สำหรับ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา)

## กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ ภายใต้การดำเนินโครงการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม (กลุ่มชาติพันธุ์ และ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ) โดยกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ “กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” ดังนั้นการสร้างสังคมที่เคารพความหลากหลาย เสมอภาคกัน ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งสำคัญ สามารถนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังต่อไปนี้

### ๑. ทฤษฎี/กรอบแนวคิด (Conceptual/Theoretical)

#### ▪ แนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ (Gender Diversity)

ปัจจุบันกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) โดยส่วนใหญ่มักจะถูกเลือกปฏิบัติ ถูกใช้ความรุนแรงและถูกตีตราว่าเป็นบุคคลที่มีความผิดปกติ เพราะสิ่งที่ตัวบุคคลเลือกเป็นนั้นไม่ตรงกับเพศตามธรรมชาติ หากย้อนกลับไปสู่จุดเริ่มต้นของปรากฏการณ์ทางสังคม LGBTQIA+ ในเหตุการณ์จลาจล สโตนวอลล์ (Stonewall Riots) ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ออกกฎหมายห้ามมิให้ประชาชนแต่งตัวผิดกับเพศสภาพที่ตนเองเป็นอยู่ กลุ่มคนที่มีหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) จึงถูกกดดันจากสังคมอย่างหนัก (The Momentum, ๒๕๖๕) นำไปสู่การเกิดปรากฏการณ์ทางสังคมที่สะท้อนถึง “การแสดงออกของความหลากหลายทางเพศ” ในประเทศต่าง ๆ ในเวลาต่อมา ทั้งยังมีการบัญญัติคำศัพท์ที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อสะท้อนเอกลักษณ์ทางเพศ เพศสภาพ เพศวิถี ของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในปัจจุบันยังพบว่าเพศวิธินั้นมีหลากหลายยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงมีการเติมเครื่องหมายบวก (+) เข้าไปอยู่ในตัวย่อเสมอ (LGBTQIA+) เพื่อให้ครอบคลุมและเป็นสัญลักษณ์ว่าทุกคนมีเพศวิถีที่แตกต่างจากที่สังคมในสมัยก่อนเข้าใจ ซึ่งความหลากหลายทางเพศที่มีอยู่ในปัจจุบันขึ้นอยู่กับแต่ละคนว่าจะนิยามตนเองเป็นอย่างไร *ความหลากหลายทางเพศล้วนทำให้เพศวิถีของแต่ละคนเปลี่ยนแปลงได้ ตราบดีที่ผู้ซึ่งมีความสุขและสะท้อนความเป็นตัวเองได้ดีที่สุด เพราะทุกคนล้วนแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดความหลากหลายทางเพศ แต่สิ่งที่ทุกคนมีเหมือนกัน คือ “คุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”*

ทั้งนี้ สามารถอธิบายถึงแนวความคิดและความหมายของความหลากหลายทางเพศที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ทางสังคมได้หลากหลายรูปแบบที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมไทย กล่าวได้ว่า เพศวิถี (Sexuality) คือ กรอบความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติในสังคมต่อการแสดงออกทางเพศเกี่ยวกับคู่รักที่ถูกควบคุมด้วยค่านิยม บรรทัดฐาน และระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมและช่วงเวลา ดังนั้นเพศวิถีของมนุษย์จึงมีความหลากหลายและเข้าใจได้ยากด้วยองค์ความรู้และปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ในสังคมไทย ทำให้ต้องเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในความเป็นปัจเจกชนมากขึ้น

อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ในหลายประเทศได้ออกมาแสดงความเคลื่อนไหวทางสังคม ต่างต้องการได้รับความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางเพศ กอปรกับในอดีตประเทศไทยยังไม่ยอมรับและไม่มีความหมายรองรับเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่มคนที่มีหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) จึงส่งผลให้มีการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อนำไปสู่การเปิดใจยอมรับมากขึ้นในสังคมไทย (วิศรุต สิ้นพงศพร, ๒๕๖๓) ดังนั้นจึงควรทำการศึกษาทำความเข้าใจความหลากหลายทางเพศที่ส่งผลถึงแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ ดังที่ ธาดา เมฆรุ่งเรืองกุล (๒๕๕๔) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) เป็นความสามารถในการรับรู้ในส่วนลึกและประสบการณ์ทางเพศภาวะ (Gender

ของเฉพาะบุคคลที่อาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับเพศโดยกำเนิด รวมทั้งอารมณ์ ความรู้สึก และการทำงานของร่างกายเฉพาะตนที่อาจเกิดจากการเลือกโดยอิสระของบุคคลนั้น หรืออาจเกิดจากการดัดแปลงรูปลักษณะกลไกการทำงานของร่างกายโดยวิธีการทางการแพทย์ การทำศัลยกรรมหรือวิธีการอื่นใด และการแสดงออกของเพศภาวะด้านอื่น ๆ รวมถึงการแต่งกาย การพูด และกริยาท่าทางต่าง ๆ ร่วมด้วย

▪ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+)

**สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นมนุษย์** ซึ่งประกอบไปด้วยสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิที่มีกฎหมายรับรอง เพื่อให้ทุกคนตระหนักในความสำคัญของสิทธิมนุษยชนและเป็นแนวปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน โดยตระหนักว่าทุกคนมีสิทธิในชีวิต ในการยอมรับนับถือ และในการดำรงชีวิต รวมทั้งการพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังเป็นรากฐานสำคัญของการจัดระเบียบสังคมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างสมดุล ครอบคลุมทั้งการจัดระเบียบกลไกทางการเมืองและกฎหมายเพื่อความสมดุลแห่งอำนาจและยังเป็นการปกป้อง ส่งเสริมคุณค่า และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งอิสรภาพอธิปไตยของชาติที่เป็นพื้นฐานการนำไปสู่หลักสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน สิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ในสังคมมักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดและสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลา ภายหลังจากที่ประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงขึ้น จึงมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างรวดเร็ว ทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ แต่การเปลี่ยนแปลงจะช้าหรือเร็วขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดในสังคม ถ้าสังคมเปลี่ยน วัฒนธรรมก็เปลี่ยน วัฒนธรรมเปลี่ยน สังคมก็เปลี่ยน จะเห็นได้ว่า “ความหลากหลายทางเพศ” นั้น มีจุดเริ่มต้นจากแนวคิดในเรื่องของความเสมอภาคทางเพศระหว่างเพศที่ถูกต้องตามธรรมชาติโดยกำเนิดและเป็นจุดเริ่มต้นการเกิดปรากฏการณ์ทางสังคม

ในความเป็นจริงแล้ว กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQAI+) ไม่ใช่เรื่องใหม่ของสังคมไทย เพราะเมื่อมองผ่านบริบทเรื่องสิทธิของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในโลกตะวันตกนั้น ได้เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่สำคัญหลายอย่างในบริบทของสังคมไทย ทั้งการเปลี่ยนแปลงในมุมมองของเรื่องเพศ สิทธิความเป็นส่วนตัวของบุคคล อัตลักษณ์ทางเพศ เพศวิถีของคนในสังคม รวมถึงการรับรองสิทธิของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQAI+) ในระดับสากลมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ พร้อมกับเกิดกระแสแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและแนวคิดแบบเสรีนิยมจนพัฒนาไปสู่แนวคิดที่ต้องการต่อสู้กับระบบโครงสร้างอำนาจในระบบอนุรักษนิยมแบบเก่า สำหรับประเทศได้พัฒนาแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนเกิดการรับรองสถานภาพทางกฎหมายและรับรองสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิในการแต่งงาน การรับรองเพศของบุคคลข้ามเพศ (ซีรา ทองกระจาย, ๒๕๖๑)

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQAI+) มีจุดเริ่มต้นจากการเรียกร้องสิทธิของบุคคลต่อกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQAI+) นับเป็นความพยายามอธิบายในสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับและยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับสื่อหรือสังคมในการสร้างภาพตัวแทนให้กับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (วราภรณ์ อินทนนท์, ๒๕๕๒) ดังนั้น สิทธิของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQAI+) จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน เป็นมาตรฐานสากลในเรื่องของสิทธิต่าง ๆ ที่บุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใดพึงได้รับการคุ้มครอง ดังที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Human Rights) เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๑๙๔๘ (กมล พลวัน, ๒๕๓๘) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฉบับนี้ถือเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก กฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับในปัจจุบันล้วนมีพื้นฐานและได้รับการพัฒนามาจากปฏิญญาสากลฉบับนี้ทั้งสิ้น กฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนเหล่านี้ก็ได้

กลายเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนากฎหมายภายในประเทศของประเทศต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนในประเทศของตน โดยที่ประชาคมโลกตระหนักถึงความสำคัญของปฏิญญาสากลฯ ในฐานะแม่บทของสิทธิมนุษยชน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจึงได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ มากที่สุดในโลก (กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๗) สอดคล้องกับ สุรชัย ศรีสารคาน (๒๕๕๗) ได้กล่าวไว้ว่า สิทธิมนุษยชนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองทั้งความคิดและการกระทำที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้ โดยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและสนธิสัญญาระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ กิตติบดี ไยพูล (๒๕๕๙) ที่กล่าวไว้ว่า สิทธิมนุษยชน คือ การเติมเต็มคุณค่าความเป็นมนุษย์เพื่อส่งเสริม คุ้มครองและพัฒนาชีวิต เสรีภาพและความสุขให้มนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีใจเพื่อให้มีชีวิตรอดอยู่เท่านั้น ดังนั้น สิทธิจึงหมายถึงอำนาจหรือผลประโยชน์ที่ได้รับความคุ้มครองและได้รับการรับรองตามกฎหมาย สำหรับสิทธิมนุษยชน จึงเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันและมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองทั้งความคิดและการกระทำที่ไม่สามารถล่วงละเมิดได้ โดยสิทธิของกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQAI+) ในประเทศไทยนั้นจะต้องได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและสัญญาระหว่างประเทศ โดยสิทธิมนุษยชนจะช่วยให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และสร้างความเคารพบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ลดความเหลื่อมล้ำของชนชั้นและความเสมอภาคในสังคม ไม่ให้เกิดการเบียดเบียนหรือละเมิดสิทธิกันและกัน สามารถจำแนกสิทธิมนุษยชนออกได้เป็น ๕ ประเภท ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ๒๕๖๑) ดังนี้

๑) **สิทธิพลเมือง (Civil Rights)** เป็นสิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพ ความมั่นคงในชีวิต ไม่ถูกทรมาน ทำร้าย หรือ ฆ่า รวมถึงสิทธิที่จะได้รับสัญชาติ

๒) **สิทธิทางการเมือง (Political Rights)** เป็นสิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ มีเสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นพรรคการเมือง เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ รวมถึงสิทธิในการเลือกตั้งได้อย่างเสรี

๓) **สิทธิทางสังคม (Social Rights)** เป็นสิทธิที่ได้รับทางการศึกษา สิทธิที่ได้รับหลักประกันด้านสุขภาพ สิทธิเสรีภาพในการเลือกคู่ครองและการสร้างครอบครัว

๔) **สิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic Rights)** เป็นสิทธิที่ได้เลือกงานอย่างอิสระ และได้รับค่าจ้างที่เหมาะสม สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

๕) **สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights)** เป็นสิทธิเสรีภาพในการใช้ภาษาหรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นของตน มีเสรีภาพในการแต่งกายตามวัฒนธรรม การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตน การปฏิบัติทางความเชื่อศาสนาและไม่มีใครมาบังคับ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี ๒๕๖๐ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๖๐ นับเป็นฉบับที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปี ๒๕๕๙ ตามที่ได้ผ่านการลงประชามติและบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หมวด ๑ บททั่วไป มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๐)

จากความหมายสิทธิมนุษยชนข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีเท่าเทียมกัน และมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีมาตั้งแต่กำเนิดเพื่อบำรุงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีบนพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายอย่างมีความสุข โดยปราศจากข้อจำกัดทางกฎหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสิทธิมนุษยชนจะครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย รวมทั้งความเสมอภาคที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเชื้อชาติ ศาสนา เพศ สีผิว ภาษา เผ่าพันธุ์ หรือสถานะอื่นใดที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

## ▪ แนวคิดด้านระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem)

การจัดนิเวศการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) มีเป้าหมายเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่รวมถึงการสนับสนุนบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างกันอย่างเป็นธรรมชาติ โดยการสร้างความเข้าใจและความเคารพเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ การเสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องของความแตกต่างทางเพศให้กับทุกคนในชุมชนการเรียนรู้ รวมถึงการจัดให้มีพื้นที่ปลอดภัยและพื้นที่ที่เป็นมิตรสำหรับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น การจัดห้องเรียนหรือกิจกรรมที่ให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วม และรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับการยอมรับและการเคารพ รวมทั้งการบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่สะท้อนความหลากหลายเข้าไปในหลักสูตรและวิธีการสอน ตลอดจนการสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ จากภาครัฐหรือเอกชนในสถานศึกษาอย่างเหมาะสม สามารถสรุปรายละเอียดการจัดนิเวศการเรียนรู้ในบริบทของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ แบ่งได้เป็น ๖ ประเด็นสำคัญ (ศูนย์วิจัยและพัฒนาศักยภาพการศึกษา (CRCED, ๒๕๖๗) ดังนี้

**ประเด็นที่ ๑ การสร้างความเข้าใจและการศึกษา** พบว่า มีการจัดทำสื่อและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศ เช่น “คู่มือ การศึกษาเรื่องความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา” โดย ศูนย์วิจัยและพัฒนาศักยภาพการศึกษา (CRCED) ครอบคลุมประเด็นการตระหนักรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อความแตกต่าง ลดอคติและการเลือกปฏิบัติ กำหนดนโยบายและการสนับสนุน เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมและปกป้องสิทธิของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ การจัดการเรียนการสอน โดยบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร ที่มีความเปิดกว้าง และปลอดภัย ตลอดจนการฝึกอบรมและพัฒนาครูผู้สอนและบุคลากรเพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ในการจัดการกับความหลากหลายทางเพศและการเรียนรู้ร่วมกันในสถานศึกษา

**ประเด็นที่ ๒ การสร้างพื้นที่ปลอดภัย** ดังตัวอย่างการดำเนินโครงการ “Safe Space” ขององค์กร LGBTQIA+ ในไทย ของ “มูลนิธิเพื่อนหญิง” (Friends of Women Foundation) ซึ่งมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานเพื่อสนับสนุนการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในสถานศึกษา ครอบคลุมทั้งการอบรมและสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง การจัดการปัญหาและความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ประสบปัญหา การประเมินและติดตามผลการดำเนินงาน รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (มูลนิธิเพื่อนหญิง, ๒๕๖๗)

**ประเด็นที่ ๓ การปรับเปลี่ยนหลักสูตรและวิธีการสอน** โดยเสนอให้บูรณาการเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศเข้าไปในหลักสูตร เพื่อสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อความแตกต่างทางเพศ ในทุกระดับชั้น และให้ความสำคัญกับการบูรณาการสื่อการสอนที่หลากหลาย ครอบคลุมประเด็น/กรณีศึกษา ตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศในทุก ๆ รายวิชา รวมถึงจัดฝึกอบรมครูผู้สอนให้มีความรู้และทักษะในการสนับสนุนและปกป้องสิทธิของผู้เรียนกลุ่มดังกล่าว

**ประเด็นที่ ๔ การสนับสนุนและบริการ** พบว่า “ศูนย์สุขภาพจิตที่ ๕” เป็นหนึ่งในองค์กรที่ให้การช่วยเหลือทางด้านสุขภาพและจิตวิทยา ทั้งยังมีบทบาทให้บริการคำปรึกษาและการสนับสนุนผู้มีความหลากหลายทางเพศ ครอบคลุมการให้คำปรึกษาเฉพาะด้าน การให้ข้อมูลด้านการศึกษาและการเข้าถึงบริการ การสนับสนุนทางอารมณ์และจิตใจ รวมทั้งมุ่งสร้างเครือข่ายการสนับสนุนผู้มีความหลากหลายทางเพศ กับบริการทางสุขภาพและจิตวิทยาที่เหมาะสม ตลอดจนการรักษาความลับของข้อมูลและความเป็นส่วนตัวของผู้รับบริการ เพื่อให้ผู้มีความหลากหลายทางเพศเกิดความรู้สึกปลอดภัยในการเข้ารับบริการ (ศูนย์สุขภาพจิตที่ ๕, ๒๕๖๗)

จากการศึกษาการจัดนิเวศการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) สะท้อนได้ว่าการจัดนิเวศการเรียนรู้จะมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นมิตร และสนับสนุนความแตกต่างทางเพศอย่างจริงจังและเป็นธรรมชาติ ประกอบไปด้วย ๔ ประเด็นหลักสำคัญ ได้แก่ (๑) การสร้างความเข้าใจและการศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษาผ่านการจัดอบรมและการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง (๒) การสร้างพื้นที่ปลอดภัยในสถานศึกษา ลดการเลือกปฏิบัติ และจัดการกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการ

กลั่นแกล้ง (๓) การปรับเปลี่ยนหลักสูตรและวิธีการสอน โดยบูรณาการเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศเข้าไปในหลักสูตรการศึกษา (๔) การสนับสนุนและให้บริการคำปรึกษาเพื่อช่วยให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ สามารถรับมือกับปัญหาที่เผชิญได้อย่างเหมาะสม ซึ่งประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เท่าเทียมและเคารพความหลากหลายอย่างเหมาะสม

**ประเด็นที่ ๕ หลักการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ในบริบทของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ**  
 ควรเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและเปิดกว้างสำหรับทุกคนเพื่อสร้างการยอมรับและการมีส่วนร่วม โดยยึดหลักการสำคัญ ๕ ข้อ ได้แก่ (๑) การสร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องโดยจัดให้มีการอบรมและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศแก่ผู้เรียนและครูผู้สอน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและลดอคติที่อาจเกิดขึ้น (๒) การสร้างนโยบายและกฎเกณฑ์ที่ไม่เลือกปฏิบัติ พร้อมทั้งมีกระบวนการจัดการข้อร้องเรียนอย่างเป็นธรรม (๓) การออกแบบหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาและกิจกรรมที่สะท้อนถึงความหลากหลายทางเพศ (๔) การสนับสนุนและให้คำปรึกษาอย่างเหมาะสม เป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแสดงออกถึงตัวตนและแบ่งปันประสบการณ์กับผู้อื่นได้ (๕) การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรในการเรียนรู้ที่เคารพความแตกต่างหลากหลาย และส่งเสริมความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศรู้สึกถึงความสำคัญและคุณค่าของตนเอง สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเท่าเทียม

**ประเด็นที่ ๖ ประเด็นใหม่สำหรับการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ในบริบทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ** โดยออกแบบระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความหลากหลายทางเพศ อาจศึกษาข้อมูลเชิงลึกเพื่อนำมาประกอบการออกแบบระบบนิเวศฯ ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการถอดบทเรียนจากผู้ที่มีประสบการณ์ตรง ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนข้อเสนอแนะอย่างตรงไปตรงมาในการปรับปรุงหลักสูตร พัฒนานโยบาย และสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมอย่างเป็นมิตร สอดคล้องกับประเด็นใหม่ในการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้แก่ การรวมกลุ่มผู้เรียนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน สู่การสร้างกลุ่มการเรียนรู้ที่มีสมาชิกที่มีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Browne, ๒๕๖๓) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อความหลากหลาย โดยใช้เทคโนโลยีในการสร้างสื่อการเรียนรู้ที่เป็นมิตรต่อความหลากหลายทางเพศ (Zhao & Kuo, ๒๕๖๔) พร้อมกับการปรับหลักสูตรและเนื้อหาการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับประสบการณ์และความต้องการของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (Kimmel & Davis, ๒๕๖๕) เสริมสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในสังคมการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Cohen & Lotan, ๒๕๖๖) ต่าง ๆ ได้

#### ▪ ทฤษฎีและแนวคิดด้านจิตวิทยากับการศึกษา

กรอบแนวคิดด้านจิตวิทยากับการศึกษา เป็นรากฐานสำคัญในการทำความเข้าใจพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยเน้นการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางปัญญา อารมณ์ สังคม และการปรับตัวในบริบทต่าง ๆ เพื่อออกแบบการจัดการเรียนรู้และการสนับสนุนที่เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งประกอบไปด้วยแนวทางที่หลากหลายครอบคลุมมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางจิตใจที่เน้นการพัฒนาความคิด ความรู้สึก และการตัดสินใจ มิติทางสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาปฏิสัมพันธ์และวัฒนธรรมในกระบวนการเรียนรู้ และมิติทางปัญญาที่มุ่งเน้นการพัฒนาการคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถแบ่งออกเป็นทฤษฎีและแนวคิดสำคัญ ดังนี้

##### ๑. ทฤษฎีความต้องการพื้นฐาน

ทฤษฎีความต้องการพื้นฐาน (Hierarchy of Needs) ของมาสโลว์ (Maslow) ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์มีความต้องการที่ต้องได้รับการตอบสนองในแต่ละลำดับขั้น” กล่าวคือ ความต้องการของมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการมุ่งใจ สามารถอธิบายได้ดังนี้

(๑) มนุษย์มีความต้องการไม่สิ้นสุด เมื่อได้รับการตอบสนองจากความต้องการอย่างหนึ่งแล้ว ก็จะเกิดความต้องการในสิ่งอื่นต่อไปไม่มีวันสิ้นสุด

(๒) ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจะทำให้เกิดการจูงใจที่จะแสดงออกทางพฤติกรรม ส่วนความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เกิดการจูงใจอีกต่อไป

(๓) ความต้องการของมนุษย์จะเป็นลำดับขั้น โดยเริ่มจากความต้องการพื้นฐานที่จำเป็น นำไปสู่ความต้องการในระดับสูงขึ้นไป

มนุษย์จำเป็นต้องได้รับการตอบสนองความต้องการอย่างเป็นลำดับขั้น จึงจะพัฒนาความต้องการในระดับสูงขึ้นไป ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของ Maslow ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ (Maslow อ้างถึงใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, ๒๕๕๑ : ๑๐๙) (Maslow's hierarchy of needs) ดังนี้

**ขั้นที่ ๑ ความต้องการของร่างกาย (Physiological Needs)** เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มนุษย์จำเป็นต้องได้รับการตอบสนองทางด้านร่างกายอย่างเพียงพอ จากนั้นจึงจะเริ่มความต้องการในขั้นต่อไป เพื่อตอบสนองความต้องการในระดับอื่น

**ขั้นที่ ๒ ความต้องการความมั่นคงหรือความปลอดภัย (Security or Safety Needs)** ความต้องการในขั้นที่สองนี้ มนุษย์มักมีความต้องการความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายทรัพย์สินและหน้าที่การงาน เช่น มีความเป็นอยู่ที่ปลอดภัย ไม่มีอันตรายจากโจรผู้ร้าย ไม่มีการทำร้าย การคุกคาม ภาวะการเสี่ยงภัย ซึ่งอาจหมายถึงความรู้สึกถึงหลักประกัน ความมั่นคง และความปลอดภัยในหน้าที่การงานของตน

**ขั้นที่ ๓ ความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (Affiliation or Acceptance Needs) หรือ ความต้องการด้านสังคมและความรัก (Social and Love Needs)** ความต้องการในขั้นที่ ๓ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการทางร่างกายและมีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยแล้ว ก็จะพัฒนาความต้องการความรักจากบุคคลรอบข้างที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกของกลุ่ม - ครอบครัวต่อไป

**ขั้นที่ ๔ ความต้องการยกย่อง (Esteem Needs)** เป็นความต้องการการได้รับความนับถือ มีชื่อเสียงเกียรติยศ เพื่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง บุคคลจึงพยายามทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

**ขั้นที่ ๕ ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Need for Self - Actualization)** เป็นความต้องการที่จะใช้ความสามารถสูงสุดที่คนมีอยู่ทำในสิ่งที่สามารถจะทำได้ เช่น ความต้องการเป็นเจ้าของกิจการ เป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียง เป็นต้น

จากการศึกษาทฤษฎีความต้องการพื้นฐาน (Hierarchy of Needs) ของ Maslow จะพบว่า ทฤษฎีนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้น แต่ละขั้นต้องได้รับการตอบสนองก่อนจะพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงขึ้นไป โดยเริ่มจาก (๑) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) คือ ความต้องการพื้นฐาน เช่น อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย (๒) ความต้องการความปลอดภัย (Security Needs) คือ ความมั่นคงในชีวิตและงาน (๓) ความต้องการการยอมรับ (Social Needs) คือ ความรักและการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (๔) ความต้องการการยกย่อง (Esteem Needs) คือ ความนับถือจากผู้อื่นและการยอมรับ (๕) ความต้องการบรรลุศักยภาพ (Self-Actualization Needs) คือ การใช้ความสามารถสูงสุดในชีวิต ทั้งนี้ มนุษย์ต้องได้รับการตอบสนองตามลำดับ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจและพัฒนาไปสู่ความสำเร็จในระดับสูงสุดตามบริบทสังคม

## ๒. ทฤษฎีการพัฒนาอัตลักษณ์

การพัฒนาอัตลักษณ์ คือ จิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวมในระดับสังคมที่เกิดจากการนิยามตัวเองว่า ตัวเองคือใคร เป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนกลุ่มอื่นหรือสังคมอื่นอย่างไร และจะใช้อะไรเป็นเครื่องหมายในการแสดงออก นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการที่ให้ความหมายของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง ความรู้สึกหรือวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มหรือการที่ปัจเจกชนมีอิทธิพลหรือการได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น ๆ การยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มคนยังมีความเกี่ยวเนื่องกับบรรทัดฐานของสังคม (Norms) ซึ่งบุคคลต้องยอมรับความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มให้ได้ ความสำคัญของการสร้าง

เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมทำให้เห็นความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งนี้ การยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มยังทำให้บุคคลได้รับการยอมรับและเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ง่ายมากขึ้นด้วย (พัฒนา กิติยา, ๒๕๔๖ : ๑๓๙) สอดคล้องกับคำว่า อัตลักษณ์ ของบุคคลหนึ่งเป็นการมองเห็นตนเอง เพื่อตอบคำถามว่า “ฉันคือใคร” และ “ฉันเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร” โดยที่ลักษณะนั้นสามารถดำรงอยู่ในตนเองอย่างต่อเนื่อง แต่แต่ละบุคคลสามารถมองเห็นได้หลากหลายแง่มุม ขึ้นอยู่กับเราเป็นสมาชิกในหน่วยใดของสังคม แต่ละหน่วยของสังคมก็จะมีบทบาทแตกต่างกันออกไป “อัตลักษณ์” อาจแบ่งได้เป็น ๕ ประเภท ดังนี้ (๑) อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล (Individual Identity) (๒) อัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) (๓) อัตลักษณ์องค์กร (Corporate Identity) (๔) อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) และ (๕) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) (สกลานต์ อินทร์ไทร, ๒๕๒๗)

จากการศึกษาอัตลักษณ์ จะช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มตระหนักถึงตัวตนที่แตกต่างจากผู้อื่น โดยอัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ถูกสร้างขึ้นและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทของสังคม อัตลักษณ์สามารถสะท้อนลักษณะเฉพาะที่บ่งบอกถึงตัวตนของบุคคลหรือกลุ่ม เช่น ความรู้สึกนึกคิดว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับคนรอบข้างผ่านมุมมองทั้งจากตัวเองและผู้อื่น นอกจากนี้อัตลักษณ์ยังเกี่ยวข้องกับอำนาจและการสร้างภาพแทนความจริง (representation) ซึ่งทำให้อัตลักษณ์มีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าความเข้าใจโดยทั่วไป

### ๓. แนวคิดความเท่าเทียมในสถานศึกษา

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาที่รัฐบาลพยายามจัดให้กับประชาชน แต่การจัดการศึกษามักมีอุปสรรคหรือปัจจัยหลายประการที่อาจส่งผลทำให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างไม่เท่าเทียมกัน บางคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาในระดับสูง แต่บางคนกลับไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในระบบการศึกษา สาเหตุของความแตกต่างอาจเป็นเพราะลักษณะสภาพการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน สภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ระบบการบริการทางการศึกษาของภาครัฐ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาสามารถแบ่งความหมายของความเท่าเทียมในสถานศึกษา ได้ดังนี้

ความเสมอภาคทางการศึกษา หรือความเท่าเทียมในสถานศึกษา หมายถึง ความเท่าเทียมในการได้รับการบริการและการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาจากรัฐ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๔ : ๓๘-๓๙) สอดคล้องกับความหมายของความเสมอภาคทางการศึกษาที่กล่าวไว้ว่า ความเสมอภาคทางการศึกษาเป็นผลของการลงทุนทางการศึกษาที่ประชาชนจะได้รับอย่างเท่าเทียมกัน (ธารง ชูทัพ, ๒๕๒๖, : บรรณานิการ) สอดคล้องกับหลักการยอกยาคาร์ตา (The Yogyakarta Principles) เป็นหลักการที่ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ โดยรัฐบาลหลายประเทศต่างร่วมลงนามและให้คำมั่นว่าจะปฏิบัติตามหลักการสิทธิมนุษยชนนั้น ซึ่งหมายถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนที่มีความหลากหลายทางเพศด้วย แต่ยังคงพบว่า กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศกลับต้องเผชิญกับการถูกเลือกปฏิบัติและยังไม่มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนทางกฎหมาย

อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง แต่ยังคงพบปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เช่น สภาพที่ตั้งถิ่นฐาน เศรษฐกิจ สังคม และระบบการจัดการศึกษา ส่งผลให้คนบางกลุ่มไม่ได้รับการศึกษาที่เหมาะสม ถูกจำกัดสิทธิทางการศึกษาที่ควรจะได้รับ ขณะที่แนวคิดของความเสมอภาคทางการศึกษายังมุ่งเน้นว่าประชาชนควรได้รับทรัพยากรและบริการทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม เช่นเดียวกับหลักการยอกยาคาร์ตาที่มุ่งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนทุกคนโดยไม่แบ่งแยก รวมถึงกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศด้วย

## ๒. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

### ■ กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ในประเทศไทย การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาจะดำเนินการภายใต้กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึง “ระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ในสถานศึกษา” นับเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนเนื่องจากต้องคำนึงถึงหลายปัจจัยที่ล้วนมีความเกี่ยวข้องกัน เช่น ความเท่าเทียมทางเพศ สิทธิมนุษยชน การปกป้องเด็กและเยาวชน รวมถึงวัฒนธรรมและสังคมของประเทศ ในที่นี้จะกล่าวถึงตัวอย่างกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไว้ ดังนี้

#### ๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (ฉบับที่ ๒๐) ได้กำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รวมถึงสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาและการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งตรงกับ หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยในมาตรา ๒๗ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในมาตรา ๒๗ จะสอดคล้องกับการศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ในสถานศึกษา โดยเน้นย้ำถึงความเท่าเทียมกันของบุคคลทุกคน ไม่มีการเลือกปฏิบัติทั้งด้านเพศ สถานะ หรือความแตกต่างอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมระบบการศึกษาในประเทศไทย ซึ่งรวมถึงกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ที่ต้องเผชิญกับการเลือกปฏิบัติและการกีดกันในสถานศึกษา

#### ๒. ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)

ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) เป็นกรอบนโยบายที่รัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อเป้าหมายในการพัฒนาประเทศระยะยาว มุ่งพัฒนาทุกด้านของประเทศ ครอบคลุมด้านการศึกษาและสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางทางสังคม ซึ่งจะครอบคลุมกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ มุ่งลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา เน้นสร้างความเข้าใจและเคารพในสิทธิมนุษยชน และป้องกันการเลือกปฏิบัติในทุกมิติ รวมถึงในสถานศึกษา ตลอดจนวางแนวทางการป้องกันการเลือกปฏิบัติในทุกภาคส่วนของสังคมโดยมุ่งเน้นการสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียม

#### ๓. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๖๒)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และมีการแก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยมาตรา ๘ ได้ระบุถึงการจัดการศึกษาที่ต้องให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันของผู้เรียนทุกคน ครอบคลุมกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

#### ๔. พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘

พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ มีเป้าหมายในการให้ความคุ้มครองแก่เพศหญิง เพศชาย ครอบคลุมบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ให้สามารถดำรงสถานะของตนอยู่ในสังคมได้อย่างเท่าเทียม ทั้งยังต้องการเปิดช่องทางที่สะดวกและรวดเร็วเพื่อร้องขอความเป็นธรรมให้กับผู้ตกเป็นเหยื่อของการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ ไม่ว่าจะเป็นเพศโดยกำเนิด หรือมีความประสงค์ที่จะดำรงเพศ หรือดำรงสถานะที่แตกต่างไปอย่างไร บุคคลเหล่านี้ล้วนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการดำรงสถานะอยู่ในสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน และเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลที่ตกเป็นเหยื่อของการเลือกปฏิบัติด้วยสาเหตุทางเพศ สามารถเข้าสู่กระบวนการตามกฎหมายอย่างเป็นธรรม

## ๕. นโยบายการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+)

นโยบายการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย ยังคงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและมีความท้าทายต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ปัจจุบันมีการกำหนดนโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมทางเพศ แต่ยังคงพบอุปสรรคบางประการที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมถึงกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ให้มีการส่งเสริมการรับรู้และการอบรมผู้สอนและบุคลากรในสถานศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน นโยบายดังกล่าวมุ่งเน้นให้สถานศึกษามีความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนรู้และการปรับตัว เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและความต้องการเฉพาะกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ (พจนานโยบาย By ประชาชน, ๒๕๖๒) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับข้อคิดเห็นจากการเสวนาในเวทีคณะทำงานสิทธิประชาชนเพศหลากหลายกับนโยบายพรรคการเมือง ๒๕๕๖ (LGBTQNA+ Civil Rights Network for Political Party's Policy ๒๐๒๓) ซึ่ง ธัญวัญญ์ กมลวงศ์วัฒน์ อดีตผู้แทนพรรคก้าวไกล (ปัจจุบันพรรคประชาชน) ได้กล่าวถึงประเด็นของบทเรียนที่ส่งผลทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางเพศ บทบาทเรื่องของผู้ชาย-หญิงที่ไม่ถูกให้คุณค่าอย่างเท่าเทียมกัน จึงจำเป็นต้องนำมาพิจารณาและทบทวนใหม่ ซึ่งบทเรียนจำเป็นต้องมีหลักการของ SOGI (วิถีทางเพศ และอัตลักษณ์ทางเพศ) กำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสม เน้นการเสริมสร้างสังคมให้เกิดการโอบรับความแตกต่างหลากหลายของทุกคน

**๖. แนวปฏิบัติขององค์กรระหว่างประเทศ** โดยองค์การสหประชาชาติ (UN) และองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและการศึกษาที่ครอบคลุมถึงผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) โดย UNESCO เสนอแนะให้ประเทศสมาชิกดำเนินการจัดการศึกษาโดยไม่เลือกปฏิบัติและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียม เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา โดยการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทสังคม สอดคล้องกับประเด็นหลักการความเท่าเทียม (equality) และไม่เลือกปฏิบัติ (non-discrimination) ซึ่งเป็นหลักสำคัญของสิทธิมนุษยชน ตามที่ปรากฏใน UN Universal Declaration of Human Rights หรือ คำประกาศสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๔๖ ที่ว่า *“มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระเสรีและเสมอภาคกันทั้งในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ”* *“All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.”* (Sdgmov, ๒๕๖๕: Online) ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในภาคีขององค์การสหประชาชาติ (UN) และองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) มุ่งเน้นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและการศึกษาโดยไม่เลือกปฏิบัติต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ตามหลักการความเท่าเทียมและไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของสิทธิมนุษยชนตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ โดยเน้นว่า *“มนุษย์ทุกคนเกิดมาอย่างเสมอภาคและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน”*

เมื่อกล่าวถึงแนวทางการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและไม่ถูกคุกคามในมิติของสถานศึกษา อาจกล่าวได้ว่า สถานศึกษาจำเป็นต้องมีนโยบายรองรับและมาตรการในการป้องกันต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นปัญหาจากการถูกรังแก (Bullying) โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ในสถานศึกษา เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ นโยบายเหล่านี้ควรได้รับการสนับสนุนและติดตามอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างแท้จริงตามบริบทสังคมในสถานศึกษาแต่ละแห่ง เช่น การสร้างบรรยากาศของความเคารพและความยอมรับเพื่อการป้องกันและจัดการกับการคุกคามหรือการรังแก การสนับสนุนสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ปลอดภัย รวมทั้งการส่งเสริมสุขภาพจิตและความเป็นอยู่ที่ดี ตลอดจนการเสริมสร้างความตระหนักรู้และการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล

อันจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายสนับสนุนและความช่วยเหลือ ส่งเสริมวัฒนธรรมของความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม

**๗. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๒๔) พ.ศ. ๒๕๖๗ หรือ กฎหมายสมรสเท่าเทียม** โดยมีผลบังคับใช้ ๑๒๐ วันหลังประกาศในราชกิจจานุเบกษา กฎหมายฉบับดังกล่าวมีสาระสำคัญ (iLaw, ๒๕๖๘) ดังนี้

- การหมั้น-สมรส สามารถกระทำได้ระหว่างบุคคล-บุคคล ไม่จำกัดแค่เพศชาย-หญิง
- มีการปรับอายุขั้นต่ำในการหมั้น-การสมรส จาก ๑๗ ปี เป็น ๑๘ ปี  
ถ้าอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ต้องได้รับความยินยอมจากพ่อแม่/ผู้รับบุตรบุญธรรม
- คนไทยสามารถจดทะเบียนสมรสกับชาวต่างชาติโดยใช้กฎหมายไทยได้
- มีสิทธิในการรับบุตรบุญธรรมร่วมกันได้
- มีสิทธิได้รับมรดก หากคู่สมรสอีกฝ่ายเสียชีวิต
- มีสิทธิ-สิทธิประโยชน์ตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น
  - สิทธิให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาลคู่สมรส
  - สิทธิตามกฎหมายประกันสังคม  
(ค่าทดแทน-เงินบำเหน็จชราภาพ กรณีคู่สมรสเสียชีวิต)
  - สิทธิประโยชน์ทางภาษี เช่น การลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

จากความสำเร็จในการผลักดันกฎหมายสมรสเท่าเทียม มีได้เพียงแต่เป็นการยกระดับความคุ้มครองสิทธิให้กับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยประเทศไทยเป็นประเทศแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และถือเป็นประเทศที่ ๓ ในทวีปเอเชีย ต่อจากไต้หวัน และเนปาลที่ได้รับการรับรองให้มีการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยกฎหมายสมรสเท่าเทียมได้คุ้มครองและให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้มีความหลากหลายทางเพศให้สามารถจดทะเบียนสมรส หรือหย่าได้ตามกฎหมาย รวมถึงได้รับสิทธิประโยชน์และสวัสดิการจากรัฐในฐานะคู่สมรส รวมทั้งสิทธิในการจัดการทรัพย์สินของคู่สมรส ดังนั้น กฎหมายสมรสเท่าเทียมจึงถือเป็นประตูสู่ความเท่าเทียมในชีวิตคู่ และช่วยให้คู่สมรสและคู่หมั้นทุกเพศเข้าถึงสิทธิการคุ้มครอง และสิทธิประโยชน์อย่างเสมอภาคกัน กฎหมายสมรสเท่าเทียมยังสะท้อนถึงความก้าวหน้าทางกฎหมายของประเทศไทยและการส่งเสริมความเท่าเทียมทางสังคมอย่างยั่งยืนในอนาคต (นางสาวสุทธิรา ชมเจริญ, ๒๕๖๘) เมื่อพิจารณาจากข้อมูลข้างต้น จะพบว่า แม้จะไม่ได้เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง แต่กฎหมายสมรสเท่าเทียมล้วนส่งผลต่อการศึกษาในแง่การสร้างความเข้าใจและความยอมรับต่อความหลากหลายทางเพศในสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนแนวปฏิบัติต่าง ๆ ในสถานศึกษา เช่น การใช้ภาษาที่เป็นกลางทางเพศ การเคารพการแสดงออกทางเพศของนักเรียน และการปรับปรุงหลักสูตรให้ครอบคลุมประเด็นความหลากหลายทางเพศ

### ๓. การเสริมสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เอื้อต่อความหลากหลายทางเพศ

การเสริมสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เคารพและยอมรับความหลากหลายทางเพศ (Gender & Sexual Diversity) นับเป็นฐานรากสำคัญเชิงนโยบาย รวมถึงการคุ้มครองสิทธิ และคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อผู้เรียน ครู บุคลากรในสถานศึกษา และภาพลักษณ์ของระบบการศึกษาโดยรวม สามารถแสดงความสำคัญในรูปแบบมิติหลักต่าง ๆ พร้อมผลลัพธ์เชิงระบบ ได้ดังนี้

#### มิติที่ ๑ การคุ้มครองศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชนของผู้เรียนทุกคน

- โรงเรียน หรือ สถานศึกษา คือ “พื้นที่สาธารณะ” ที่รัฐมีหน้าที่คุ้มครอง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และความเสมอภาคของทุกคน
- วัฒนธรรมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายจะช่วยลดการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของ (๑) เพศสภาพ (๒) เพศวิถี และ (๓) รูปแบบครอบครัว
- การคุ้มครองศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชนของผู้เรียนทุกคน สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล และกฎหมายของประเทศไทยที่เน้นการไม่เลือกปฏิบัติ

#### ★ ผลลัพธ์เชิงระบบ:

โรงเรียนควรทำหน้าที่ “ป้องกันการละเมิดสิทธิ” ไม่ใช่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

#### มิติที่ ๒ การสร้างความปลอดภัยทางกาย ใจ และสังคม (Safe & Caring School)

- งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ (รวมถึงผู้เรียนที่ถูก “รับรู้” ว่ามีความหลากหลายทางเพศ) มักเผชิญกับการรังแก (bullying) และความรุนแรงทั้งทางวาจาและจิตใจ หรือ มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกรังแกในสถานศึกษา ทั้งในรูปแบบการคุกคามทางวาจา การตีตราทางสังคม และความรุนแรงทางจิตใจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความรู้สึกปลอดภัย ความผูกพันต่อโรงเรียน และผลลัพธ์ทางการศึกษาโดยรวม หากพิจารณาเชิงนโยบายการศึกษา ปรากฏการณ์การรังแกบนฐานเพศวิถี/อัตลักษณ์ทางเพศ (SOGI-related bullying) มิได้เป็นเพียงปัญหาพฤติกรรมรายบุคคล หากสะท้อน “ช่องว่างเชิงโครงสร้าง” ของระบบโรงเรียน ได้แก่ ระเบียบและวัฒนธรรมองค์กร การขาดกลไกคุ้มครองผู้เรียน และการขาดศักยภาพของผู้ปฏิบัติในการตอบสนองต่อความรุนแรงอย่างเหมาะสม ดังนั้น การขับเคลื่อนนโยบายจำเป็นต้องดำเนินการแบบทั้งโรงเรียน (whole-school approach) ควบคู่กับมาตรการคุ้มครองและป้องกันความรุนแรงอย่างเป็นระบบ (UNESCO, Out in The Open Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/expression, ๒๐๑๖)
- งานวิจัยในระดับนานาชาติและระดับภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกยังชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศมักเผชิญกับการรังแกและการเลือกปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการใช้ถ้อยคำดูหมิ่น การล้อเลียนซ้ำ ๆ และการทำให้รู้สึกโดดเดี่ยว ซึ่งสัมพันธ์กับความเครียดทางจิตใจ การหลีกเลี่ยงการมาเรียน และความเสี่ยงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (UNESCO Bangkok, ๒๐๒๕ (commissioned study/brief). A Brief on school bullying on the basis of sexual orientation and gender identity)
- วัฒนธรรมที่เกื้อกูลกันจะช่วยลดอัตราการกลั่นแกล้ง ความเครียด ภาวะซึมเศร้า และความเสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษา

#### ★ ผลลัพธ์เชิงระบบ:

บรรยากาศการเรียนรู้ปลอดภัย → พฤติกรรมการมาเรียนสม่ำเสมอ → ผลสัมฤทธิ์ดีขึ้น

### มิติที่ ๓ การส่งเสริมพัฒนาการและศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน

- เมื่อผู้เรียน “ไม่ต้องซ่อนตัวตน” จะเกิดความมั่นคงทางอารมณ์ และแรงจูงใจในการเรียนรู้
- วัฒนธรรมที่เคารพความแตกต่างจะช่วยพัฒนาทักษะสำคัญจำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ เช่น การเคารพผู้อื่น การคิดเชิงวิพากษ์ และการอยู่ร่วมกันใน “สังคมพหุวัฒนธรรม”

#### ★ ผลลัพธ์เชิงระบบ:

โรงเรียนสามารถผลิตกำลังคนที่มีความพร้อมในทุกมิติในโลกที่เป็นพหุวัฒนธรรมบนพื้นฐานของการเคารพความแตกต่างของการอยู่ร่วมกันในสังคม

### มิติที่ ๔ การสนับสนุนบทบาทครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ปฏิบัติงานอย่างเป็นมืออาชีพ

- วัฒนธรรมการทำงานและการอยู่ร่วมกันที่มีความชัดเจนจะช่วยลด “ดุลพินิจส่วนบุคคล” หรือ “ความรู้สึกส่วนบุคคล” ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในการจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับเพศได้อย่างเหมาะสม
- ครูและบุคลากรทางการศึกษามีแนวทางปฏิบัติที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับกฎหมาย/นโยบายที่จะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เอื้อต่อความหลากหลายทางเพศ

#### ★ ผลลัพธ์เชิงระบบ:

ลดความเสี่ยงด้านข้อร้องเรียน และช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นของผู้ปกครองและชุมชน

### มิติที่ ๕ เชื่อมโยงการขับเคลื่อนกฎหมายสมรรถนะเพื่อเพิ่มสู่การปฏิบัติจริง

- เมื่อกฎหมายรับรอง “ครอบครัวที่มีความหลากหลาย” โรงเรียนต้องเป็นพื้นที่ที่ “กฎหมายมีชีวิต”
- วัฒนธรรมที่เอื้อต่อความหลากหลาย จะทำให้ (๑) ผู้ปกครองเพศเดียวกันได้รับการยอมรับ (๒) เด็กไม่ถูกตีตราจากโครงสร้างครอบครัวที่มีความหลากหลาย (๓) ระบบเอกสาร กิจกรรม และการสื่อสารของโรงเรียนสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับกฎหมาย/นโยบายที่เอื้อต่อการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

#### ★ ผลลัพธ์เชิงระบบ:

โรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการแปลงกฎหมายเป็น “ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม”

### มิติที่ ๖ การยกระดับภาพลักษณ์และคุณภาพของระบบการศึกษาไทย

- โรงเรียนที่มีวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายของ “ทุกคน” จะช่วยสะท้อนความเป็นธรรมาภิบาล ความทันสมัย และมาตรฐานสากล ทั้งยังช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นจากผู้ปกครอง การอยู่ร่วมกันในสังคมทั้งในระดับประเทศชาติและระดับสากล

#### ★ ผลลัพธ์เชิงระบบ:

การยกระดับภาพลักษณ์และคุณภาพของระบบการศึกษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยทำให้ระบบการศึกษามีความน่าเชื่อถือและมีความพร้อมต่อการขับเคลื่อนสังคมในระดับสากลต่อไป

ดังนั้น การเสริมสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เอื้อต่อความหลากหลายทางเพศ จึงไม่ใช่เพียงเรื่องเฉพาะกลุ่มเท่านั้น แต่คือ “การเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณค่าให้กับผู้เรียน” ของการจัดการศึกษา สถานศึกษาจำเป็นต้องมีบทบาททั้งการเป็นกลไกในการคุ้มครองสิทธิ กลไกในการสร้างความปลอดภัย และเป็นฐานการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ สามารถสรุปสาระสำคัญจากการศึกษาเอกสารองค์ความรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

กฤษฎิ์ งามสาร และคณะ (๒๕๖๕) ได้เสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศในกลุ่มนักเรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยประกอบไปด้วย ๔ องค์ประกอบสำคัญ คือ (๑) การกำหนดนโยบายของสถานศึกษา (๒) การส่งเสริมการให้ความรู้ ความเข้าใจเพศวิถีศึกษา และความเท่าเทียมทางเพศ (๓) การให้เสรีภาพการแสดงออกและการทำกิจกรรม และ (๔) การสร้างสุขภาวะและการให้คำปรึกษา ทั้งนี้ได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดนโยบายและควรติดตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อพิจารณาปรับแนวทางให้สอดคล้องกับสภาพสังคมตามความเป็นจริง **สำหรับบทบาทของสถานศึกษา** ควรสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการให้ความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศได้แสดงออกอย่างเท่าเทียม มุ่งสร้างบรรยากาศการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างของผู้เรียนทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งการสร้างสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นสถานที่ปลอดภัย ผู้เรียนเกิดความสบายใจที่จะเรียนรู้และใช้ชีวิตในโรงเรียนอย่างมีความสุข

ณัฐชาพร โอทอง (๒๕๖๕) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสอนประเด็นความหลากหลายทางเพศของครูสุขศึกษาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร มุ่งศึกษาการสอนประเด็นความหลากหลายทางเพศ (หัวข้อที่สอน) และแนวทางการสอนในประเด็นดังกล่าว (วิธีการที่ใช้ในการสอน) ผลการวิจัยพบว่า (๑) หัวข้อการสอนเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศที่พบว่ามีการสอนอย่างแพร่หลาย เช่น การทำความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างเพศ เพศสภาพ และเพศวิถี รวมทั้งความรุนแรงทางเพศ พฤติกรรมทางเพศ และความเท่าเทียมทางเพศ หมายรวมถึงความหลากหลายทางเพศ ส่วนหัวข้อย่อยเช่น ความชอบและการแสดงออกทางเพศ ความภาคภูมิใจในเพศของตน เพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและรับผิดชอบในกรณีคู่ที่เป็นเพศเดียวกัน สิทธิมนุษยชน และสิทธิทางเพศ ขณะที่การสอนด้านความหลากหลายทางเพศมักขึ้นกับเนื้อหาการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกรอบเนื้อหาเพศวิถีศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้ออกให้ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ และเผยแพร่ผ่านเอกสารเสริมพิเศษที่ใช้ในหนังสือเรียนรายวิชาสุขศึกษา กอปรกับในบางกรณี ครูที่มีความสนใจส่วนตัวในประเด็นดังกล่าว อาจพิจารณาสอนเพิ่มเติมในประเด็นอื่น ๆ สำหรับ (๒) วิธีการสอนที่ครูมักใช้ในการสอนหัวข้อความหลากหลายทางเพศ ประกอบด้วย การอภิปรายกลุ่ม การสาธิต และฝึกปฏิบัติจริง ฝึกการวิเคราะห์ เปิดคลิป์วิดีโอ การโต้วาที และนำเสนอข่าวสาร - สถานการณ์ปัจจุบัน โดยออกแบบการสอนให้เข้ากับเนื้อหาสาระในแต่ละระดับชั้น ทั้งนี้ครูที่ผ่านการอบรมแกนนำเพศวิถีศึกษาย่อมสามารถออกแบบและบูรณาการเนื้อหาการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาอุปสรรคสำคัญในการสอน ได้แก่ ครูหลายคนอาจสอนประเด็นความหลากหลายทางเพศอย่างไม่ครอบคลุมประเด็นย่อยทั้งหมด เมื่อพิจารณามิติของการสนับสนุน คือ ครูต้องการการสนับสนุนสื่อการสอนมากที่สุด รวมถึงการอบรมให้กับครูสุขศึกษาและให้ครูในโรงเรียนเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับเพศวิถีศึกษา มีวิทยากรให้ความรู้ การพูดคุยเรื่องเพศกับผู้ปกครอง ตลอดจนสนับสนุนให้มีนักจิตวิทยาประจำโรงเรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศ ทั้งยังเสนอให้มีการสอนเกี่ยวกับเพศวิถีศึกษาเป็นวิชาเพิ่มเติม อาจกำหนดตัวชี้วัดเพิ่มเติมสอดแทรกเข้าไปในรายวิชา/หลักสูตรสถานศึกษา โดยภาพรวม พบว่า การสอนเกี่ยวกับความ

หลากหลายทางเพศในวิชาสุขศึกษาได้เปลี่ยนแปลงจากการสอนเชิงการตีตราในอดีตเป็นการสอนที่เน้นการทำความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายทางเพศ แต่ครูผู้สอนยังคงต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถสอนเรื่องความหลากหลายทางเพศได้อย่างถูกต้องและรอบด้าน รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งคำถามกับค่านิยมแบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจกับผู้เรียนและเพิ่มบทบาทของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ด้วย

*ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ และคณะ (๒๕๖๕)* ได้ศึกษาวิจัยประเด็นเกี่ยวกับวัยรุ่นที่มีความหลากหลายทางเพศ: การดูแลช่วยเหลืออย่างเข้าใจ พบว่า วัยรุ่นที่มีความหลากหลายทางเพศในปัจจุบัน และความซับซ้อนของพัฒนาการวัยรุ่นที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมถึงแนวทางสำหรับครอบครัวและโรงเรียนในการดูแลช่วยเหลือวัยรุ่นที่มีความหลากหลายทางเพศ จากการสังเคราะห์งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ กอปรกับการอภิปรายแง่มุมของสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนได้ว่า แม้ว่าสังคมส่วนใหญ่จะให้การยอมรับกับความหลากหลายทางเพศ มีการออกกฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่ยังคงพบว่าวัยรุ่นจำนวนมากยังถูกเลือกปฏิบัติ และไม่ได้รับการยอมรับทั้งจากครอบครัวและบุคคลรอบข้าง จึงทำให้พวกเขาต้องเผชิญกับทั้งความท้าทายของพัฒนาการวัยรุ่น การก้าวข้ามผ่านสถานการณ์ที่เข้ามากระทบ ขณะที่ยังมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นเหล่านี้ก็เป็นจำนวนมากที่ไม่เข้าใจในภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพวกเขา ดังนั้นคนในครอบครัวและโรงเรียนที่มีความเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ จะมีส่วนช่วยให้วัยรุ่นสามารถปรับตัวและสามารถเติบโตตามพัฒนาการอย่างเหมาะสม และยังมีส่วนช่วยลดความเสี่ยงจากสภาวะปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมาด้วยเช่นกัน

*ภาววรรณ ธนาเลิศสมบูรณ์ (๒๕๖๖)* ได้กล่าวถึงประเด็น การศึกษาที่เท่าเทียมกันของคนทุกเพศ ภายใต้หัวข้อ “ไม่ใช่แค่ในโรงเรียน แต่ต้องเปลี่ยนทั้งสังคม : สร้างการศึกษาที่เท่าเทียมกันของคนทุกเพศ” ซึ่งได้เสนอความสอดคล้องเชื่อมโยงกับแนวคิด “Gender Transformative Education” ของ UNICEF เป็นการสร้างการศึกษาแบบปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ สร้างความเท่าเทียมกันทุกเพศทุกวัย อาจกล่าวได้ว่า Transformative education หรือ Transformative learning คือ กระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความหมาย หรือตีความหมายใหม่แก่ประสบการณ์ ชุดความคิดที่มีอยู่ เปลี่ยนแปลงกรอบการมองปัญหา เพื่อค้นหาคำตอบในลักษณะเปิดกว้างยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านองค์ความรู้ ความรู้สึกนึกคิดและการกระทำ เมื่อผนวกรวมกับเรื่องเพศ จึงนับเป็นการศึกษาที่ต้องการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ การตั้งคำถามต่อกรอบความคิดเรื่องเพศแบบเดิม ๆ เช่น การกำหนดบทบาทชายหญิง ความท้าทายต่อคติทางเพศในระบบปิตาธิปไตย และการรับรู้ถึงอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลาย โดย UNICEF เชื่อว่า การใช้หัวข้อเรื่องเพศและหลักความเท่าเทียมของทุกเพศเป็นหลัก แล้วสร้างระบบการศึกษาที่ตอบรับคุณค่าดังกล่าวจะช่วยลดปัญหาการกีดกัน การเลือกปฏิบัติ และความรุนแรงทางเพศที่ปรากฏทั้งในสังคมโรงเรียนและสังคมโดยรวมของประเทศ

*เรืองฤทธิ์ คมจิรวรวิทย์ และสุนทรี วรรณไพเราะ (๒๕๖๘)* ได้กล่าวถึงประเด็น ความท้าทายของสถานศึกษาต่อความหลากหลายทางเพศของผู้เรียน โดยสำรวจและวิเคราะห์ความท้าทายของสถานศึกษาไทยในการสร้างพื้นที่เรียนรู้ที่ปลอดภัยและเสมอภาคสำหรับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ท่ามกลางพลวัตทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แม้ประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าทางกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัตินั้น สถาบันการศึกษายังคงเผชิญกับปัญหาเชิงโครงสร้างอย่างมีนัยสำคัญ จากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดเรื่องพลวัตความหลากหลายทางเพศและทฤษฎีการจัดการความหลากหลาย ประกอบกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า ความท้าทายหลักแบ่งออกเป็น ๓ มิติ ได้แก่ (๑) มิติเชิงนโยบายกฎหมาย และโครงสร้างสถาบัน กฎระเบียบของสถานศึกษา ยังคงยึดติดกับกรอบเพศวิถีลักษณะ และขาดกลไกคุ้มครองเชิงรุก (๒) มิติหลักสูตรและสื่อการสอน เนื้อหาแบบเรียนยังคงมีการตีตรา สร้างภาพลักษณ์เชิงลบ และขาดการสอนเพศวิถีศึกษาที่ครอบคลุม และ (๓) มิติปฏิสัมพันธ์และสภาวะ ปัญหาการกลั่นแกล้งรังแก ยังคงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ส่งผลกระทบต่อสภาวะทางจิตใจและร่างกายของผู้เรียน ดังนั้นจึงเสนอแนวทาง

และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การปฏิรูปกฎระเบียบ และหลักสูตรให้สอดคล้องกับ หลักสิทธิมนุษยชน การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง การสร้างระบบการให้คำปรึกษาเชิงรุก และส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เคารพในความแตกต่าง เพื่อให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่ที่โอบรับความหลากหลายและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคน

#### ๔. แนวทางปฏิบัติที่จะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศ

##### ความสำคัญของการเสริมสร้างวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศ

ความสำคัญของวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ปลอดภัย มีความเป็นธรรม และเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน จากงานวิจัยข้างต้นได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศมักเผชิญกับการกลั่นแกล้ง การถูกตีตราทางสังคม และเผชิญกับความรุนแรงทั้งทางวาจาและจิตใจแม้เมื่อต้องดำเนินชีวิตอยู่ในสถานศึกษา ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาวะทางจิตใจของผู้เรียน รวมถึงความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษา ทั้งยังส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอีกทางหนึ่ง วัฒนธรรมของโรงเรียนที่ยอมรับและเคารพความแตกต่างจึงทำหน้าที่เป็นกลไกการป้องกัน (protective factor) ที่ช่วยลดความเสี่ยงในภาวะต่าง ๆ ได้อย่างมีนัยสำคัญ

ในเชิงระบบ วัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศมิได้จำกัดอยู่เพียงทัศนคติของบุคคล หากแต่สะท้อนผ่านระเบียบปฏิบัติ การสื่อสารในองค์กร หลักสูตรการเรียนรู้ และวิธีการจัดการกับสถานการณ์ ความขัดแย้ง หรือการกลั่นแกล้งรังแกในโรงเรียน การมีวัฒนธรรมองค์กรที่ชัดเจนในการไม่เลือกปฏิบัติและให้คุณค่ากับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ย่อมช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ความรู้สึกปลอดภัย และการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้ จากหลักฐานเชิงประจักษ์ยังชี้ชัดได้ว่า **สถานศึกษาที่ส่งเสริมวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศ มีแนวโน้มประสบความสำเร็จในการลดอัตราการขาดเรียน การออกกลางคัน และปัญหาสุขภาพจิตของผู้เรียน** ขณะเดียวกันยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม ความเห็นอกเห็นใจและความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่หลากหลาย ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑

เมื่อพิจารณาความสำคัญของวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศในบริบทที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม อาจกล่าวได้ว่า การประกาศใช้พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมช่วยสะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคมไทยในการยอมรับความหลากหลายทางเพศและการคุ้มครองสิทธิของบุคคลอย่างเสมอภาค การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวให้เกิดผลอย่างแท้จริงในเชิงปฏิบัติ นั้น มิได้จำกัดอยู่เพียงการรับรองสถานะทางกฎหมายของคู่สมรส หากแต่จำเป็นต้องอาศัยการปรับตัวของสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ “สถานศึกษา” ในฐานะที่เป็นพื้นที่สำคัญในการหล่อหลอมทัศนคติ ค่านิยม และวัฒนธรรมของเยาวชน วัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะ “กลไกเชิงปฏิบัติการ” ที่มีบทบาทแปลงเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมให้เกิดผลในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา เมื่อพิจารณาความสอดคล้องในเชิงนโยบาย การส่งเสริมวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถมองได้ว่าเป็นการสนับสนุนการบังคับใช้พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมในมิติทางสังคมและการศึกษา โดยช่วยให้หลักการความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ถูกถ่ายทอดและสร้างความตระหนักในระดับทัศนคติและการปฏิบัติของเยาวชนตั้งแต่ช่วงวัยเรียน อันจะนำไปสู่การยอมรับความหลากหลายของรูปแบบครอบครัวและความสัมพันธ์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน ดังนั้น การสร้างเสริมวัฒนธรรมโรงเรียนที่เคารพความหลากหลายทางเพศจึงมิใช่เพียงมาตรการเชิงจริยธรรมหรือการคุ้มครองกลุ่มเปราะบางเท่านั้น หากแต่

เป็นองค์ประกอบสำคัญของการขับเคลื่อนพระราชบัญญัติสมรรถนะฯ ให้บรรลุเป้าหมายเชิงโครงสร้าง และเป็นรากฐานของการสร้างสังคมที่เคารพสิทธิ ความเสมอภาค และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระยะยาว

## กรณีศึกษา :

### แนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา

การเสริมสร้างวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษาจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งมิติของนโยบาย การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และความสัมพันธ์ในชุมชน/โรงเรียน สามารถสรุปประเด็นสำคัญจากการศึกษาเอกสารทั้งในและต่างประเทศได้ ดังต่อไปนี้

**๑. การกำหนดนโยบายและกฎระเบียบที่ไม่เลือกปฏิบัติ** สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายและระเบียบภายในที่ยืนยันหลักการไม่เลือกปฏิบัติบนพื้นฐานทางเพศ เพศวิถี และอัตลักษณ์ทางเพศอย่างชัดเจน โดยบรรจุไว้ในเอกสารทางการของโรงเรียน และสื่อสารให้ผู้เรียน ครู และผู้ปกครองรับทราบร่วมกันอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ จากงานวิจัยยังชี้ว่า การมีนโยบายที่ชัดเจนจะช่วยลดการเลือกปฏิบัติและเพิ่มความรู้สึกลดอคถ์ของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ

**๒. การพัฒนาศักยภาพครูและผู้บริหารสถานศึกษา** การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะของครูและผู้บริหารเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ นับเป็นปัจจัยสำคัญในการลดอคติและการตอบสนองต่อสถานการณ์การกลั่นแกล้งอย่างเหมาะสม กอปรกับงานวิจัยพบว่าครูที่ได้รับการอบรมมีแนวโน้มในการสร้างบรรยากาศห้องเรียนที่ปลอดภัยและเป็นมิตรมากขึ้น

**๓. การจัดระบบคุ้มครองผู้เรียนและการป้องกันการกลั่นแกล้ง** สถานศึกษาควรมีระบบรับเรื่องร้องเรียนและคุ้มครองผู้เรียนที่ชัดเจน ปลอดภัยและเป็นความลับ กอปรกับงานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ระบบคุ้มครองผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพยังช่วยลดผลกระทบด้านสุขภาพจิต และลดการออกกลางคันของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศได้

**๔. การบูรณาการประเด็นความหลากหลายทางเพศในหลักสูตรและกิจกรรม** การบูรณาการประเด็นความหลากหลายทางเพศในหลักสูตรและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจ ลดการเหมารวม และส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม งานวิจัยยังยืนยันได้ว่า การเรียนรู้ที่เหมาะสมตามช่วงวัยจะช่วยลดอคติและพฤติกรรมการกลั่นแกล้งรังแกในโรงเรียนได้

**๕. การสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลในชีวิตประจำวันของโรงเรียน** วัฒนธรรมโรงเรียนที่ใช้ภาษาสุภาพ ให้เกียรติ และเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้ผู้เรียนสามารถแสดงตัวตน ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์เชิงบวกของความผูกพันที่มีต่อโรงเรียนและสุขภาวะที่ดีของผู้เรียน จากงานวิจัยยังพบว่าวัฒนธรรมที่เกื้อกูลกันสามารถลดความเครียดและภาวะซึมเศร้าในกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศได้

**๖. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน** การสื่อสารและสร้างความเข้าใจร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน นับเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้งานวิจัยยังชี้ได้ว่าความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและครอบครัวยังช่วยลดแรงต้านของสังคมและช่วยเพิ่มการยอมรับความหลากหลายในสังคมอีกด้วย

**๗. การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง** การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถปรับปรุงนโยบายและแนวปฏิบัติให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป กอปรกับงานวิจัยด้านการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติยังชี้ได้ว่า การประเมินผลอย่างสม่ำเสมอเป็นปัจจัยสำคัญของความยั่งยืนเชิงนโยบายในอนาคต

จากข้อค้นพบแนวทางปฏิบัติของงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศดังกล่าวสะท้อนได้ว่า การเสริมสร้างวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษาเป็นกระบวนการเชิงระบบที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไปทั้งในระดับนโยบาย การบริหารจัดการ การเรียนรู้ และความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชน ซึ่งไม่เพียง

ช่วยคุ้มครองผู้เรียนกลุ่มเปราะบางเท่านั้น แต่ยังไม่สนับสนุนเป้าหมายการศึกษาที่มีคุณภาพและความเสมอภาคในระยะยาวอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ สามารถนำเสนอข้อค้นพบในประเด็นที่เกี่ยวข้องได้ ดังตาราง

เอกสารงานวิจัย/รายงาน	ข้อค้นพบสำคัญ	แนวทางปฏิบัติ (ที่เป็นรูปธรรม)
<p><i>Out in the Open: Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/expression (global review)</i></p>	<p><b>ข้อค้นพบ :</b> ความรุนแรง/การรังแกบนฐานเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศเกิดขึ้นได้ในหลายบริบท และการแก้ไขแบบรายกรณีไม่พอ จำเป็นต้องแก้ไข/เปลี่ยนแปลง “ทั้งโรงเรียน” (ทั้งระบบ)</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>★ กำหนดนโยบาย/กฎ/ระเบียบที่เน้นด้านการบูลลี่-ไม่เลือกปฏิบัติ (*ระบุ SOGIE ที่ชัดเจน โดย SOGIE ย่อมาจาก Sexual Orientation, Gender Identity, และ Gender Expression ซึ่งเป็นกรอบเข้าใจความหลากหลายทางเพศที่ทุกคนมี ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเท่านั้น สำหรับบริบทสถานศึกษาของไทย SOGIE ใช้พัฒนาหลักสูตรเพศวิถีศึกษา เพื่อลดการกลั่นแกล้งกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ ยังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมที่ส่งเสริมสิทธิครอบครัวหลากหลาย)</li> <li>★ จัดให้มีระบบรายงานเหตุ และคุ้มครองผู้เรียน (ช่องทางร้องเรียน/การคุ้มครองความลับ/การส่งต่อ)</li> <li>★ พัฒนาครู/ผู้บริหาร ให้ตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม</li> <li>★ ปรับหลักสูตร/สื่อ/สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เป็นมิตร และลดการตีตรากลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ</li> </ul>
<p>“ประเทศไทยเป็นมิตรต่อ LGBT จริงหรือ? : บทสรุปการรังแกในโรงเรียนบนฐาน SOGI” (*สรุปจากงานศึกษาโดย UNESCO Bangkok และ Plan International Thailand ดำเนินการโดย มหาวิทยาลัยมหิดล)</p>	<p><b>ข้อค้นพบ :</b> พบการรังแก/การตีตราต่อผู้เรียนกลุ่มความหลากหลายทางเพศ หรือ “ถูกมองว่า” เป็นกลุ่มความหลากหลายทางเพศ ทั้งยังเสนอผลกระทบต่อความปลอดภัยและประสบการณ์ในโรงเรียนของกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>★ จัดทำมาตรการโรงเรียนด้านการรังแกที่ชัดเจน และนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ</li> <li>★ พัฒนาทักษะของครูในการรับมือเมื่อเผชิญเหตุรังแก/กลั่นแกล้ง และการใช้ภาษาที่เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน</li> <li>★ สร้างกลไกคุ้มครอง/ช่วยเหลือผู้เรียน ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เป็นมิตร และปลอดภัย</li> <li>★ สร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับผู้ปกครอง/ชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจและลดอคติต่อกัน</li> </ul>

เอกสารงานวิจัย/รายงาน	ข้อค้นพบสำคัญ	แนวทางปฏิบัติ (ที่เป็นรูปธรรม)
<p><i>The Inclusion of LGBTQI+ students across education systems (OECD)</i></p>	<p><b>ข้อค้นพบ :</b> ช่องว่างของนโยบายมักอยู่ที่ “การแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ” และความคล่องตัวในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างโรงเรียน/พื้นที่</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>★ กำหนดนโยบายและการกำกับติดตามที่มีความชัดเจน รวมถึงแนวปฏิบัติขั้นต่ำที่พึงกระทำ/ควรกระทำ</li> <li>★ สนับสนุนทรัพยากรในโรงเรียน: ครอบคลุมทั้งการพัฒนาครู, จัดให้มีชมรม/พื้นที่ปลอดภัย, หลักสูตรที่ครอบคลุม</li> <li>★ จัดให้มีระบบติดตามข้อมูล/ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับมาตรการให้เหมาะกับบริบท</li> </ul>
<p><i>The ๒๐๒๑ National School Climate Survey</i></p>	<p><b>ข้อค้นพบ :</b> ทรัพยากรสนับสนุนในโรงเรียนจะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>★ พัฒนาครู/บุคลากรที่สนับสนุนผู้เรียน (supportive educators)</li> <li>★ กำหนดนโยบายโรงเรียนที่ครอบคลุม (inclusive policies)</li> <li>★ พัฒนาหลักสูตรที่รวมเนื้อหาสาระ LGBTQ+ (inclusive curriculum)</li> <li>★ จัดตั้งชมรม/Student club และพื้นที่ปลอดภัยในโรงเรียน</li> </ul>
<p><i>LGBTQ-inclusive curricula: why supportive curricula matter</i> (บทความวิชาการ)</p>	<p><b>ข้อค้นพบ :</b> การมีหลักสูตร/สื่อการสอนที่รวมความหลากหลายจะสัมพันธ์กับความรู้สึกปลอดภัยของผู้เรียน และการรับรู้ในสภาวะแวดล้อมโรงเรียนที่ดีขึ้น</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>★ บูรณาการเนื้อหา “ตัวตน/ครอบครัวหลากหลาย” ในบทเรียนและสื่อการสอน</li> <li>★ จัดการเรียนรู้ที่ลดการเหมารวมทางเพศ และสร้างพื้นที่สนทนาที่ปลอดภัยสำหรับ “ทุกคน”</li> </ul>
<p><i>Promoting School Safety for LGBTQ and All Students</i> (บทความใน PMC)</p>	<p><b>ข้อค้นพบ :</b> มาตรการที่มีหลักฐานสนับสนุนเชิงประจักษ์ คือ “นโยบายต้องชัดเจน + มุ่งพัฒนาครู + จัดตั้งชมรมสนับสนุน + พัฒนาหลักสูตร/พื้นที่ให้ครอบคลุมแต่ละมิติ”</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>★ นโยบายด้านการบูลลี่</li> <li>★ พัฒนาครู/บุคลากร</li> <li>★ สนับสนุน GSA/Student alliance</li> <li>★ หลักสูตร/พื้นที่การเรียนรู้แบบครอบคลุม</li> </ul>

จากตารางข้างต้นสรุปได้ว่า ประเด็นสำคัญที่จะช่วยให้เกิดแนวทางปฏิบัติในการเสริมสร้างวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษาในระยะยาวได้อย่างยั่งยืน จะครอบคลุมด้านนโยบาย/ระเบียบที่ไม่เลือกปฏิบัติ ด้านระบบคุ้มครองผู้เรียนและช่องทางร้องเรียนที่ปลอดภัย ด้านการพัฒนาครูและผู้บริหารให้มีทักษะที่สำคัญจำเป็นในโลกพหุวัฒนธรรมและเคารพความแตกต่างของ “ทุกคน” ด้านหลักสูตรและสื่อการสอนที่ครอบคลุมความหลากหลายเหมาะสมตามวัยของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน รวมทั้งด้านการจัดให้มีพื้นที่ปลอดภัย/ชมรม/ทรัพยากรสนับสนุน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนที่มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม แนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายทางเพศ ในสถานศึกษา ควรเน้นการบูรณาการนโยบาย กิจกรรม และการฝึกอบรมที่ส่งเสริมความเข้าใจและลดการเลือกปฏิบัติ สำหรับแนวทางการบริหารสถานศึกษา อาจดำเนินการพัฒนา/กำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางเพศ และมีระบบกลไกตรวจสอบ ติดตาม และการลงโทษที่เหมาะสม รวมทั้งจัดตั้งหน่วย/ศูนย์ปรึกษาสุขภาพสำหรับนักเรียน หรือครู และบุคลากรทางการศึกษากลุ่มความหลากหลายทางเพศ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเป็นมิตรในสถานศึกษา ตลอดจนจัดให้มีหลักสูตร “เพศวิถีศึกษา” โดยอาจบูรณาการในรายวิชาต่าง ๆ เช่น รายวิชาสังคมศึกษา ในประเด็นเรื่องสิทธิสมรสเท่าเทียมและครอบครัวหลากหลาย นอกจากนี้ อาจดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ Pride Day หรือเวิร์กช็อปศิลปะแสดงออกทางเพศสภาพอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเข้าใจถึงมุมมองต่าง ๆ อย่างหลากหลาย โดยอาจเชิญวิทยากรจากองค์กรต่าง ๆ ร่วมถ่ายทอดและแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน ทั้งนี้ ประเด็นสำคัญ คือ ควรจัดให้มีการอบรมครูและบุคลากรในประเด็น “*sensitivity training*” เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ และผลกระทบทางจิตใจที่อาจเกิดขึ้นจากการเลือกปฏิบัติของผู้คนในสังคม ที่ครอบคลุมบริบทของสถานศึกษาด้วยเช่นกัน

### ☺ ข้อมูลเพิ่มเติม : SOGIE สำคัญกับสิทธิมนุษยชนอย่างไร ?

มูลนิธิแคร์แมท (๒๕๖๕) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ SOGIE ต่อสิทธิมนุษยชน ที่สะท้อนประเด็น (๑) ลดการเลือกปฏิบัติ และ (๒) ส่งเสริมความเท่าเทียม โดย SOGIE เป็นกรอบเข้าใจองค์ประกอบหลักของความหลากหลายทางเพศ ได้แก่ Sexual Orientation, Gender Identity และ Gender Expression ซึ่งช่วยให้สังคมเคารพอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลโดยไม่เลือกปฏิบัติ/ลดการเลือกปฏิบัติ SOGIE ยังช่วยสร้างความเข้าใจว่า “*ทุกคนมีลักษณะเหล่านี้แตกต่างกันตามธรรมชาติ*” ซึ่งจะช่วยลดการตีตรา การกลั่นแกล้ง และความรุนแรงต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ **สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ยืนยันสิทธิเท่าเทียมโดยไม่แบ่งแยก** ในบริบทสถานศึกษาไทย กรอบนี้สนับสนุนนโยบายป้องกัน bullying และส่งเสริมเพศวิถีศึกษา ทั้งยังสอดคล้องกับ พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม ที่มุ่งเป้าหมายการส่งเสริมความเท่าเทียมโดยใช้ SOGIE ใช้เป็นเครื่องมือทางกฎหมายและนโยบาย เช่น ในหลายประเทศคุ้มครองการเลือกปฏิบัติจากลักษณะเหล่านี้ ทำให้บุคคลหลากหลายทางเพศสามารถเข้าถึงการศึกษา สุขภาพ และการทำงานได้อย่างเท่าเทียม ช่วยสร้างสังคมที่ปลอดภัย เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของ “ทุกคน” โดยไม่ถูกบังคับให้อยู่ในกรอบความเป็นเพศชาย-หญิงแบบดั้งเดิม

## ผลการดำเนินงาน

### ผลการจัดกิจกรรมการดำเนินงานภายใต้แนวคิดหลัก

“... ถ้าการศึกษาเห็นเพศเป็นกลางและหลากหลาย:  
บทบาทของระบบการศึกษาไทยหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ควรเป็นอย่างไร ?...”

❖ การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น “พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม กับ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา” จำนวน ๔ ครั้ง ในช่วงเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ๒๕๖๘ ได้แก่

ครั้งที่ ๑ วันพฤหัสบดีที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง กรุงเทพฯ

ครั้งที่ ๒ วันศุกร์ที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพฯ

ครั้งที่ ๓ วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนโพธิสารพิทยากร กรุงเทพฯ

ครั้งที่ ๔ วันพุธที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนบุญวัฒนา จังหวัดนครราชสีมา

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ว่าที่ร้อยตรีอาทิตย์ สุขอ่ำ นักวิจัย และคณะ ร่วมเป็นวิทยากรในกิจกรรม “ถอดรหัสความหลากหลาย” และ Focus Group ตามประเด็นที่กำหนด ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดประชุมฯ คือ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางทางสังคม รวมถึงกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ เสรีภาพ และโอกาสในการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ออกแบบกิจกรรมร่วมกับทีมวิทยากรเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในหลากหลายมิติ ทั้งด้านกฎหมาย สิทธิในสถานศึกษา และการยอมรับในความหลากหลายของแต่ละบุคคล พร้อมเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนแนวทางการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์กับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน เพื่อลดอคติ และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพและเกื้อกูล นอกจากนี้ การดำเนินงานดังกล่าวยังเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) ซึ่งสำนักงานฯ ได้เปิดเวทีให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนสะท้อนความคิดเห็นต่อพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๘ นับเป็นก้าวสำคัญของสังคมไทยในการยืนยันหลักสิทธิ ความเท่าเทียม และการไม่เลือกปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะในระบบการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาคนและสังคม

สามารถสรุปผลการจัดกิจกรรมและข้อค้นพบได้ ดังนี้

## ข้อสรุปจากข้อค้นพบ :

จากการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น “พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม กับ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา” จำนวน ๔ ครั้ง ในช่วงเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ๒๕๖๘ ได้แก่

ครั้งที่ ๑ วันพฤหัสบดีที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง กรุงเทพฯ

ครั้งที่ ๒ วันศุกร์ที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนวัดสุทธิวราทราม กรุงเทพฯ

ครั้งที่ ๓ วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนโพธิสารพิทยากร กรุงเทพฯ

ครั้งที่ ๔ วันพุธที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนบุญวัฒนา จังหวัดนครราชสีมา

สามารถนำมาสรุปได้ใน ๓ ประเด็นหลักที่กำหนด ดังต่อไปนี้

### ประเด็นที่ ๑

**บทบาทหน้าที่ของการศึกษาไทยในอนาคต ภายหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้**

- ☺ กลไกการสร้างความเท่าเทียมและลดอคติในสังคม โดยการศึกษาไทยมีหน้าที่สำคัญในการใช้ประเด็น “สมรสเท่าเทียม” เป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ในการเคารพสิทธิและความเท่าเทียมระหว่างกัน รวมถึงทำหน้าที่ “ลดอคติ” ของคนในสังคมที่มีต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ
- ☺ การขยายขอบเขตความเข้าใจสู่ชุมชน โดยหน้าที่ของการศึกษาจะไม่จำกัดอยู่เพียงแค่ผู้เรียนเท่านั้น แต่ต้องรวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้เกิดการยอมรับในวงกว้าง
- ☺ การเป็นกระบอกเสียงและขับเคลื่อนสังคม โดยสถานศึกษามีบทบาทในการ “ขับเคลื่อนและสื่อสารสาธารณะ” ในประเด็นเกี่ยวกับการสนับสนุนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศเพื่อสร้างบรรทัดฐานใหม่ในสังคมที่ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

### ประเด็นที่ ๒

**หลักสูตร กฎระเบียบ ค่านิยม ทักษะคิของผู้บริหาร ครู นักเรียน ในวันที่สังคมมีความหลากหลาย**

๑. การปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาสาระการเรียนรู้ :

- ☺ บูรณาการเนื้อหาเรื่อง “ความสิ้นไหลและความหลากหลายทางเพศ (SOGIESC)” ให้เหมาะสมตามช่วงวัยของผู้เรียน
- ☺ พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะที่เอื้อต่อการไม่แบ่งแยกบทบาทระหว่างเพศ และไม่จำกัดเรื่องความเท่าเทียมทางเพศไว้เพียงแค่วิชาใดวิชาหนึ่ง

๒. การปฏิรูปกฎระเบียบและระบบสนับสนุน :

- ☺ จัดทำประกาศ หรือ คู่มือ/แนวปฏิบัติ ที่ชัดเจนภายใต้แนวคิดความเท่าเทียมทางเพศ
- ☺ กำหนดมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ให้สอดคล้องกับความหลากหลาย รวมถึงพัฒนาระบบคัดเลือกบุคลากรและระบบประเมินสุขภาพจิตของนักเรียนที่ส่งเสริมความเข้าใจซึ่งกันและกัน

๓. การปรับค่านิยมและทัศนคติ :

- ☺ ผู้บริหาร โดยผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์ในการสร้างความเปลี่ยนแปลง
- ☺ ครูผู้สอน ต้องมีมุมมองที่ “โอบรับความหลากหลาย” ปฏิบัติต่อทุกคนบนพื้นฐานความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียม สิ่งสำคัญคือ ครูต้อง “ลดทอนอำนาจในชั้นเรียน” ไม่วางตัวเหนือผู้เรียน
- ☺ นักเรียน ควรได้รับการปลูกฝังค่านิยมของการเคารพสิทธิ ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และการยอมรับในความแตกต่างรายบุคคลอย่างเหมาะสม

## ประเด็นที่ ๓

การสร้างพื้นที่นิเวศการเรียนรู้ และบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียนที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในสังคม

### ๑. การสร้าง “พื้นที่ปลอดภัย” (Safe Space) :

- ☺ มุ่งเน้นการสร้างบรรยากาศภายในและโดยรอบสถานศึกษาที่จะทำให้ทุกคนรู้สึกถึง “ความเท่าเทียมและเคารพซึ่งกันและกัน” ไม่ว่าจะมีความแตกต่างทางเพศ ท่าทีการแสดงออก หรือความสนใจที่แตกต่างกัน

### ๒. การสร้างนิเวศการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับภาคีเครือข่าย :

- ☺ สร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับ ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เชี่ยวชาญ เช่น นักจิตวิทยา เพื่อร่วมกันจัดการเรียนรู้และสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร
- ☺ ส่งเสริมให้ “ทุกคน” ในนิเวศการเรียนรู้สามารถ สื่อสารและสะท้อนคิด (Reflection) ร่วมกันได้อย่างเปิดกว้าง

### ๓. การเข้าถึงทรัพยากรและการทำลายกรอบเดิม :

- ☺ จัดให้มี แหล่งเรียนรู้ด้านความหลากหลายทางเพศที่เข้าถึงได้ง่ายและไม่มีค่าใช้จ่าย รวมถึงการสนับสนุนสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย
- ☺ มุ่งเน้นการ “ปลดล๊อคมุมมองทางเพศที่แบ่งแยก” โดยเปลี่ยนมาสร้างระบบนิเวศที่มองเห็นถึงความ เป็นมนุษย์เป็นอันดับแรก

## ข้อค้นพบจากกิจกรรม “ถอดรหัสความหลากหลาย” :

จากสถานการณ์จำลอง A-H ที่กำหนด (ตัวอย่างใบกิจกรรมแสดงดังภาคผนวก) พบว่า

### ☺ สถานการณ์จำลอง A หัวข้อ “มรดก”

#### ★ เรียนรู้อะไรจากมุมมองของผู้เรียน :

- กฎหมายสมรสเท่าเทียมล้วนมีผลต่อชีวิตของผู้คน รวมถึงผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ
- กฎหมายสมรสเท่าเทียมสะท้อนความไม่เป็นธรรมที่ไม่ใช่แค่เรื่อง “ความรัก” แต่กระทบถึง “การดำเนินชีวิต” ของแต่ละบุคคลด้วย
- การยอมรับความหลากหลายควรครอบคลุมถึงโครงสร้างทางกฎหมายด้วย

### ☺ สถานการณ์จำลอง B หัวข้อ “ความเชื่อของคนจีนเรื่องวงศัตระกูล”

#### ★ เรียนรู้อะไรจากมุมมองของผู้เรียน :

- ความเชื่อแบบดั้งเดิมมีผลอย่างลึกซึ้งต่อการมองคุณค่าของคน
- บางครั้ง “วงศัตระกูล” ถูกตีค่าจากเพศสภาพ มากกว่า ความผูกพันทางใจหรือคุณความดี
- การยึดติดกับเพศในเชิงสายเลือด อาจทำให้เรามองข้ามความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

### ☺ สถานการณ์จำลอง C หัวข้อ “หลักศาสนา”

#### ★ เรียนรู้อะไรจากมุมมองของผู้เรียน :

- บางคนต้องต่อสู้อย่างมาก ระหว่างสิ่งที่ตัวเอง “เชื่อ” กับสิ่งที่ตัวเอง “เป็น”
- การตีความศาสนา ไม่ได้มีเพียงแบบเดียวเสมอไป
- สังคมควรเปิดพื้นที่ให้มีการพูดคุยด้วยความเคารพ โดยไม่ทำร้ายกันด้วยศรัทธา

### ☺ สถานการณ์จำลอง D หัวข้อ “การสร้างครอบครัวและการมีทายาท”

★ **เรียนรู้อะไรจากมุมมองของผู้เรียน :**

- การมีลูกไม่ได้หมายถึงแค่สายเลือด แต่คือความรักและความรับผิดชอบ
- กฎหมายที่ไม่ครอบคลุม ส่งผลทำให้คนในครอบครัวต้องเผชิญกับความยุติธรรม
- ความเป็นพ่อแม่ ไม่ควรตัดสินแค่จากเพศสภาพหรือโครงสร้างครอบครัวแบบเดิม

😊 **สถานการณ์จำลอง E หัวข้อ “การทำงาน”**

★ **เรียนรู้อะไรจากมุมมองของผู้เรียน :**

- ความสามารถที่ไม่ได้รับการมองเห็น มักถูกบดบังด้วยอคติทางเพศ
- บางองค์กรยังขาดความเข้าใจหรือกลไกรองรับความหลากหลายทางเพศ
- การสร้างความเปลี่ยนแปลง อาจเริ่มจากเสียงสะท้อนของคนที่กำลังพูดและยืนหยัด

😊 **สถานการณ์จำลอง F หัวข้อ “ด้านการแพทย์/การรักษา”**

★ **เรียนรู้อะไรจากมุมมองของผู้เรียน :**

- หลายคนอาจไม่รู้ว่ากฎเกณฑ์ทางการแพทย์บางอย่างมีอคติแฝงอยู่
- กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ มักมีความรับผิดชอบและมีสิทธิเข้าถึงการช่วยเหลือจากผู้อื่นไม่ต่างจากใคร
- การเปลี่ยนแปลงเริ่มต้นจากความกล้าที่จะตั้งคำถามต่อสิ่งที่ “เชื่อว่าเป็นมาตรฐาน”

😊 **สถานการณ์จำลอง G หัวข้อ “ศาสนาคริสต์”**

★ **เรียนรู้อะไรจากมุมมองของผู้เรียน :**

- หลายคนต่อสู้กับความเชื่ออย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่เพราะไม่ศรัทธา แต่เพราะเขาอยากอยู่กับพระเจ้าในแบบที่เขาเป็น
- ศาสนาอาจเป็นที่เยียวยาหรือเป็นพื้นที่กอดกันขึ้นอยู่กับการตีความและการเปิดรับ
- “ความรัก” ไม่ควรถูกวัดจากเพศของผู้ให้หรือผู้รับ แต่อยู่ที่ความจริงใจและความเมตตา

😊 **สถานการณ์จำลอง H หัวข้อ “มุมมองของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่”**

★ **เรียนรู้อะไรจากมุมมองของผู้เรียน :**

- ความเปลี่ยนแปลงของค่านิยม อาจทำให้หลายคนรู้สึกสับสนหรือสูญเสียอำนาจ
- คนรุ่นใหม่อาจใช้วิธีการสื่อสารบนหลักการของเหตุ-ผล มากกว่าการประทุ เพื่อผลลัพธ์ที่จะก่อให้เกิดเป็นความเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่การผลักใส
- ความรักและความเข้าใจระหว่างวัยไม่ได้เกิดขึ้นในทันที แต่มาจากบทสนทนาที่เปิดใจ

## กิจกรรมการดำเนินงานอื่น ๆ

❖ การประชุมเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย หัวข้อ “ถ้าการศึกษาเห็นเพศเป็นกลางและหลากหลาย บทบาทของระบบการศึกษาไทยหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ควรเป็นอย่างไร” ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๘ ณ คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สามารถสรุปผลการจัดกิจกรรมและข้อค้นพบ ดังนี้

การจัดประชุมดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมุมมองที่จะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม และร่วมกันพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการศึกษาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม โดยได้รับเกียรติจากคณะอาจารย์ คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้นำการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมครั้งนี้ทำให้ได้รับทราบข้อมูลปัจจุบัน รวมทั้งแนวโน้มการศึกษาไทยในอนาคตที่จะได้รับผลกระทบจากกฎหมายสมรสเท่าเทียม เพื่อนำไปพัฒนาจัดทำเป็นข้อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในสถานศึกษา และข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการศึกษาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมที่เหมาะสมต่อไป ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมการประชุมได้อภิปรายและแสดงความคิดเห็นในประเด็นร่วมกัน โดยแบ่งประเด็นออกเป็น ๔ ฐานการเรียนรู้ ได้แก่

- ฐาน ๐๑ ด้านหลักสูตร การสอน เนื้อหาการเรียนรู้
- ฐาน ๐๒ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียน
- ฐาน ๐๓ ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู
- ฐาน ๐๔ ด้านนิเวศการเรียนรู้ภายในและภายนอกห้องเรียน

สรุปสาระสำคัญ :

**ฐาน ๐๑ ด้านหลักสูตร การสอน เนื้อหาการเรียนรู้** โดยพบว่า

- แนวทางการบูรณาการอาจสอดแทรกประเด็นสมรสเท่าเทียมในการสร้างการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ในการเคารพสิทธิและความเท่าเทียม รวมทั้งการลดอคติของคนในสังคมที่มีต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองและชุมชน
- พัฒนาเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่สนับสนุนความเข้าใจเรื่องความลื่นไหล และความหลากหลายทางเพศ (SOGIESC) ที่เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัย
- จัดทำแผนพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา (ผู้บริหาร ครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา) โดยเริ่มตั้งแต่หลักสูตรวิชาชีพครู (ให้มีมาตรฐาน จรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสม)
- หากใช้หลักสูตรเดิม อาจเสริมสาระเรื่องความเข้าใจในความหลากหลาย (รวมประเด็นทางเพศ) หรือบรรจุเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องในหลักสูตรแกนกลาง โดยเพิ่มประเด็นความหลากหลายรวมอยู่ในแนวคิดของหลักสูตร/เนื้อหาการสอน
- พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพิ่มเติมในประเด็นความหลากหลายทางเพศ โดยมีเนื้อหาหลักสูตรที่เอื้อต่อการไม่แบ่งแยกบทบาทระหว่างเพศ
- เรื่องที่เกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ ไม่ควรถูกจำกัดอยู่ที่วิชาใดวิชาหนึ่งเท่านั้น
- พัฒนาระบบที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการพัฒนากลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น ระบบพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ระบบการคัดเลือกบุคลากรทางการศึกษา ระบบสนับสนุนติดตาม ระบบการประเมินสุขภาพจิตของนักเรียน ที่ส่งเสริมความเท่าเทียมและความเข้าใจในความหลากหลาย
- ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างการเรียนรู้ หรือให้การสนับสนุนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

**ฐาน ๐๒ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียน** โดยพบว่า บรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ มีดังนี้

- บรรยากาศควมมี “Empathy” ที่เข้าใจกันและกัน และลดอคติ
- มีการสื่อสารประเด็นที่เกี่ยวกับความหลากหลายอย่างเรียบง่าย โดยมองว่าเป็นเรื่องทั่วไป แต่ยังคงความชัดเจนและตรงไปตรงมา สะท้อนสภาพความเป็นจริงและความเป็นปัจเจกของแต่ละบุคคล
- ส่งเสริมการสร้างบรรยากาศที่ทุกคน “เท่าเทียมและเคารพซึ่งกันและกัน” ไม่ว่าจะเป็นเพศ ทำที่การแสดงออก หรือความถนัด/ความสามารถ/ความสนใจที่แตกต่างกัน
- เน้นการสร้าง “พื้นที่ปลอดภัย” ในห้องเรียนและสถานศึกษา
- ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนผู้เรียน รวมทั้งเปิดโอกาส เคารพและให้เกียรติในการตัดสินใจของผู้เรียน บนพื้นฐานของความแตกต่างของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ตลอดจนสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน (อาจร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน)
- ครูผู้สอน จำเป็นต้อง “ลดทอนอำนาจในชั้นเรียน” ไม่วางตัวเหนือผู้เรียน โดยสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนมีพื้นที่ในการแสดงออก และมีพื้นที่ที่จะ “ถูกมองเห็น” จากครูผู้สอน เพื่อนร่วมชั้นเรียน และเพื่อนในโรงเรียน
- โรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญ นักจิตวิทยา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตรและสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

**ฐาน ๐๓ ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู** โดยพบว่า รูปแบบ/ลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนที่เอื้อต่อการส่งเสริมและเข้าใจกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ มีดังนี้

- จัดให้มีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับนักเรียนและครูผู้สอนที่เต็มไปด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกันในการรับฟังปัญหาและปรึกษากันและกัน
- ครูผู้สอนมีมุมมองที่ “โอบรับความหลากหลายทางเพศ” และ “สนับสนุนนักเรียนทุกคนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน - ความเป็นมนุษย์เหมือนกัน”
- ครูได้รับการอบรมและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายและความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งจะช่วยให้ครูสามารถช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม
- ครูและนักเรียนได้รับการสนับสนุนจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น นักจิตวิทยา นักแนะแนว
- ครูและนักเรียนได้ทำกิจกรรมและได้ใช้เวลาร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันมากยิ่งขึ้น

**ฐาน ๐๔ ด้านนิเวศการเรียนรู้ภายในและภายนอกห้องเรียน** โดยพบว่า รูปแบบ/ลักษณะนิเวศการเรียนรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียนที่เอื้อต่อการส่งเสริมและพัฒนาในกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ มีดังนี้

- ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำและมีวิสัยทัศน์ในการสร้างความเปลี่ยนแปลง
- โรงเรียนจัดทำประกาศ หรือ คู่มือ/แนวปฏิบัติ ที่เอื้อต่อการส่งเสริมและพัฒนาในกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ภายใต้แนวคิด “ความเท่าเทียมทางเพศ”
- โรงเรียนมุ่ง “ปลดล๊อคมุมมองทางเพศที่แบ่งแยก” เช่น ค่านิยมชายจริงหญิงแท้ แต่มองที่ความเป็นมนุษย์เป็นหลัก
- โรงเรียนมุ่งสร้างเครือข่ายการทำงานทั้งในและนอกสถานศึกษา รวมทั้งภาคีเครือข่ายผู้ปกครองและชุมชนให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียน
- โรงเรียนมีระบบการอบรมและพัฒนาครู เพื่อให้ครูได้มีประสบการณ์และฝึกปฏิบัติด้วยความเข้าใจและตระหนักในความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งมีการสื่อสารระหว่างกันที่ชัดเจน ทุกคนสามารถสื่อสารและสะท้อนคิดร่วมกันได้ทั้งในระดับผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

- โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศที่เข้าถึงง่ายและไม่มีค่าใช้จ่าย
- โรงเรียนได้รับสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา (เช่น สื่อ ฯลฯ) ที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา
- โรงเรียนมุ่งขับเคลื่อนและสื่อสารสาธารณะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา

การอภิปรายเพิ่มเติมในประเด็นอื่น ๆ :

- **บทบาทของหน่วยงานรัฐ : ด้านการศึกษาภายหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้**
  - หน่วยงานรัฐอาจไม่ใช่บทบาทหลัก แต่เป็นบทบาทสนับสนุน เพื่อเอื้อให้การขับเคลื่อนกฎหมายสมรสเท่าเทียมนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อาจบูรณาการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
    - สถาบัน หรือ สถานศึกษา อาจใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและสนับสนุนความเท่าเทียมในสถาบัน/สถานศึกษา ด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละบริบท
    - หน่วยงานด้านการศึกษา หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง ตระหนักในความสำคัญของการพัฒนา “ทรัพยากรมนุษย์” มุ่งดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนความเท่าเทียมและความหลากหลายทางเพศ โดยการสร้างวิถีคิดปรับเปลี่ยนมุมมอง ให้เกิดความชัดเจนในประเด็นความเท่าเทียมทางเพศและเนื้อหาสาระของกฎหมายสมรสเท่าเทียม
- **ข้อจำกัดและก้าวต่อไปหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้**
  - **ข้อจำกัดด้านบทบาทการเป็นผู้ปกครอง :**
    - ข้อจำกัดจากการเสนอให้ใช้ “บุพการีลำดับแรก” แทน “บิดา - มารดา” โดยเกิดข้อจำกัดที่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายหลายฉบับ (เพิ่มเติม) และข้อกังวลที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการเป็น “พ่อแม่” ในครอบครัวตามขนบแบบเดิม ตลอดจนข้อกังวลเรื่องจำนวนประชากรที่ลดลง เนื่องจากหากคู่สมรสเป็นเพศเดียวกัน จะส่งผลทำให้อัตราการเกิดลดลง
    - ข้อจำกัดต่อการขับเคลื่อนเรื่องความหลากหลายทางเพศ โดยอาจทำให้สังคมมีมุมมองว่ากลุ่ม LGBTQIAN+ ในฐานะ “เผ่าพันธุ์” หนึ่งที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ หรืออาจทำให้สังคมมีมุมมองความเข้าใจทางเพศเป็น “กล่อง ๆ” ทำให้มองข้ามความซับซ้อนและความสลับไหล (การเปลี่ยนแปลงตัวตน) ทำให้ไปไม่ถึงการสร้างพื้นที่ที่ยอมรับมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียม กอปรกับประเด็นความเข้าใจเรื่องเพศที่พัฒนาไปเรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง ขณะที่มุมมองทางเพศกลับมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรุ่นที่เพิ่มมากขึ้นด้วย
- **บทบาทสำคัญของพื้นที่การศึกษา**
  - มุ่งปลูกฝังความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยในอนาคตจะมีผู้คนที่มีความหลากหลายมากขึ้น การให้ความสำคัญเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางสังคม จึงมีระดับที่มากขึ้นกว่าในอดีต ดังนั้นการให้ความสำคัญและความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว จึงเป็นประเด็นเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมกัน
  - มุ่งเปิดพื้นที่หรือจัดพื้นที่ที่ปลอดภัยสำหรับให้นักเรียนและครูได้ใช้เวลาร่วมกัน เพื่อเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาทัศนคติที่ดีในการดำเนินชีวิตบนความแตกต่างหลากหลายในสังคม



## ข้อสรุปจากข้อค้นพบ :

จากการประชุมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นร่วมกันในประเด็นที่กำหนด โดยแบ่งประเด็นการอภิปรายออกเป็น ๔ ฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย

ฐาน ๐๑ ด้านหลักสูตร การสอน เนื้อหาการเรียนรู้

ฐาน ๐๒ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียน

ฐาน ๐๓ ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู

ฐาน ๐๔ ด้านนิเวศการเรียนรู้ภายในและภายนอกห้องเรียน

สามารถสรุปข้อค้นพบในแต่ละฐานได้ ดังต่อไปนี้

### ฐาน ๐๑ ด้านหลักสูตร การสอน เนื้อหาการเรียนรู้

- ☺ การบูรณาการเนื้อหาความเท่าเทียม โดยจัดการศึกษาที่บูรณาการสอดแทรกเนื้อหาสาระในประเด็น “สมรรถนะเท่าเทียม” เพื่อสร้างความตระหนักรู้เรื่องการเคารพสิทธิและลดอคติในสังคม รวมถึงมุ่งสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองและชุมชนให้เกิดการรับรู้และเข้าใจร่วมกัน
- ☺ การพัฒนาเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับ SOGIESC โดยจัดทำสาระการเรียนรู้ที่สนับสนุนความเข้าใจเรื่อง “ความสิ้นไหวและความหลากหลายทางเพศ (SOGIESC)” ให้เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัยของผู้เรียน
- ☺ การปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรฐานสมรรถนะ *กรณีใช้หลักสูตรเดิม* ควรเพิ่มเติมความหลากหลายลงในแนวคิดของหลักสูตร หรือพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะที่เอื้อต่อการไม่แบ่งแยกบทบาทระหว่างเพศ โดยไม่จำกัดอยู่เพียงวิชาใดวิชาหนึ่งเท่านั้น
- ☺ การพัฒนาบุคลากรและระบบสนับสนุนต่าง ๆ ให้เอื้อต่อวัฒนธรรมการเคารพความหลากหลายของทุกคน โดยจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรตั้งแต่ระดับหลักสูตรวิชาชีพครูให้มีมาตรฐานและจรรยาบรรณที่เหมาะสม พร้อมทั้งพัฒนาระบบสนับสนุน เช่น การคัดเลือกบุคลากร การติดตามและระบบประเมินสุขภาพจิตของนักเรียน

### ฐาน ๐๒ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียน

- ☺ การสร้างความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) โดยเน้นสร้างบรรยากาศที่เข้าใจกันและกัน ลดอคติและสื่อสารเรื่องความหลากหลายให้เป็นเรื่องปกติที่สะท้อนความเป็นปัจเจกบุคคลบนพื้นฐานของการเคารพความแตกต่างระหว่างกัน
- ☺ การสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) โดยมุ่งเน้นการสร้างพื้นที่ที่ทุกคนได้รับความเท่าเทียมและเคารพซึ่งกันและกัน ไม่แบ่งแยกเพศหรือความแตกต่างระหว่างบุคคล
- ☺ การลดทอนอำนาจในชั้นเรียน โดยครูต้องลดบทบาทการวางตัวเหนือผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีพื้นที่ในการแสดงออกและ “ถูกมองเห็น” จากคนรอบข้าง
- ☺ การสนับสนุนจากผู้เชี่ยวชาญ โดยเปิดโอกาสให้นักจิตวิทยาหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตรและปลอดภัยอย่างมีประสิทธิภาพ

### ฐาน ๐๓ ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู

- ☺ การสร้างความไว้วางใจและการรับฟัง โดยครูและนักเรียนควรมีพื้นที่ปลอดภัยที่เติมไปด้วยความไว้วางใจ เพื่อใช้ในการรับฟังปัญหาและปรึกษาหารือร่วมกัน
- ☺ มุมมองของการโอบรับความเป็นมนุษย์ โดยครูควรมีทัศนคติที่โอบรับความหลากหลายและสนับสนุนนักเรียนทุกคนบนพื้นฐานของ “ความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน”
- ☺ การใช้เวลาร่วมกัน โดยครูและนักเรียนควรมีกิจกรรมที่ได้ใช้เวลาาร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และครูต้องได้รับสนับสนุน/การยอมรับให้มีความรู้เพื่อช่วยเหลือผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม
- ☺ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยการสนับสนุนจากบุคลากรภายนอก เช่น นักแนะแนวหรือนักจิตวิทยา เพื่อให้การช่วยเหลือและดูแลผู้เรียนอย่างเหมาะสม

### ฐาน ๐๔ ด้านนิเวศการเรียนรู้ภายในและภายนอกห้องเรียน

- ☺ ภาวะผู้นำและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน โดยผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ในการเป็นผู้นำและสร้างการเปลี่ยนแปลง ขณะที่สถานศึกษาควรจัดทำคู่มือหรือแนวปฏิบัติที่มีความชัดเจนภายใต้แนวคิดความเท่าเทียมทางเพศ
- ☺ การปลดล๊อคค่านิยมทวิลักษณ์ โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนมุมมองที่แบ่งแยกเพศ (เช่น ชายจริงหญิงแท้) เป็นการมองที่ “คุณค่าความเป็นมนุษย์”
- ☺ เครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยมุ่งสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย ทั้งผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกในการร่วมกันพัฒนาผู้เรียนและสื่อสารประเด็นความหลากหลายสู่สาธารณะ เพื่อให้เกิดการรับรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันในวงกว้าง
- ☺ การสนับสนุน/จัดให้มีทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ โดยจัดให้มีแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและไม่มีค่าใช้จ่าย พร้อมจัดหาทุนสนับสนุนงบประมาณและสื่อการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เข้าใจความหลากหลายของ “ทุกคน”

การปรับเปลี่ยนทั้ง ๔ ฐานนี้

เปรียบเสมือนการสร้างระบบนิเวศของสวนพฤกษศาสตร์

ที่ไม่ได้มีเพียงไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นตามมาตรฐานเดิม

แต่มีการปรับปรุงดิน (หลักสูตร)

ปรับสภาพอากาศ (บรรยากาศ) และการดูแลเอาใจใส่จากคนสวน (ครูและผู้บริหาร)

เพื่อให้พืชพรรณทุกชนิดที่มีความแตกต่างกัน

สามารถเติบโตและแบ่งบานร่วมกันได้อย่างงดงาม

## 👏 การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การจัดทำข้อเสนอเพื่อพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มความหลากหลายทางเพศ



การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การจัดทำข้อเสนอเพื่อพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มความหลากหลายทางเพศ ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๘ โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ (สมร.) กลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วมและการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา ร่วมกับ คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดิศร จันทรสสุข คณบดีคณะวิทยาการการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากรและนำอภิปรายแลกเปลี่ยนมุมมองสู่การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ ในการประชุมเชิงปฏิบัติการฯ ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการฯ ครอบคลุมกลุ่มผู้บริหาร ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาจากทั่วประเทศกว่า ๘๐ คน ที่สนใจเข้าร่วมการประชุม ณ ห้องประชุมธัญบุรี บอลรูม ๒ โรงแรมโนโวเทล กรุงเทพ พิวเจอร์พาร์ค รังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

การประชุมครั้งนี้ มีเป้าหมายมุ่งขับเคลื่อนให้เกิดการระดมความคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างแนวปฏิบัติผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในบรรยากาศที่เป็นมิตร เคารพความแตกต่าง หลากหลาย และสนับสนุนกันแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อให้ครูทุกคนกล้าคิด กล้าลอง และกล้านำไปปรับใช้จริง ในโรงเรียนของตน นำไปสู่การจัดทำข้อเสนอ “ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เท่าเทียม” โดยสร้างห้องเรียนปลอดภัย ใช้ภาษาที่เป็นกลางทางเพศ ครอบคลุมการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เข้าใจความซับซ้อนของอัตลักษณ์และรสนิยมของผู้คน ตลอดจนเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมทั้งในบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

รองเลขาธิการสภาการศึกษา (ดร.นิติ นาชิต) กล่าวไว้ว่า

“ ... การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสม  
สำหรับกลุ่มความหลากหลายทางเพศ ไม่ใช่แค่เรื่องของพื้นที่หรือรูปแบบ  
แต่คือการเปลี่ยนวิถีคิดของโรงเรียน ให้ทุกคนเติบโตได้ในแบบของตัวเอง  
แม้ไทยจะมีกฎหมายสมรสเท่าเทียมแล้ว  
แต่ห้องเรียนยังเป็นพื้นที่สำคัญที่ชวนให้ทุกฝ่ายเปิดใจ  
เพื่อให้เด็กได้เป็นตัวของตัวเองอย่างภาคภูมิใจ และครูได้ก้าวไปพร้อมกับ  
ความเปลี่ยนแปลงของสังคม การประชุมครั้งนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการ  
ออกแบบระบบการเรียนรู้ที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง  
โดยให้ครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง สกศ.  
หวังให้โรงเรียนไทยเป็นพื้นที่ปลอดภัย  
ที่ไม่เพียงแค่อสอนให้เด็กเรียนเก่ง  
แต่เข้าใจและยอมรับในความเป็นมนุษย์ได้อย่างแท้จริง ... ”

อย่างไรก็ตาม สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจะประมวลความคิดเห็นและนำมาจัดทำข้อเสนอ  
ที่สามารถขยายผลในระดับประเทศ และจุดประกายให้โรงเรียนทั่วประเทศเห็นความสำคัญของการเรียนรู้  
ที่ครอบคลุมกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศและกลุ่มเปราะบางทุกกลุ่ม เพื่อสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่  
ทุกคนมี “ที่ยืน” และ “เสียง” ของตนเอง พร้อมเติบโตอย่างเต็มศักยภาพ

## ผลจากการจัดกิจกรรม

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การจัดทำข้อเสนอเพื่อพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มความหลากหลายทางเพศ เป็นการจัดกิจกรรมภายใต้หัวข้อ “การสร้างพื้นที่เรียนรู้ปลอดภัยและเท่าเทียม: จากทัศนคติสู่การเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน” โดยกำหนดกิจกรรมย่อยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสะท้อนแนวคิด/มุมมองในประเด็นที่กำหนด ดังนี้

### ข้อสังเกต

ควรคำนึงถึงบุคลิกภาพ  
ในภาพรวม ความถูกต้อง  
ความเหมาะสม และกาลเทศะ  
ณ สภาพแวดล้อม  
หรือ บริบท ณ ขณะนั้น

“แต่งกระโปรงสั้นแบบนี้  
เขาจะมองเราเป็นผู้หญิง  
แบบไหน”

- น่าจะหมายถึงใคร
- สถานการณ์อะไร เป็นอย่างไร
- ผู้พูดคิดอะไรอยู่
- สะท้อนวิถีคิดในสังคมอย่างไร

“หน้าตาดี...ไม่น่าเป็นเลย”

- น่าจะหมายถึงใคร
- สถานการณ์อะไร เป็นอย่างไร
- ผู้พูดคิดอะไรอยู่
- สะท้อนวิถีคิดในสังคมอย่างไร

### ข้อสังเกต

ในสังคม “ความหน้าตาดี”  
เป็นค่านิยมของสังคม และอคติ  
ด้านรูปร่างหน้าตามักมีเกิดขึ้นเสมอ  
แม้ในกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลาย  
ทางเพศก็ตาม

### ข้อสังเกต

มักเกิดจาก “norm” ที่คน (รุ่นเก่า)  
คาดหวัง ซึ่งสะท้อนได้อย่างชัดเจน  
จากวรรณคดี หรือ บทเรียนสมัยก่อน  
ทั้งยังสะท้อนค่านิยมของสังคมที่มองว่า  
เพศเป็นได้เพียง เพศชาย หรือ หญิง  
เท่านั้น

“เป็นลูกผู้ชายไม่ร้องไห้ละ”

- น่าจะหมายถึงใคร
- สถานการณ์อะไร เป็นอย่างไร
- ผู้พูดคิดอะไรอยู่
- สะท้อนวิถีคิดในสังคมอย่างไร

“เรื่องแบบนี้อย่าเพิ่งด่วน  
ตัดสินใจ เดี่ยวโตไปก็อาจ  
เปลี่ยนใจ”

- น่าจะหมายถึงใคร
- สถานการณ์อะไร เป็นอย่างไร
- ผู้พูดคิดอะไรอยู่
- สะท้อนวิถีคิดในสังคมอย่างไร

“เป็นเพศอะไรก็ได้  
ขอให้เป็นคนดี”

- น่าจะหมายถึงใคร
- สถานการณ์อะไร เป็นอย่างไร
- ผู้พูดคิดอะไรอยู่
- สะท้อนวิถีคิดในสังคมอย่างไร

**ข้อสังเกต**  
ความเป็น “เพศ” กับ “คนดี” ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน  
และความเป็นคนดีของแต่ละคนก็ไม่เท่ากัน  
ไม่สามารถวัดได้  
ดังนั้น มุมมอง/การตัดสินของผู้อื่น  
จึงขึ้นกับสภาพแวดล้อม/บริบทแวดล้อม  
ณ ขณะนั้นด้วย  
(เช่น ยาเสพติด/โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์)\*

**ข้อค้นพบเพิ่มเติม :**

- สังคมไทยมักสะท้อนความเป็น “Collective” และสิทธิความเป็นปัจเจกบุคคล (ความเข้าใจ) เพราะ ไม่ว่าจะ เป็นเพศอะไร ก็ย่อมสามารถอยู่ร่วมกันได้
- “ครู” ควรทำหน้าที่เป็นผู้ประคับประคอง/สร้างความเข้าใจ และสามารถส่งเสริมให้ทุกคน เข้าใจความเป็น LGBTQIA+ โดยการสร้าง “พื้นที่ปลอดภัย”
- การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเท่าเทียม จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำให้ “ทุกคน” มีความเท่าเทียมกันและจัดการเลือกปฏิบัติในสังคม รวมทั้งทำให้ความเท่าเทียมกันเป็นเรื่องปกติในสังคม
- ธรรมชาติล้วนมีความหลากหลาย แต่ “อคติของมนุษย์” อาจทำให้เกิดข้อจำกัดทางเพศที่มีแค่ เพศชายและเพศหญิงเท่านั้น

“จากตอนที่เราเป็นนักเรียนหรือนักศึกษา เราหรือคนรอบตัวเคยถูกบอกให้ทำอะไรหรือห้ามทำอะไร ที่เกี่ยวกับความเป็นเพศของเราหรือไม่? คำที่มักได้ยินคืออะไร?”

ระดมคำตอบกับเพื่อนในกลุ่ม เขียนประโยค วลี หรือคำต่าง ๆ ลงบนกระดาษ flipchart

จากข้อความที่ว่า “จากตอนที่เราเป็นนักเรียนหรือนักศึกษา เราหรือคนรอบตัวเคยถูกบอกให้ทำอะไร หรือห้ามทำอะไร ที่เกี่ยวกับความเป็นเพศของเราหรือไม่? คำที่มักได้ยินคืออะไร?” โดยแสดงตัวอย่างการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้ดังตารางนี้

Do <input checked="" type="checkbox"/>		Don't <input checked="" type="checkbox"/>	
ผู้ชาย	ต้อง เล่นรถ/หุ่นยนต์ ทำงานก่อสร้าง/ช่าง/งานประดิษฐ์ เตะบอล บวช/รับใช้ชาติ หัวหน้าครอบครัว/เลี้ยงผู้หญิง	ผู้ชาย	ห้าม ใช้โซเชียลมีเดีย ทำร้ายผู้หญิง เล่นตุ๊กตา แต่งหน้า ใส่กระโปรง กรี๊ด
ผู้หญิง	ต้อง ทำกับข้าว/ทำอาหารเก่ง ทำงานบ้าน ตื่นเช้า ดูแลบ้าน/คนในบ้าน خانรับให้ตรงเพศสภาพ อ่อนหวาน ชอบตุ๊กตา	ผู้หญิง	ห้าม กระโดดกระเดก มีแฟนในวัยเรียน กลับบ้านดึก อยู่กับผู้ชาย ๒:๒ วิ่ง นอนตื่นสาย

นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มถึงประสบการณ์ในโรงเรียนที่เคยเจอตอนเป็นนักเรียน โดยประสบการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อปัจจุบันในประเด็นดังต่อไปนี้

- ประสบการณ์นั้นส่งผลต่อการเป็น “ครู” หรือ “ผู้ใหญ่” ในปัจจุบันของเราอย่างไร
- ถ้าเราไม่ยอมให้เด็กรู้สึกแบบที่เราหรือเพื่อนของเราเคยรู้สึก เราจะปรับเปลี่ยนอะไรได้บ้างในฐานะ “ครู”

### ข้อค้นพบ :

- ★ ควรสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ครูและนักเรียน โดยเชื่อมโยงกับ “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” ร่วมกับ “นักสังคมสงเคราะห์” และ “นักจิตวิทยา” รวมทั้งหารือร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายทางเพศ
- ★ ครู ควรให้การช่วยเหลือและสนับสนุนเด็กนักเรียนที่ต้องการ “ต่อสู้” และ “ขับเคลื่อน” ประเด็นต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมวงกว้าง รวมทั้งผลักดันให้เป็นพลังเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น
- ★ มีระบบการรับรองความหลากหลายทางเพศ และมุ่งสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทั้งในและนอกชั้นเรียน บนหลักการพื้นฐาน คือ “ความปลอดภัย และ สุขภาวะที่ดี”
- ★ มุ่งหาแนวร่วมการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมทั้งภายในและนอกสถานศึกษา (ครอบคลุมระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติ)
- ★ มีระบบสารสนเทศ หรือ ระบบการเก็บข้อมูลที่ครอบคลุมทุกมิติ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางสนับสนุน/วางแผนการดำเนินงานในอนาคต
- ★ การ “รับฟัง” เป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในพื้นที่ของโรงเรียน เพื่อประโยชน์ในการสื่อสารและสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างกัน



กิจกรรม

# ทำอย่างไร??

จากสถานการณ์ที่กำหนด สมาชิกแต่ละกลุ่มต้องร่วมกันหาทางออก (เวลาประมาณ ๒๐ นาที) และนำเสนอเพื่ออภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยได้กำหนดสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

## สถานการณ์ที่ ๑ การแต่งกายตามอัตลักษณ์ทางเพศ

เอวา นิยามตัวเองว่าเป็น “หญิงข้ามเพศ” ขออนุญาตใส่กระโปรงแทนกางเกงตามอัตลักษณ์ของตน โรงเรียนไม่อนุญาตโดยอ้างว่า “ระเบียบของกระทรวงยังไม่เปลี่ยน” ครูบางคนให้ความเห็นว่า “ถ้าให้เธอทำได้ คนอื่นก็จะขอตาม”

สมมติว่า ครูคือครูประจำชั้นของนักเรียนคนนี้ คุณจะทำอย่างไร ?

จากสถานการณ์ที่กำหนด สมาชิกภายในกลุ่มได้อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยเสนอว่า หากตนเป็นครูประจำชั้นของนักเรียนคนนี้ จะดำเนินการดังนี้

- (๑) พูดคุยกับเอวา เพื่อทำความเข้าใจของ “หญิงข้ามเพศ”
- (๒) ให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องในคาบโฮมรูม อาจารย์ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ/นักสังคมสงเคราะห์/นักจิตวิทยาในการให้ความรู้และทำความเข้าใจร่วมกัน
- (๓) ดำเนินการประชุมร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (ผู้บริหาร หัวหน้าระดับ ฝ่ายปกครอง ผู้ปกครอง คณะกรรมการนักเรียน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง) จากนั้นจัดทำบันทึกข้อความเสนอแนะแนวทางและผลสรุปจากการประชุมดังกล่าว เพื่อเสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

## สถานการณ์ที่ ๒ การทำงานกลุ่ม

บียอน นิยามตัวเองว่าเป็น “ทอม” ถูกเพื่อนในกลุ่มปฏิเสธไม่ให้ทำงานร่วม โดยให้เหตุผลว่า “ไม่อยากทำงานร่วมกับบียอน เพราะทอมมีอารมณ์รุนแรง” คนที่ดูแลกิจกรรมเรียกบียอนมาคุยว่า “เธอก็ทำตัวให้เหมือนผู้หญิงหน่อยสิ เพื่อนจะได้ไม่กังวล”

### สมมติว่า ครูคือครูที่ได้รับเรื่องร้องเรียนจากปียอน คุณจะอย่างไร ?

จากสถานการณ์ที่กำหนด สมาชิกภายในกลุ่มได้อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยเสนอว่า หากตนได้รับเรื่องร้องเรียนจากปียอนจะดำเนินการแก้ปัญหาดังกล่าว แบ่งเป็นการดำเนินงานระยะสั้น และระยะยาว ดังนี้

- ระยะสั้น :
  - (๑) สร้างความเข้าใจกับนักเรียนที่มีปัญหา และทำความเข้าใจกับ “ปียอน” ด้วย
  - (๒) สร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับ “ครู” ที่รับผิดชอบจัดกิจกรรม
- ระยะยาว :
  - (๑) จัดกิจกรรมอบรมเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับครูทุกคนในโรงเรียนให้เกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับ “ความหลากหลายทางเพศ”
  - (๒) ส่งเสริมให้ครูนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปขยายผลในการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยสอดแทรกไปในรายวิชาต่าง ๆ (อาจเป็นคาบโฮมรูม\*)

### สถานการณ์ที่ ๓ ห้องน้ำไม่ปลอดภัย

ซีแซน เป็น “non-binary” รู้สึกว่า ตนเองไม่สามารถเข้าห้องน้ำเพศไหนได้เลย จึงเรียกร้องให้โรงเรียนเปิดห้องน้ำสำหรับเพศหลากหลายให้ แต่โรงเรียนไม่มีนโยบาย เพราะเป็นข้อเรียกร้องจากคนกลุ่มน้อย

### สมมติว่า คุณคือผู้อำนวยการโรงเรียน คุณจะอย่างไร ?

จากสถานการณ์ที่กำหนด สมาชิกภายในกลุ่มได้อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยเสนอว่า หากตนได้รับบทบาทเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน จะแก้ปัญหาใน ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ (Step ๑) :หารือร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในโรงเรียน

ขั้นตอนที่ ๒ (Step ๒) : กำหนดนโยบาย/แนวทางปฏิบัติร่วมกัน

ขั้นตอนที่ ๓ (Step ๓) : ดำเนินการตามนโยบาย/แนวทางปฏิบัติที่กำหนดไว้ โดยอาจดำเนินการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนและบูรณาการสอดแทรกเนื้อหาสาระผ่านกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างในการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียม

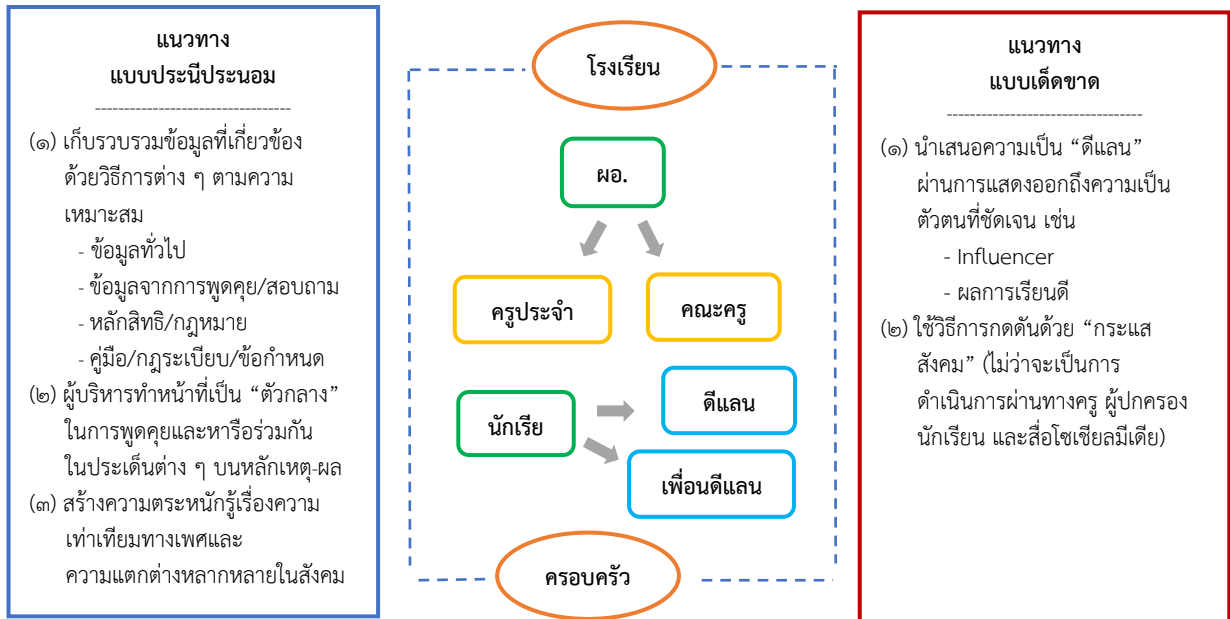
### สถานการณ์ที่ ๔ โอกาสในการประสบความสำเร็จ

ดีแลน ผู้ซึ่งประกาศตนว่าเป็น “เกย์” และเป็น Influencer ของ LGBT+ รุ่นใหม่ ดีแลนมีผลการเรียนดีเยี่ยมตลอด และสมัครเป็นประธานนักเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนให้เหตุผลว่า “ภาพลักษณ์อาจไม่เหมาะสมกับการเป็นตัวแทนโรงเรียน จะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้กับนักเรียนคนอื่น”

### สมมติว่า คุณคือครูประจำชั้นของดีแลน คุณจะอย่างไร ?

จากสถานการณ์ที่กำหนด สมาชิกภายในกลุ่มได้อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยเสนอว่า หากตนได้รับบทบาทเป็นครูประจำชั้นของดีแลน จะดำเนินการใน ๒ แนวทาง คือ (๑) แนวทางแบบประนีประนอม และ (๒) แนวทางแบบเด็ดขาด สามารถสรุปเป็นแผนผังแสดงขั้นตอนการดำเนินการได้ดังนี้

## ปัญหาของ “ดีแลน”



## สถานการณ์ที่ ๕ แล้วฉันจะนอนไหน

แอลลี นิยามตัวเองว่าเป็น “กะเทย” และอยู่ในกระบวนการแปลงเพศโดยใช้ฮอร์โมน  
เมื่อต้องไปเข้าค่าย ไม่ได้รับอนุญาตให้นอนกับเพื่อนผู้หญิง  
เพราะผู้ปกครองของนักเรียนหญิงไม่สบายใจ  
ครูจึงบอกว่า “ถ้าฉันเธอก็ไม่ต้องไปหรอก เธอทำรายงานส่งแทนก็แล้วกัน”

### สมมติว่า คุณคือครูที่รับผิดชอบการจัดค่าย คุณจะอย่างไร ?

จากสถานการณ์ที่กำหนด สมาชิกภายในกลุ่มได้อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยเสนอว่า หากตนได้รับบทบาทเป็นครูที่รับผิดชอบการจัดค่ายดังกล่าว จะดำเนินการดังนี้

กรณี “อนุญาตให้แอลลีไปเข้าค่าย” ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการ (๑) ชี้แจงกระบวนการในการอยู่ค่าย (๒) จัดพื้นที่เฉพาะให้กับกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อสร้างความสบายใจให้กับทุกฝ่าย และ (๓) จัดทำแนวปฏิบัติในการอยู่ค่ายพักแรม และชี้แจงให้ทุกฝ่ายรับทราบร่วมกัน ทั้งนี้ อาจจัดประชุมร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศที่ถูกต้องและเหมาะสม หัวใจสำคัญคือ “ต้องรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย”

นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มอื่นได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมว่า หากต้องเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าว เห็นควรให้มีการ

- (๑) ประชุมสร้างความเข้าใจกับคณะครูที่รับผิดชอบดูแลการจัดกิจกรรม
- (๒) ควรให้เด็กนักเรียนทุกคนมีสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
- (๓) ให้สิทธิกับนักเรียนในการเลือกตัดสินใจเข้าร่วม/ไม่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว
- (๔) จัดกลุ่มนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งจะรวมกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศด้วย โดยมอบหมายให้ครูรับผิดชอบดูแลช่วยเหลือเป็นการเฉพาะ สำหรับนักเรียนกลุ่มดังกล่าว
- (๕) ชี้แจงและสื่อสารกับพ่อแม่ผู้ปกครองให้ชัดเจนถึงการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว



นอกจากนี้ ได้มีการบรรยายให้กับผู้เข้าร่วมประชุมรับฟังองค์ความรู้เกี่ยวกับ “ความเข้าใจเรื่องเพศ” สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

จากคำกล่าวที่ว่า “เพศไม่ได้มีแค่มีเดียเดียว” เพราะ มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ซับซ้อนและแต่ละคนต่างประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่หลากหลาย เมื่อพิจารณาถึงเรื่องเพศ จะพบอย่างน้อย ๓ องค์ประกอบ คือ

- ๑) เพศทางร่างกาย (เพศสรีระ : biological sex)
- ๒) ตัวตนทางเพศ การแสดงออก (เพศสภาวะ เพศสภาพ เพศภาวะ : gender)
- ๓) รสนิยมความชอบ (เพศวิถี : sexuality)

#### เพศทางร่างกาย

- ร่างกายที่มีมาตั้งแต่กำเนิด เราต่างถูกสอนว่า “มีแค่ชายและหญิง”
- อวัยวะต่าง ๆ ของมนุษย์ตามธรรมชาติมีความหลากหลาย รวมถึงอวัยวะเพศด้วย
- ภาวะ “Intersex” เป็นภาวะที่ระบุได้ยากกว่าเป็นชายหรือหญิง ซึ่งในอดีต สังคมบังคับให้ต้องเลือกเพศ ขณะที่ Intersex ต่างต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิการตัดสินใจเลือกเพศตัวเองมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ร่างกายไม่สามารถบ่งบอกตัวตนและความชอบของเราได้ เพราะฉะนั้นไม่ควรตัดสินใจตัวตนหรือรสนิยมของใครจากร่างกาย

#### ตัวตนทางเพศและการแสดงออก

- ตัวตนทางเพศและการแสดงออก เป็นคุณลักษณะเชิงนามธรรมที่บ่งบอกความเป็นชาย - ความเป็นหญิง
- สังคมมักใช้ตัวตนทางเพศและการแสดงออกในการกำหนด “บทบาทของผู้คน” ดังที่ *เพศกำเนิดชาย* ต้องมีลักษณะเป็นผู้นำ แข็งแรง เสียงทุ้ม มีหนวดเครา *เพศกำเนิดหญิง* ต้องมีลักษณะอ่อนโยน สวยงาม ผมยาว
- มนุษย์มีความซับซ้อนมาก เราทุกคนล้วนมีความเป็นทั้งชายและหญิงในตนเอง

อย่างไรก็ตาม ร่างกายไม่สามารถกำหนดตัวตน หรือ การแสดงออกของแต่ละคนได้ ขณะที่การแสดงออก ก็ย่อมไม่สามารถใช้ในการตัดสินรสนิยมความชอบได้เช่นกัน

#### รสนิยมทางเพศและความสัมพันธ์

- รสนิยมทางเพศและความสัมพันธ์ เป็นทิศทางความชอบของแต่ละคนที่จะเลือกมีความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ กับใคร
- รสนิยมของมนุษย์มีความหลากหลาย ยากที่จะนิยามได้ครบ ตัวอย่างเช่น รักต่างเพศ รักเพศเดียวกัน รักได้ทุกเพศ หรือ ไม่รู้สึกดึงดูดทางเพศกับใครเลย

อย่างไรก็ตาม รสนิยมความชอบไม่ได้ถูกจำกัดที่ร่างกาย ตัวตน และการแสดงออก รสนิยมความชอบสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ ดังนั้น รสนิยมทางเพศจึงเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล มีความหลากหลาย และลื่นไหล แสดงดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง	เพศทางร่างกาย	ตัวตน การแสดงออก	รสนิยม
คุณ A บอกว่าตัวเองเป็น “ชายรักต่างเพศ” (straight)	Intersex แต่ถูกเลือกให้เป็น “เพศชาย”	ผู้ชาย แต่ก็ชอบอะไรน่ารัก ๆ feel good ได้	ชอบเพศหญิง แต่ก็เปิดใจให้กับผู้หญิงข้ามเพศได้
คุณ B บอกว่าตัวเองเป็น “ผู้หญิง”	เพศหญิง	ผู้หญิง แต่ก็หัว ๆ นะ ชอบเล่นกีฬา	ชอบได้ทุกเพศ แต่ช่วงหลัง ๆ สบายใจที่จะคบเพศหญิงอย่างเดียว
คุณ C บอกว่าตัวเองเป็น “ชายข้ามเพศ”	เพศกำเนิดหญิง แต่อยู่ระหว่างการผ่าตัดเพื่อข้ามไปเป็นชาย	ผู้ชาย ชอบออกกำลังกาย เข้ายิม ชอบช้อปปิ้ง	ชอบเพศชาย

ทั้งนี้ จากคำกล่าวที่ว่า “เพศไม่ได้มีแค่มีติเดียว” จึงสามารถสะท้อนได้ว่า เพศของมนุษย์มีความซับซ้อนมาก จากความหลากหลายและความลื่นไหลของเพศที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน เพราะสังคมเราเติบโตขึ้น มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงความเข้าใจชุดเดิมที่ว่า “เพศมีแค่สองเพศ” ขณะที่ สมาชิกในสังคมล้วนมีความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้น การจะตัดสินใครว่าเป็นอย่างไรนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพูดคุย มีการสื่อสาร และรับฟัง เพื่อเรียนรู้และยอมรับการเปลี่ยนแปลงไปของสังคม

## ข้อค้นพบ :

จากประเด็นหลักในการศึกษา *ถ้าการศึกษาเห็นเพศเป็นกลางและหลากหลาย... บทบาทของระบบการศึกษาไทย หลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ควรเป็นอย่างไร* เมื่อพิจารณาทางด้านการศึกษาค้นคว้า พบว่า ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ “การสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายสมรสเท่าเทียมแก่ผู้เกี่ยวข้องในระบบการศึกษา” โดย การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ นับเป็นความท้าทายที่สำคัญของระบบการศึกษา จำเป็นต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิที่รับรองโดยกฎหมายสมรสเท่าเทียม และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างควบคู่กันไป

**✚ หลักการสำคัญในการสร้างความเข้าใจ** ประกอบด้วย ๓ ข้อ ได้แก่

๑. ยืนยันถึงสิทธิของผู้เรียนทุกคน โดยไม่ว่าจะมีอัตลักษณ์ทางเพศแบบใด ควรได้รับการศึกษาที่เคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเสมอภาค เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายสมรสเท่าเทียม
๒. ปลุกฝังความเคารพและส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายทางเพศ ผ่านการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และการออกแบบการเรียนรู้ หรือบทเรียนที่สนับสนุนความเข้าใจ ความเคารพ และการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียม
๓. ความท้าทายและต่อต้านอคติ รวมถึงการจัดการเลือกปฏิบัติทางเพศ ทั้งทางตรงและทางอ้อม การคุกคาม และการเหยียดหยาม เพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีและสิทธิของทุกคนในสถานศึกษา

#### ✚ ข้อมูลสถานการณ์เกี่ยวกับ “ผู้อำนวยการโรงเรียน” โดยพบว่า

- บทบาทของผู้อำนวยการมีความสำคัญต่อการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในโรงเรียนสำหรับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ
- ข้อจำกัดของโครงสร้างอำนาจแบบบนลงล่าง นโยบายของโรงเรียนจึงมักขึ้นตรงต่อการบริหารของผู้อำนวยการ ทำให้ครูต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งครูบางส่วนไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่

#### ✚ ข้อมูลสถานการณ์เกี่ยวกับ “ครูและนักเรียน” โดยพบว่า

- ครูบางส่วนสะท้อนความตั้งใจที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลง แต่ต้องเผชิญกับอุปสรรคด้านภาระงานและข้อจำกัดของกฎระเบียบในโรงเรียน
- ด้านช่องว่างระหว่างวัย ส่งผลทำให้ครูที่อาวุโสกว่าบางส่วนไม่เห็นด้วย หรือไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง/แนวทางการเปลี่ยนแปลงของครูรุ่นใหม่กว่า โดยที่ความแตกต่างของช่วงวัยทำให้ความเข้าใจเรื่องเพศของครูและนักเรียนแตกต่างกัน เนื่องจากเข้าถึงข้อมูลคนละชุด
- การขาดการสื่อสารที่ดี ล้วนทำให้ความเข้าใจเรื่องเพศลดลง

#### ✚ ข้อมูลสถานการณ์เกี่ยวกับ “ผู้ปกครองและชุมชน” โดยพบว่า

- ผู้ปกครองสามารถเป็นปัจจัยหนึ่งที่ตอกย้ำอคติทางเพศที่มีความหลากหลาย โดยที่นักเรียนอาจได้รับความกดดันทั้งจากผู้ปกครอง ครอบครัว และโรงเรียน ที่ให้รักษาขนบทางเพศแบบเดิม
- ผู้ปกครองและชุมชนที่เข้าใจกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ จะเป็นแรงสนับสนุนสำคัญที่เอื้อต่อการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในบริบทสังคมต่าง ๆ ได้

จากข้อมูลสถานการณ์ในมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องข้างดังกล่าว สามารถเสนอตัวอย่างแนวทาง/แนวปฏิบัติที่ดี แบ่งตามบทบาทของผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

#### ✚ แนวทางสำหรับผู้ผู้อำนวยการโรงเรียน

- ควรทำให้เรื่องความหลากหลายทางเพศ เป็นวาระหลักของโรงเรียน
- ควรกำหนดและสื่อสารนโยบายเรื่องความเท่าเทียมทางเพศให้ทุกฝ่ายรับรู้ร่วมกัน
- ควรสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย เป็นมิตร และทำให้ทุกเพศเข้ามามีส่วนร่วม
- ควรสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาออกแบบการเรียนรู้ที่เคารพความแตกต่างหลากหลายทุกอัตลักษณ์ทางเพศของแต่ละบุคคล รวมทั้งปรับการสื่อสารทั้งการแสดงออกทางคำพูดและการแสดงออกในลักษณะ “เป็นกลางทางเพศ”
- ควรสนับสนุนและส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศในโรงเรียน รวมทั้งการพัฒนาและอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวด้วย
- ควรสร้างความเข้าใจกับพ่อแม่ผู้ปกครอง รวมทั้งจัดให้มีช่องทางรับฟังและร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ พร้อมสำรวจความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงแนวทางอย่างต่อเนื่อง

#### # แนวทางสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา

- ควรตระหนักถึงอคติและการตีตรา
- ควรออกแบบการเรียนรู้การสอนเพื่อสร้างห้องเรียนที่ปลอดภัย มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมในห้องเรียน
- ควรบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับ “ความหลากหลายทางเพศ”
- ควรสร้างความตระหนักรู้และตั้งคำถามต่ออคติทางเพศ
- ควรมีการแทรกแซงหรือแนวทางการจัดการอย่างจริงจังเมื่อมีการกลั่นแกล้งหรืออคติทางเพศ
- ควรมีบทบาทเป็นที่พึ่งและสร้างความไว้วางใจให้กับนักเรียน
- ควรพัฒนาองค์ความรู้และทักษะเรื่องความเสมอภาคทางเพศในการศึกษา
- ควรทำความเข้าใจกับนโยบายของโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจน

#### # แนวทางสำหรับนักเรียน

- ควรตระหนักรู้และเคารพความหลากหลายทางเพศ รวมถึงยอมรับในความหลากหลายของเพื่อนร่วมชั้น
- ควรเคารพสิทธิในการไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวและสิทธิในการเรียนรู้ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย
- ควรตระหนักถึงผลกระทบอันเนื่องมาจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ร่วมต่อต้านการกลั่นแกล้งทางเพศ และไม่เพิกเฉยต่อการเลือกปฏิบัติหรือการกลั่นแกล้ง

#### # แนวทางสำหรับผู้ปกครอง

- ควรสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งและสนับสนุนการแสดงออกตามอัตลักษณ์
- ควรสร้างพื้นที่ปลอดภัยภายในบ้าน เปิดใจรับฟังเมื่อพบความแตกต่าง และยอมรับในความหลากหลาย
- ควรปกป้องบุตรหลานจากการกลั่นแกล้ง และให้คำแนะนำ/คำปรึกษาเมื่อมีความกังวล
- ควรเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และหมั่นพัฒนาตนเองให้ยอมรับกับความหลากหลายทางเพศ

#### # แนวทางสำหรับการสร้างความร่วมมือระหว่างกัน

- ควรร่วมกันสร้างสังคมที่เคารพความเป็นมนุษย์
- ควรเชื่อมโยงและบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่มีความเชี่ยวชาญ
- ควรสำรวจปัญหาอย่างสม่ำเสมอ และปรับปรุงเชิงนโยบาย
- ควรส่งเสริมกิจกรรมรณรงค์ในโรงเรียนและพื้นที่สาธารณะ
- ควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งพัฒนาระบบการรับฟังและการดูแลช่วยเหลือ
- ควรประเมินการดำเนินงาน และติดตามความก้าวหน้าอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง



## ข้อเสนอแนวทาง :

จากประเด็นหลักในการศึกษา **ถ้าการศึกษาเห็นเพศเป็นกลางและหลากหลาย... บทบาทของระบบการศึกษาไทย หลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ควรเป็นอย่างไร** เมื่อพิจารณาบริบทด้านการศึกษา การสร้างพื้นที่ทางการศึกษา และสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ปลอดภัย เป็นมิตร และส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศนับเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งยังเป็นประเด็นที่มีความท้าทายต่อระบบการศึกษาในสังคมไทย ทั้งนี้ สามารถสรุปข้อเสนอแนะแนวทางสำหรับผู้เกี่ยวข้องในระบบการศึกษา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของความหลากหลายทางเพศ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงตัวตนและความสามารถของตนเองอย่างเหมาะสมเต็มตามศักยภาพ ภายใต้ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเท่าเทียม

แนวทางที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และผู้ปกครอง เพื่อร่วมกันสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ปลอดภัย เท่าเทียม และเคารพในศักดิ์ศรีของทุกคน โดยเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในสิทธิที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย และการส่งเสริมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างเปิดกว้าง และปราศจากการเลือกปฏิบัติ สรุปได้ดังต่อไปนี้

### แนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

**“ผู้บริหารสถานศึกษา”** เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดการเคารพความหลากหลายทางเพศอย่างเป็นรูปธรรม โดยกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการสร้างพื้นที่ทางการศึกษาที่ปลอดภัยท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย สามารถสรุปแนวทางได้ดังนี้

- ☺ กำหนดประเด็นความหลากหลายทางเพศให้เป็น **“วาระหลัก”** ของโรงเรียน อาจระบุไว้ในวาระการประชุมครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นประเด็นที่สำคัญ และมีการกล่าวถึงอย่างบ่อยครั้ง ปัญหาการกลั่นแกล้งหรือเลือกปฏิบัติจะถูกมองข้าม
- ☺ กำหนด **“นโยบายเรื่องความเท่าเทียมทางเพศ”** ที่มีความชัดเจน ไม่ว่าจะป็นนักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา หรือเจ้าหน้าที่ในโรงเรียน ควรได้รับการเคารพซึ่งกันและกันในทางเพศ การแสดงออกและรสนิยมทางเพศของตนเอง หากพบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การล้อเลียนเพศ ควรมีการพูดคุย ตักเตือน หรือดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเหมาะสม
- ☺ **สื่อสารนโยบายให้ทุกฝ่ายรับรู้ - รับทราบร่วมกัน** ควรมีการสื่อสารเชิงบวกอย่างสม่ำเสมอผ่านหลากหลายช่องทางทั้งการเผชิญหน้าและทางสื่อออนไลน์ เพื่อให้ทุกคนตระหนักและทำความเข้าใจ เน้นย้ำว่าเรื่องความหลากหลายทางเพศเป็นเรื่องที่ทุกคนควรให้ความสำคัญและเคารพซึ่งกันและกัน
- ☺ **สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเป็นมิตรกับ “ทุกเพศ”** ควรพิจารณาปรับแก้กฎระเบียบและข้อกำหนดต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เช่น เครื่องแต่งกาย ทรงผมของนักเรียน (รวมถึงครูและบุคลากรทางการศึกษาด้วย) รวมทั้งการเพิ่มทางเลือกห้องน้ำที่เป็นกลางทางเพศ การแบ่งกิจกรรมที่ไม่อิงกับ “เพศ” เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์
- ☺ **ปรับรูปแบบ/ฟอร์มการกรอกข้อมูลและการใช้ภาษาที่เป็นกลางทางเพศ** โดยกำหนดให้มีตัวเลือกมากกว่าแค่เพศชาย กับ หญิง อาจเพิ่มตัวเลือก “อื่น ๆ” หรือ “ไม่ประสงค์ระบุ” รวมถึงใช้คำว่า “ผู้ปกครอง” แทนพ่อแม่ เพื่อไม่ให้เป็นการจำกัดรูปแบบครอบครัว
- ☺ **พัฒนาครูและบุคลากรให้เข้าใจในความหลากหลายทางเพศ** โดยสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการในประเด็นที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อเรียนรู้ สร้างความเข้าใจ ลดอคติ และรู้วิธีป้องกันการเลือกปฏิบัติหรือละเมิดสิทธิในโรงเรียน

- ☺ **สร้างความเข้าใจกับผู้ปกครอง** โดยจัดกิจกรรมหรืออบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมการสื่อสารกับบุตรหลานอย่างเข้าใจถึงตัวตน ความรู้สึก และประสบการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของครอบครัวหรือชุมชนอย่างเหมาะสม
- ☺ **ออกแบบการเรียนรู้ที่เคารพ “ทุกอัตลักษณ์”** โดยส่งเสริมให้ครูออกแบบหลักสูตรและ กิจกรรมที่ช่วยลดอคติ เน้นการเรียนรู้ที่เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ของทุกคน ไม่ว่าเพศหรือ มีรสนิยมแบบใด
- ☺ **เปิดพื้นที่ให้ทุกเพศมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในกิจกรรมต่าง ๆ** ทั้งวันสำคัญ การจัดงาน วิชาการ ควรให้สิทธินักเรียนได้เข้าร่วมตามความสมัครใจ โดยไม่ยึดติดกับบทบาทที่ผูกกับ เพศใดเพศหนึ่งเท่านั้น
- ☺ **สนับสนุนการจัดตั้งชมรมและกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศ** โดยสนับสนุนการจัดตั้งชมรมและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมเรื่องความหลากหลายทางเพศอย่างต่อเนื่องและเปิดโอกาสให้มีการแสดงออกทางเพศอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของการยอมรับ และเห็นคุณค่าของทุกคน
- ☺ **จัดให้มีช่องทางรับฟังและร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ** โดยโรงเรียนอาจมีระบบรับฟัง บรรเทา ทุกข์ และระบบร้องเรียนที่เป็นธรรมและไว้วางใจได้ เพื่อเป็นพื้นที่ปลอดภัยให้กับนักเรียนที่ ถูกละเมิดหรือถูกคุกคามให้ได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างเหมาะสม
- ☺ **สำรวจความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงแนวทางอย่างต่อเนื่อง** โดยกำหนดให้มีการสำรวจความคิดเห็นทั้งของนักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา และผู้ปกครองเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง เพื่อประเมินประสบการณ์ - ความคิดเห็น - ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ประกอบกับนำมาปรับปรุง ข้อกำหนด กฎระเบียบต่าง ๆ อย่างเหมาะสมในทุก ๆ ภาคเรียน

## แนวทางสำหรับครู

“ครู” เป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ ให้คำปรึกษา ตลอดจนมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและขจัดความขัดแย้งที่เกิดจากการมีอคติและเลือกปฏิบัติ สามารถสรุปแนวทางได้ดังนี้

- ☺ **ตระหนักถึง “อคติ” และ “การตีตรา”** โดยครูควรแสดงออกถึงความเป็นกลาง ระมัดระวัง การใช้คำพูด หรือการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม เพราะคำพูดหรือการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม อาจส่งผลต่อความรู้สึกปลอดภัยและการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียน
- ☺ **สร้างห้องเรียนที่เปิดกว้างและปลอดภัย** โดยครูเน้นการสร้างห้องเรียนที่ “เปิดกว้าง” และ “ปลอดภัย” แม้นักเรียนอาจไม่เปิดเผยตัวตน แต่ครูควรคำนึงถึงความหลากหลายทางเพศ ในชั้นเรียน รวมถึงเน้นการออกแบบกิจกรรมที่ไม่แบ่งแยกทางเพศ เพื่อให้นักเรียนทุกคนรู้สึก ถึงการได้รับการยอมรับอย่างแท้จริง
- ☺ **บูรณาการความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศในการเรียนรู้** โดยสอดแทรกหัวข้อ เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศเข้าไปในบทเรียน เช่น *วิชาประวัติศาสตร์* – อาจนำเสนอ บุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับการต่อสู้เรื่องสิทธิทางเพศ *วิชาคณิตศาสตร์* – อาจเลือกใช้สถิติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางเพศมาเป็นโจทย์ในการวิเคราะห์ *วิชาภาษาไทย* – อาจนำเสนอข้อมูล/รูปแบบครอบครัวที่ไม่ได้จำกัดแค่ความเป็น “พ่อ-แม่” และ *วิชาสุขศึกษา* – อาจอธิบายถึงรูปแบบครอบครัวที่มีความหลากหลายมากกว่าแค่เพศชาย – หญิงเท่านั้น
- ☺ **สร้างความตระหนักรู้และตั้งคำถามต่ออคติทางเพศ** โดยครูกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักการ สังเกต การตั้งคำถามกับบรรทัดฐานทางเพศในสังคม รวมถึงชวนวิเคราะห์สื่อ หรือเนื้อหา

สาระต่าง ๆ ทั้งทางโทรทัศน์ หรือช่องทางออนไลน์ เพื่อให้เห็นว่าอคติเหล่านี้หล่อหลอมความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมอย่างไร หรืออาจใช้สื่อประกอบเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศ

- ☺ **ส่งเสริมการแสดงออกและการมีส่วนร่วม** โดยการส่งเสริมการแสดงออกและการมีส่วนร่วมของนักเรียน จะส่งผลให้นักเรียนรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีสิทธิในการแสดงออกและมีคุณค่าในแบบของตนเอง รวมทั้งการนำเสนอตัวอย่างบุคคลต้นแบบในแวดวงต่าง ๆ ที่ไม่ได้จำกัดแค่บางเพศ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ
- ☺ **เข้าไปแทรกแซงอย่างจริงจังเมื่อพบการกลั่นแกล้ง** หากครูพบการล้อเลียน เหยียดเพศ หรือเรียกชื่อในเชิงลบ ครูควรแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนว่าไม่ยอมรับพฤติกรรมดังกล่าว พร้อมพูดคุยและทำความเข้าใจกับนักเรียนอย่างจริงจัง เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและให้เกียรติทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
- ☺ **เป็นที่พึ่งและสร้างความไว้วางใจให้กับนักเรียน** เมื่อครูสามารถเป็นที่พึ่งและนักเรียนเกิดความไว้วางใจแล้ว นักเรียนจะรู้สึกปลอดภัยและกล้าขอความช่วยเหลือมากขึ้น ครูต้องรับฟังอย่างไม่ตัดสิน รักษาความเป็นส่วนตัวของนักเรียน และให้ความมั่นใจได้ว่าจะไม่เปิดเผยข้อมูลโดยไม่จำเป็น
- ☺ **ขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ** การขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานสนับสนุนที่มีความรู้เฉพาะทาง จะช่วยให้ครูสามารถดูแลนักเรียนได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เกินขอบเขต ความรู้ หรือทักษะของครู
- ☺ **ทำความเข้าใจกับนโยบายของโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** โดยครูควรทำความเข้าใจกับนโยบายและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการรับมือปัญหาการกลั่นแกล้ง หรือการคุกคามที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้สามารถรับมือต่อสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับหลักการของโรงเรียน
- ☺ **พัฒนาองค์ความรู้และทักษะเรื่องความเสมอภาคทางเพศในการศึกษา** การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับประเด็นความเสมอภาคและความหลากหลายทางเพศ จะช่วยทำให้ครูเข้าใจในบริบทต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ การให้ความช่วยเหลือดูแลนักเรียน รวมถึงการสื่อสารในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ

## แนวทางสำหรับนักเรียน

“นักเรียน” ทุกคนมีสิทธิในการแสดงออกถึงตัวตนได้อย่างอิสระบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ สรุปลักษณะได้ดังนี้

- ☺ **ตระหนักรู้และเคารพความหลากหลายทางเพศ** โดยตระหนักรู้ว่ารสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ รวมถึงการแสดงออกที่ไม่ตรงกับเพศกำเนิดเป็นเรื่องปกติในสังคมที่ประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย ซึ่งไม่ใช่พฤติกรรมเบี่ยงเบน หรือ ผิดปกติ ทุกคนล้วนมีคุณค่าในตนเอง และสามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวเองได้อย่างภาคภูมิใจ
- ☺ **เคารพและยอมรับในความหลากหลายของเพื่อนร่วมชั้น** โดยทุกคนควรได้รับการเคารพและการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน
- ☺ **สิทธิในการไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัว** โดยนักเรียนทุกคนมีสิทธิที่จะไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับอัตลักษณ์หรือรสนิยมทางเพศของตนเอง
- ☺ **สิทธิในการเรียนรู้ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย** โดยทุกคนมีสิทธิที่จะเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และได้รับการเคารพในความหลากหลายทางเพศ รวมถึง

สามารถสะท้อนปัญหาหรือข้อกังวลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนได้ เพื่อให้ได้รับการปรับปรุงและแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

- ☺ **ตระหนักถึงผลกระทบจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม** โดยนักเรียนจำเป็นต้องเรียนรู้และตระหนักถึงผลกระทบของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น อคติ การล้อเลียน การเหยียดเพศที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้ถูกกระทำอย่างเล็งไม่ได้ รวมถึงการหยอกล้อทางเพศในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะสร้างความเจ็บปวดทางใจเท่านั้น แต่ยังเป็นการตอกย้ำถึงอคติทางเพศและทำให้ผู้ที่ถูกกระทำเกิดความไม่สบายใจและรู้สึกขาดความปลอดภัย
- ☺ **ร่วมกันรณรงค์เพื่อต่อต้านการกลั่นแกล้งทางเพศ** โดย “ทุกคน” ควรเป็นส่วนหนึ่งในการต่อต้านการคุกคาม การกลั่นแกล้ง รวมถึงการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม อาจจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือ การจัดตั้งชมรม/ชมรมรณรงค์ให้ความรู้ต่าง ๆ
- ☺ **ไม่เพิกเฉยต่อการเลือกปฏิบัติหรือการกลั่นแกล้ง** หากพบเห็นหรือประสบกับการเลือกปฏิบัติ การกีดกัน หรือการละเมิดทางเพศ นักเรียนไม่ควรเพิกเฉย ควรขอคำปรึกษาจากครู หรือ บุคคลที่ไว้วางใจได้ เพื่อให้ปัญหานั้นได้รับการแก้ไขได้ทันที่


## แนวทางสำหรับผู้ปกครอง

“ผู้ปกครอง” เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจและแสดงการยอมรับต่อความหลากหลายของบุตรหลาน การเรียนรู้วิธีการสื่อสารกับบุตรหลานอย่างเหมาะสม รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของโรงเรียน ซึ่งจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ ที่จะทำให้บุตรหลานสามารถเติบโตได้อย่างมีคุณค่าและภาคภูมิใจ สรุปแนวทางได้ดังนี้


- ☺ **สร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง** โดยส่งเสริมให้บุตรหลานรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและโรงเรียน พร้อมให้กำลังใจ เคารพในตัวตนของบุตรหลาน และเน้นย้ำถึงความสำคัญของบุตรหลานต่อครอบครัวในครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้พวกเขาเติบโตด้วยความมั่นใจ
- ☺ **สนับสนุนการแสดงออกตามอัตลักษณ์** โดยสนับสนุนให้บุตรหลานใช้ชีวิตในแบบที่สอดคล้องตามอัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศ เพื่อเสริมสร้างคุณค่าและความเชื่อมั่นในการใช้ชีวิตตามที่ต้องการ ทั้งการแต่งกาย ทรงผม การทำกิจกรรม และการแสดงออกทางความรัก – ความรู้สึก
- ☺ **สร้างพื้นที่ปลอดภัยในบ้าน** โดยสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและเปิดกว้าง เพื่อให้บุตรหลานเกิดความรู้สึกปลอดภัย และกล้าที่จะพูดคุยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศของตน รวมถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อาจกระทบต่อสภาวะทางจิตใจ ซึ่งอาจใช้คำถามปลายเปิดในการถามเพื่อให้ได้ระบาย หรือแสดงความคิดเห็นในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสบายใจ
- ☺ **เปิดใจรับฟังเมื่อพบ “ความแตกต่าง”** หากบุตรหลานเปิดเผยรสนิยมหรืออัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่ตรงกับความคาดหวังของผู้ปกครอง ต้องเปิดใจรับฟังและแสดงออกอย่างให้เกียรติ โดยย้ำผู้ปกครองให้ทราบว่า “ไม่ว่าจะเป็นเพศแบบใด ทุกคนล้วนมีคุณค่าเสมอ”
- ☺ **ยอมรับความหลากหลายทางเพศ** โดยมองว่าความแตกต่างหลากหลายเป็นเรื่องปกติและควรยอมรับในตัวตนของแต่ละบุคคล
- ☺ **ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลาย** โดยให้คำแนะนำเชิงบวกเกี่ยวกับการยอมรับความหลากหลายทางเพศ อาจเป็นการพูดคุยและสร้างความเข้าใจให้เห็นถึงความสำคัญของการเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน
- ☺ **ปกป้องจากการกลั่นแกล้ง** โดยผู้ปกครองเป็นเหมือน “เกราะป้องกัน” เมื่อบุตรหลานต้องเผชิญกับการถูกกลั่นแกล้ง และการถูกตีตรา ไม่ปล่อยให้รู้สึกโดดเดี่ยว และคอยอยู่เคียงข้าง

- ☺ **ขอคำแนะนำเมื่อมีความกังวล** หากผู้ปกครองกังวลเกี่ยวกับการให้คำแนะนำ หรือพบสัญญาณว่าบุตรหลานถูกกลั่นแกล้ง ควรปรึกษาครู ผู้เชี่ยวชาญ หรือเครือข่ายผู้ปกครองที่มีบุตรหลานเป็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อหาทางช่วยเหลือและให้การสนับสนุนอย่างเหมาะสม
- ☺ **เรียนรู้และพัฒนาตนเอง** โดยผู้ปกครองอาจหาองค์ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการสนับสนุนบุตรหลานที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลาย หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและการสื่อสารที่ดีต่อกัน


นอกจากนี้ สามารถสรุป **“แนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างกัน”** โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานหรือเครือข่ายภายนอก เพื่อสร้างโรงเรียนให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยและส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศอย่างเหมาะสม ดังต่อไปนี้

 **ร่วมกันสร้างสังคมที่เคารพความเป็นมนุษย์**

การสร้างสังคมที่เคารพความหลากหลายทางเพศไม่อาจเกิดขึ้นได้จากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชน ที่ร่วมกันส่งเสริมให้ทุกคนรู้สึกมีคุณค่า ไม่ว่าจะนิยามตนเองว่าเป็นเพศใดก็ตาม

 **เชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือกับเครือข่ายที่มีความเชี่ยวชาญ**


โรงเรียนสามารถสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับหน่วยงาน องค์กร หรือเครือข่ายการทำงานด้านสิทธิความหลากหลายทางเพศ ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ให้กับครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ ลดอคติ และป้องกันการเลือกปฏิบัติหรือการกลั่นแกล้ง

 **สำรวจปัญหาอย่างร่วมมือ และปรับปรุงเชิงนโยบาย**


โรงเรียนควรร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อสำรวจปัญหาและอคติที่อาจเกิดขึ้นในโรงเรียน หรือครอบครัว เพื่อให้เกิดการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การพัฒนา นโยบายและแนวทางปฏิบัติที่ตอบสนองต่อสภาพความเป็นจริง

 **ส่งเสริมกิจกรรมการรณรงค์ในโรงเรียนและพื้นที่สาธารณะ**


โรงเรียนอาจจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักและส่งเสริมความเคารพในความหลากหลายทางเพศ เพื่อเปิดพื้นที่ในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน

 **พัฒนาแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน**

โรงเรียนร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในการจัดทำหรือสนับสนุนแหล่งความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ ทั้งในรูปแบบหนังสือ หรือสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวก

 **ร่วมกันพัฒนาระบบรับฟังและดูแลช่วยเหลืออย่างปลอดภัย**

ควรมีช่องทางในการรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการคุกคาม การกลั่นแกล้ง หรือปัญหาสุขภาพจิตที่มีความปลอดภัย เป็นมิตร และเชื่อถือได้ โดยอาจร่วมกันออกแบบกลไกที่เหมาะสม

 **ประเมินและติดตามความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ**

โรงเรียนควรมีแบบประเมินที่ครอบคลุมมุมมองด้านความหลากหลายทางเพศ โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ สามารถศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

คู่มือ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ “กฎหมายสมรสเท่าเทียม” แก่ผู้เกี่ยวข้องในระบบการศึกษา



สื่อวีดิทัศน์สร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางเพศ

“LGBTQIA+ Handbook in High School - สานความเข้าใจในกฎหมายสมรสเท่าเทียมในระบบการศึกษาไทย”



องค์ความรู้อื่น ๆ เพิ่มเติม : LGBTQ IN SCHOOL



## ข้อเสนอเชิงนโยบาย :

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการนำพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมสู่การปฏิบัติ (สำหรับ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา) ซึ่งข้อเสนอแนวทางดังกล่าวมาจากฐานคิดสำคัญ คือ **โรงเรียนต้องเป็นพื้นที่ปลอดภัย (safe) เห็นคุณค่า (seen) และสร้างการมีส่วนร่วม (included) ของทุกคน** ตามแนวทาง UNESCO ด้านการศึกษาที่ครอบคลุมถึงความหลากหลายทางเพศ (UNESCO, ๒๐๒๖) และกำหนดมาตรการเชิงระบบเพื่อลดการกลั่นแกล้ง หรือความรุนแรงต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ตามข้อเสนอของ OECD (OECD, ๒๐๒๓) โดยแบ่งออกเป็นแต่ละมิติ ได้ดังนี้

### ๑. กระบวนการศึกษาธิการ (เชิงนโยบาย/เชิงระบบ)

๑) กำหนดนโยบายต่อต้านการรังแกและการล่วงละเมิดทางเพศ โดยกำหนดนโยบายต่อต้านการรังแกและการล่วงละเมิดทางเพศที่ชัดเจน อาจกำหนดเป็น “นโยบายระดับชาติ” เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยให้กับนักเรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการกับผู้กระทำโดยไม่เลือกปฏิบัติ รวมทั้งจัดทำประกาศ หรือ แนวปฏิบัติ เรื่อง สถานศึกษาปลอดการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ กำหนดให้ทุกโรงเรียนมีมาตรการป้องกัน/รับเรื่องร้องเรียน/เยียวยา/ดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทำข้อตกลงระหว่างหน่วยงาน เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านการสร้างความปลอดภัยของนักเรียนกลุ่มความหลากหลายทางเพศ

๒) ปรับปรุง/เปลี่ยนแปลงข้อกำหนด - กฎระเบียบ - คู่มือ ให้สอดคล้องกับกฎหมายสมรสเท่าเทียมของผู้เรียน และบุคลากรทางการศึกษาในทุกกระดับ โดยปรับคู่มือ/แบบฟอร์ม/ระบบข้อมูลนักเรียน อาจเลือกใช้คำที่เป็นกลาง เช่น “ผู้ปกครอง/ผู้แทนโดยชอบธรรม” (ไม่ใช่เพียงแค่ แม่-พ่อ เท่านั้น) รวมทั้งกำหนดแนวทางให้โรงเรียนรองรับครอบครัวหลากหลายรูปแบบ ภายหลังสังคมไทยยอมรับสมรสเท่าเทียมตามกฎหมาย

๓) บูรณาการประเด็นเพศวิถีศึกษาในหลักสูตรและกิจกรรมต่าง ๆ โดยพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่ไม่ตีตรา และทำให้ผู้เรียน “เข้าใจความหลากหลาย” ผ่านวิชาแนะแนว สุขศึกษา สังคม และวิชาอื่น ๆ อาจใช้กรอบ “sexuality education ที่ครอบคลุม SOGIE” ของ UNESCO เป็นแนวทางในการบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ และจัดหลักสูตรเพศศึกษาที่ครอบคลุมประเด็นเรื่องวิถีทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ และการแสดงออกทางเพศสถานะ เน้นการยอมรับความหลากหลายและการอยู่ร่วมกันอย่างให้เกียรติและเป็นมิตร หรือทบทวนหลักสูตรการสอนในปัจจุบันเพื่อลดอคติต่อความหลากหลายทางเพศ

๔) พัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ โดยพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ อาจดำเนินการในลักษณะเป็น “มาตรฐาน” ที่ต้องมี ไม่ใช่เพียงแค่ “ความสมัครใจ” และสร้างระบบ “ครูแกนนำความปลอดภัย” (train-the-trainer) ให้ครบทุกเขตพื้นที่ พร้อมสนับสนุนหลักสูตรอบรมผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา เรื่อง (๑) anti-bullying (๒) language & bias และ (๓) การช่วยเหลือนักเรียน LGBTQI+

๕) พัฒนาระบบติดตามประเมินผลการดำเนินงานในประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บข้อมูลแบบไม่ละเมิดสิทธิ (PDPA-safe) สำหรับนำมาพัฒนาระบบติดตามและประเมินผล เช่น “เหตุการณ์กลั่นแกล้ง/การเข้ารับคำปรึกษา/ ความรู้สึกปลอดภัยในโรงเรียน” จัดทำดัชนีโรงเรียนปลอดความรุนแรงและไม่เลือกปฏิบัติเป็นรายปี (School Climate Index) ดำเนินการร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ให้เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนประเด็นความหลากหลายทางเพศ เช่น *กรมสุขภาพจิต* - การใช้บริการสายด่วนสุขภาพจิต เพื่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์กับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ *สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)* และ *องค์กร*

**ด้านสุขภาพ** - ในการสร้างความตระหนักรู้เรื่องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ *ภาคประชาสังคม และสื่อต่าง ๆ* - ร่วมขับเคลื่อนในประเด็นความหลากหลายทางเพศอย่างให้เกิดการรับรู้และเข้าใจได้อย่างเหมาะสม

**๒. สถานศึกษา (กลไกโรงเรียน/ระบบนิเวศภายในโรงเรียน)** ควรดำเนินมาตรการและบริหารจัดการในประเด็นต่อไปนี้ :

๑) **ปรับปรุงกฎระเบียบ/กติกาโรงเรียนให้มีความเป็นธรรมและไม่ตีตรา** โดยทบทวนระเบียบให้สอดคล้องและเหมาะสมกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา ทั้งการแต่งกาย ทรงผม การเข้าห้องน้ำ และการใช้สรรพนาม/การเรียกชื่อ เช่น อนุญาตให้นักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถแต่งกายได้ตามอัตลักษณ์ทางเพศของตน

๒) **จัดให้มีช่องทาง/ระบบร้องเรียน/ระบบการดูแลช่วยเหลือ** นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษากลุ่มความหลากหลายทางเพศ ที่เผชิญกับเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ ครอบคลุมมาตรการให้ความช่วยเหลือและเยียวยา/ส่งเสริมความเข้าใจประเด็นสุขภาพจิต และการเข้าถึงบริการสุขภาพจิตที่เหมาะสม ทั้งนี้ อาจจัดช่องทางในหลายรูปแบบทั้งแบบบุคคล (ที่ไว้ใจได้), กล่องรับเรื่อง, QR Code หรือ ห้องแนะแนว ตลอดจนการประเมินความเสี่ยง และมีแผนช่วยเหลือรายบุคคล/ระบบส่งต่อผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต (ตามกรณี\*)

๓) **แต่งตั้งคณะทำงาน** ที่เข้ามามีบทบาทส่งเสริมความเท่าเทียมและความปลอดภัย โดยให้ผู้แทนนักเรียนได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานดังกล่าว

๔) **สร้างพื้นที่ปลอดภัยและบริการสนับสนุน (Support Services)** เช่น มุมให้คำปรึกษา, เพื่อนช่วยเพื่อน (peer support) เป็นต้น

๕) **จัดกิจกรรมการสื่อสารเชิงบวกทั้งโรงเรียน (Culture & Communication)** โดยอาจกำหนดปฏิทินกิจกรรม “เคารพความหลากหลาย” ที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ รวมถึงนำเสนอสื่อที่เคารพความหลากหลาย ไม่ล้อเลียน หรือชี้หน้าในทางที่กลั่นแกล้ง

**๓. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา (ผู้ปฏิบัติงาน)**

๑) **ผู้บริหาร** ปรับบทบาทจาก “ผู้อนุญาต” เป็น “ผู้นำการคุ้มครองสิทธิ” โดยปรับบทบาทเป็นผู้นำการคุ้มครองสิทธิ มีการประกาศเจตนารมณ์โรงเรียนในประเด็นความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติ พร้อมทั้งบริหารจัดการงบประมาณและวางแผนระยะเวลาดำเนินการเรื่องระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถดำเนินการได้จริง

๒) **จัดทำคู่มือ/แนวปฏิบัติ สำหรับครูประจำชั้น/ครูแนะแนว** โดยจัดทำคู่มือ/แนวปฏิบัติสำหรับดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครอบคลุมทั้งแนวทางการดูแลช่วยเหลือ การพูดคุยอย่างปลอดภัยกับนักเรียนที่ยังไม่พร้อมเปิดเผยตัวตน การปรับพฤติกรรมผู้กระทำ และการฟื้นฟูความสัมพันธ์อย่างปลอดภัย

๓) **บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาต้องมีบทบาทการเป็น “Safe Person”** โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา จำเป็นต้องผ่านการอบรมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ หรือการเผชิญเหตุต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ทั้งด้านคำพูด/การสื่อสาร การเคารพความเป็นส่วนตัว รวมถึงการส่งต่ออย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ OECD ซึ่งว่าการลดอคติและความรุนแรงทำได้จริงด้วยกิจกรรมเชิงโต้ตอบและการสร้างความตระหนักรู้ต่อผลกระทบของการคุกคาม (OECD, ๒๐๒๓)

๔) **จัดฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาในประเด็นความหลากหลายทางเพศ** เพื่อให้ครูสามารถออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เป็นกลางทางเพศ และสร้างสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนที่ปลอดภัย รวมถึงมีความเข้าใจในประเด็นความหลากหลายทางเพศ ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการบูรณาการความรู้ด้านเพศวิถีศึกษาในชั้นเรียน

#### ๔. ผู้ปกครองและชุมชน ควรดำเนินมาตรการดังต่อไปนี้ :

๑) สื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เสริมสร้างความเข้าใจในประเด็น “สมรสเท่าเทียม และ สิทธิพลเมือง” โดยจัดเวทีการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ หรือ การสื่อสารเชิงบวก ประเด็นความหลากหลายทางเพศ เช่น เวที “ห้องเรียนพ่อแม่” หัวข้อ การเลี้ยงดูแบบไม่ทำร้ายลูก

๒) สร้างเครือข่ายชุมชนที่สถานศึกษาสามารถส่งต่อได้ โดยแต่งตั้งแกนนำ/ผู้นำชุมชน/ผู้แทนที่มีบทบาทในการประสาน รพ.สต./โรงพยาบาล/นักจิตวิทยา/องค์กรเด็กและครอบครัว กรณีได้รับการส่งต่อมาจากสถานศึกษา

๓) จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ส่งต่อแบบไม่ตีตรา (privacy-first) ระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้เอื้อต่อการดำเนินการในกระบวนการต่าง ๆ

๔) ลดความขัดแย้งทางค่านิยมด้วยหลักการอยู่ร่วมกันบนความเคารพและความหลากหลาย โดยทุกฝ่ายร่วมกันลดความขัดแย้ง ยึดหลักสิทธิเด็กและความปลอดภัยเป็นฐาน ไม่ผลักภาระให้บุตรหลานต้องเผชิญกับปัญหา หรือ จำยอมอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องอดทนด้วยตนเอง

#### ๕. ภาคประชาสังคม/NGOs (เชิงหนุนเสริมระบบนิเวศ) ควรดำเนินมาตรการดังต่อไปนี้ :

๑) มีบทบาทในการเข้ามาเป็น “พี่เลี้ยง” หรือ “โค้ช” ให้กับสถานศึกษา โดยภาคประชาสังคม/NGOs มีบทบาทในการเข้ามาเป็นพี่เลี้ยง หรือ โค้ช ให้กับโรงเรียน ทั้งด้านการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ในประเด็นความหลากหลายทางเพศ การสนับสนุนสื่อประกอบการสอน และการสร้างห้องเรียนปลอดภัย รวมถึงการจัดโครงการพัฒนาครูแกนนำ/นักเรียนแกนนำ ที่จะช่วยขับเคลื่อนในประเด็นความเท่าเทียมและความเสมอภาคทางเพศ ตลอดจนสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา

๒) สนับสนุนกลไกคุ้มครองสิทธิและการรับเรื่องร้องเรียน ภาคประชาสังคม/NGOs มีบทบาทเป็นผู้ประสานช่วยเหลือกรณีซับซ้อน เช่น ความรุนแรงในครอบครัว การถูกไล่ออก การละเมิดสิทธิ เป็นต้น

๓) สร้างพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันระดับพื้นที่ ภาคประชาสังคม/NGOs ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายโรงเรียนปลอดภัยกันแก๊ง อาจดำเนินการในระดับเขต หรือ ระดับจังหวัด พร้อมกำหนดบทบาทอย่างชัดเจน รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยนำเสนอ “กรณีศึกษาที่ดี” เพื่อยกระดับมาตรการที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในสถานศึกษาแต่ละแห่ง

## ภาพประกอบ

ภาพการประชุมเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย

หัวข้อ “ถ้าการศึกษาเห็นเพศเป็นกลางและหลากหลาย

บทบาทของระบบการศึกษาไทยหลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ควรเป็นอย่างไร”

เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๘ ณ คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์



อ้างอิงภาพ : <https://www.onec.go.th/th.php/page/view/Newseducation/๖๑๕๒>

การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น  
“พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม กับ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา”  
จำนวน ๔ ครั้ง ในช่วงเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ๒๕๖๘

ครั้งที่ ๒ เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพฯ

สกศ. เปิดเวทีขับเคลื่อนสมรสเท่าเทียม  
ด้วยระบบนิเวศการเรียนรู้ตอบโจทย์ความหลากหลายทางเพศยุคใหม่



อ้างอิงภาพ : <https://www.onec.go.th/th.php/page/view/Newseducation/๖๒๖๕>

ครั้งที่ ๓ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนโพธิสารพิทยากร กรุงเทพฯ

สกศ. เปิดเวทีหนุนโรงเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัย ใส่ใจระบบนิเวศการเรียนรู้  
ตอบโจทย์ความหลากหลายทางเพศ ครั้งที่ ๒



อ้างอิงภาพ : <https://www.onec.go.th/th.php/page/view/Newseducation/๖๒๗๙>

ครั้งที่ ๔ เมื่อวันพุธที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘ ณ โรงเรียนบุญวัฒนา จังหวัดนครราชสีมา

สกศ. ลุยเมืองโคราช ส่งท้ายโรดโชว์สร้างพื้นที่ปลอดภัย เสริมระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความหลากหลายทางเพศ



อ้างอิงภาพ : <https://www.onec.go.th/th.php/page/view/Newseducation/๖๒๙๙>

## การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การจัดทำข้อเสนอเพื่อพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสม สำหรับกลุ่มความหลากหลายทางเพศ

เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๘

ณ ห้องประชุมธัญบุรี บอลรูม ๒ โรงแรมโนโวเทล กรุงเทพ พิวเจอร์พาร์ค รังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี



โตไปในแบบที่เราเป็น : สกศ. – มธ. ร่วมร่างอนาคตห้องเรียนใหม่ ที่ปลอดภัยสำหรับความหลากหลายทางเพศ  
อ้างอิงภาพ : <https://www.onec.go.th/th.php/page/view/Newseducation/๖๓๓๓>

# เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

## ตัวอย่าง แผนกิจกรรมถอดรหัสความหลากหลาย

**กิจกรรมถอดรหัสความหลากหลาย**

วิทยากร: รศ.ดร.นงนิตย์ ไม้สุดา, บุคลากรสายงานวิจัยและ  
 ทีมงานศึกษาศาสตร์  
 วิทยากร: 4 คน  
 ผู้เข้าร่วม: 120 คน  
 กลุ่มเป้าหมาย: ภาควิชาการนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

**1. มาตรฐานการเรียนรู้**

เข้าใจบทบาทและโครงสร้างของภาคการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

**2. สาระสำคัญ**

ความหลากหลายที่แตกต่างทั้งทางร่างกายและจิตใจ การที่โรงเรียนควรตระหนักถึงความแตกต่าง และยอมรับในความแตกต่างของผู้เรียนที่มีลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง

**3. สาระการเรียนรู้**

**ความรู้ (K)**

1. ความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของภาคการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. ความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ
3. ความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ
4. ความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ

**ทักษะกระบวนการ (P)**

1. ทักษะการวิเคราะห์
2. ทักษะการรวบรวมข้อมูล
3. ทักษะการวิเคราะห์
4. ทักษะการตีความ

**คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (A)**

1. ใฝ่เรียนรู้ (Love for Learning)
2. ใฝ่ไม่ย่อท้อ (Dedication and Commitment to Work)
3. มีจิตสำนึกพลเมือง (World Citizenship)

**4. สาระการเรียนรู้เชื่อมโยง**

- ความสามารถในการสื่อสาร (Communication Capacity)
- ความสามารถในการคิด (Thinking Capacity)
- ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี (Capacity for Technological Application)

**5. จุดประสงค์การเรียนรู้**

- ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบความแตกต่างของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ
- ผู้เรียนสามารถอธิบายความแตกต่างของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ
- ผู้เรียนสามารถอธิบายความแตกต่างของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ

- ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบความแตกต่างของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ
- ผู้เรียนสามารถอธิบายความแตกต่างของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ

**6. ขั้นตอนกิจกรรม**

1. กิจกรรมก่อนเรียน (Pre-learning)
2. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Process)

**7. ภาระงานของผู้เรียน**

“กิจกรรมที่ผู้เรียนต้องทำก่อนเรียน” (Pre-learning) และ “ภาระงาน” (Learning Process) ของผู้เรียน

**8. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Process)**

**ขั้นนำ (Introduction)** 10 นาที

วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

- ใช้ 1. สื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับ “ความแตกต่าง” ของนักเรียน
- ใช้ 2. สื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับ “ความแตกต่าง” ของนักเรียน

โดยวิทยากรที่เตรียมไว้ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้


- ครูและนักเรียนใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้
- ผู้เรียนใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

**ขั้นสอน (Main Content)** 10 นาที

1. วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

โดยผู้เรียนใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้



**2. วัตถุประสงค์การเรียนรู้ (Learning Objectives)**

ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบความแตกต่างของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ

**3. เนื้อหา (Content)**

ความแตกต่างของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ

**4. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Process)**

1. กิจกรรมก่อนเรียน (Pre-learning)

2. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Process)

**5. ภาระงานของผู้เรียน (Student Tasks)**

“กิจกรรมที่ผู้เรียนต้องทำก่อนเรียน” (Pre-learning) และ “ภาระงาน” (Learning Process) ของผู้เรียน




**6. ขั้นตอนกิจกรรม (Activity Steps)**

1. กิจกรรมก่อนเรียน (Pre-learning)
2. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Process)

**7. ภาระงานของผู้เรียน (Student Tasks)**

“กิจกรรมที่ผู้เรียนต้องทำก่อนเรียน” (Pre-learning) และ “ภาระงาน” (Learning Process) ของผู้เรียน



**8. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Process)**

**ขั้นนำ (Introduction)** 10 นาที

วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

**ขั้นสอน (Main Content)** 10 นาที

1. วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

โดยผู้เรียนใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

**9. ภาระงานของผู้เรียน (Student Tasks)**

“กิจกรรมที่ผู้เรียนต้องทำก่อนเรียน” (Pre-learning) และ “ภาระงาน” (Learning Process) ของผู้เรียน

**10. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Process)**

**ขั้นนำ (Introduction)** 10 นาที

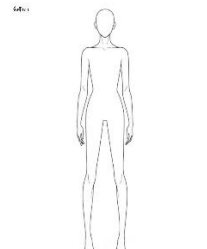
วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

**ขั้นสอน (Main Content)** 10 นาที

1. วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

โดยผู้เรียนใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้



**11. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Process)**

**ขั้นนำ (Introduction)** 10 นาที

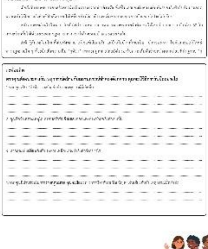
วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

**ขั้นสอน (Main Content)** 10 นาที

1. วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

โดยผู้เรียนใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้



**12. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Process)**

**ขั้นนำ (Introduction)** 10 นาที

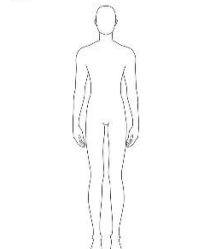
วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

**ขั้นสอน (Main Content)** 10 นาที

1. วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

โดยผู้เรียนใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้



**13. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Process)**

**ขั้นนำ (Introduction)** 10 นาที

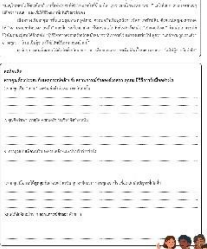
วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

**ขั้นสอน (Main Content)** 10 นาที

1. วิทยากร 4 คน ใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

โดยผู้เรียนใช้เทคนิค (K) นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้

เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้สื่อที่เตรียมไว้



โดย วิทยากร (ร.ต.อ.อาทิตย์ สุขอ่ำ) และคณะ

## ตัวอย่าง ประเด็นการสนทนากลุ่มย่อย

การประชุมรับฟังความคิดเห็น  
“พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม” กับ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา



**PRIDE GENDER EQUALITY**

“ถ้าการศึกษาเน้นเพศเป็นกลางและหลากหลาย...  
บทบาทของระบบการศึกษาไทย  
หลังกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ควรเป็นอย่างไร”

การประชุมรับฟังความคิดเห็น  
“พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม” กับ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา

**กิจกรรมที่ 2**

กิจกรรมการรับฟังความคิดเห็น  
โดยการอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับ  
“พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม”  
กับ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา

การประชุมรับฟังความคิดเห็น  
“พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม” กับ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา

**ประเด็นหลักในการรับฟังความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน**

- 1) บทบาทหน้าที่ของกรศึกษาไทยในอนาคต  
ภายหลังจากกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้
  - ด้านการวางเป้าหมายและนโยบาย/มาตรการ/แนวปฏิบัติ/แนวทางการรับ
  - ด้านการขับเคลื่อนและการสนับสนุนความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา
- 2) หลักสูตร ภาระงาน คำนิยาม ทิศตนคดียของผู้บริหาร ครู นักเรียน  
ในวันที่ยังคงมีความหลากหลาย
  - ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
  - ด้านการอบรมและพัฒนาบุคลากร
  - ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน)
- 3) การสร้างพื้นที่ในสถานศึกษา และบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียน  
ที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในสังคม
  - ด้านการพัฒนาสภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย
  - ด้านการส่งเสริมกิจกรรม/ชุมนุม/ชมรมที่รองรับความหลากหลาย
  - ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วมสร้างสิ่งมีชีวิตปลอดภัย
- 4) ประเด็นอื่น ๆ / ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

การประชุมรับฟังความคิดเห็น  
“พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม” กับ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา

**รายละเอียดในแต่ละประเด็น :**

- 1) บทบาทหน้าที่ของกรศึกษาไทยในอนาคต ภายหลังจากกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้
  - สถานศึกษามีการวางเป้าหมายและนโยบาย/มาตรการ/แนวทางการรับฟังความคิดเห็นจากหลายทางเพศหรือไม่?
  - สถานศึกษามีนโยบายหรือแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศอย่างไร?
  - สถานศึกษามีการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศเพียงพอมั? อย่างไร? หรือมีอุปสรรคในการขับเคลื่อนประเด็นนี้หรือไม่? อย่างไร?
  - การสมรสเท่าเทียมมีความเกี่ยวข้องกับจัดการศึกษาในสถานศึกษาอย่างไร?
  - พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียมส่งผลต่อการจัดการศึกษาในด้านใดบ้าง?  
(เช่น ด้านหลักสูตร บุคลากร การบริหารจัดการ ฯลฯ)
- 2) หลักสูตร ภาระงาน คำนิยาม ทิศตนคดียของผู้บริหาร ครู นักเรียน ในวันที่ยังคงมีความหลากหลาย
  - มีนักเรียนหรือบุคลากรในสถานศึกษาที่เป็นเหยียดสีทางเพศของตนหรือไม่? และโรงเรียนใช้วิธีการจัดการอย่างไร?
  - สถานศึกษามีการปรับหลักสูตร/เนื้อหาสาระ ที่รองรับความหลากหลายหรือไม่? อย่างไร?
  - สถานศึกษาได้บูรณาการเรื่องความหลากหลายทางเพศในหลักสูตรการเรียนการสอนหรือไม่?  
(ยกตัวอย่างบูรณาการฯ? รายวิชาใดบ้าง?)
  - สถานศึกษามีแผนงาน/การดำเนินงาน/มีคดียคณิศทางเพศในกิจกรรมหรือคดียการต่าง ๆ หรือไม่?
  - สถานศึกษามีวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจและยอมรับในความหลากหลายหรือไม่?
  - สถานศึกษามีการจัดกิจกรรม/ชมรมและพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างความเข้าใจในความหลากหลายหรือไม่?  
อย่างไร? (ยกตัวอย่างงาน/กิจกรรม?)
  - หากมีผู้สมรส LGBTQ+ เป็นผู้ปกครอง ท่านคิดว่าสถานศึกษาควรปรับระบบงานหรือการสื่อสารกับครอบครัวอย่างไร?

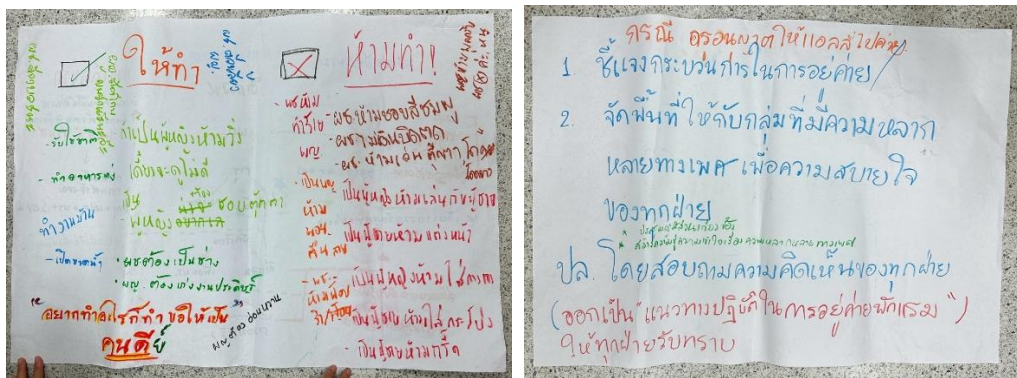
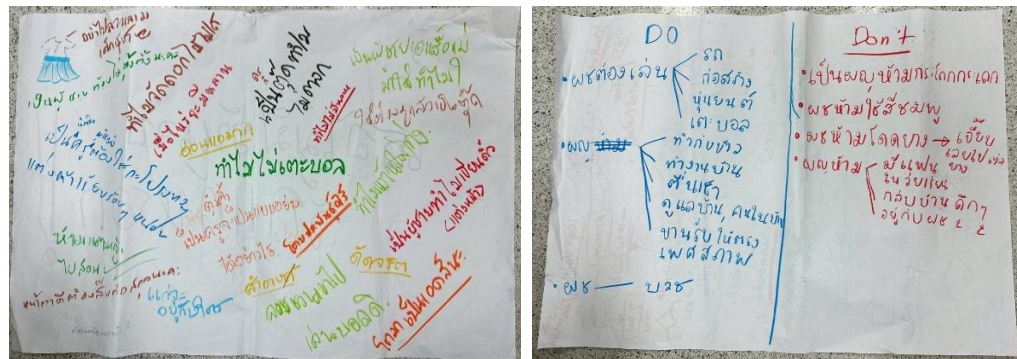
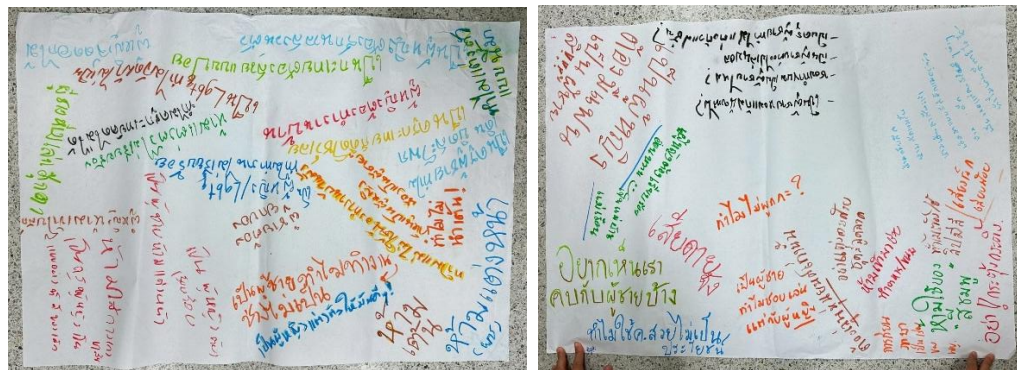
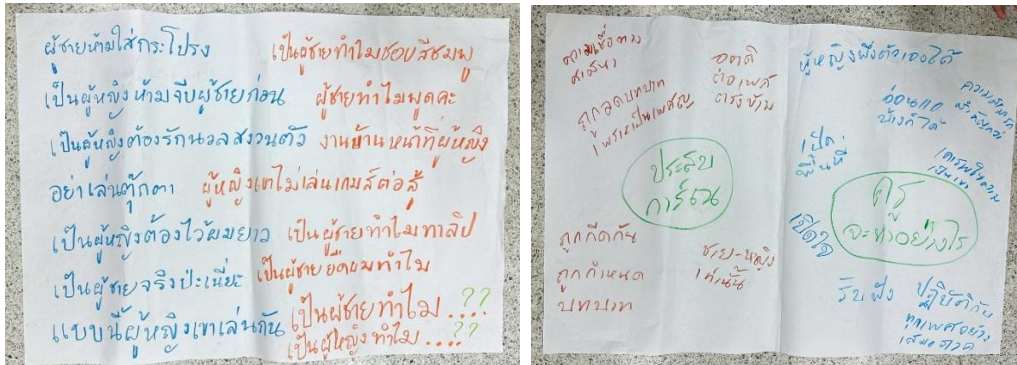
การประชุมรับฟังความคิดเห็น  
“พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม” กับ การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา

**รายละเอียดในแต่ละประเด็น :**

- 3) การสร้างพื้นที่ในสถานศึกษา และบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียนที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในสังคม
  - บรรยากาศของสถานศึกษาในปัจจุบันเปิดกว้างต่อความหลากหลายทางเพศเพียงใด?
  - มีเวทีรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับประเด็นความหลากหลายทางเพศหรือไม่?
  - เคยมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติหรือกลั่นแกล้งทางเพศในโรงเรียนหรือไม่? โรงเรียนจัดการ/รับมืออย่างไร?
  - สถานศึกษามีพื้นที่ปลอดภัย หรือ กลไกรองรับ สำหรับนักเรียน/ครูที่มีความหลากหลายทางเพศหรือไม่?
  - นักเรียน / ครู รู้สึกปลอดภัยและได้รับการยอมรับในการแสดงออกตามอัตลักษณ์ทางเพศหรือไม่?
  - สถานศึกษามีการพัฒนาสภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศการเรียนรู้ให้เอื้อต่อความหลากหลายหรือไม่?  
(แนวทางการพัฒนาฯ เป็นอย่างไร? // ยกตัวอย่างกิจกรรม/ชุมนุม/ชมรม)
  - มีกิจกรรมใดในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสิทธิและความเข้าใจในความหลากหลายทางเพศ เช่น Pride Month หรือไม่?
  - สถานศึกษามีความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น มูลนิธิ LGBTQ+ หรือองค์กรพัฒนาเอกชนหรือไม่?
  - ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างระบบนิเวศทางการศึกษาเรื่องความหลากหลายทางเพศในโรงเรียนหรือไม่? อย่างไร?
  - มีข้อเสนอแนะอย่างไรในการสร้างระบบนิเวศทางการศึกษาที่ตอบสนองต่อบริบทของกฎหมายสมรสเท่าเทียม?
  - ข้อเสนอนะต้องกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับนโยบาย LGBTQ+ ในสถานศึกษา?
  - อยากเห็น/ต้องการการเปลี่ยนแปลงอะไรในสถานศึกษาหลังจากการประกาศใช้ พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม?
- 4) ประเด็นอื่น ๆ / ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

**ผลการระดมความคิดเห็นร่วมกันในประชุมเชิงปฏิบัติการ**  
**เรื่อง การจัดทำข้อเสนอเพื่อพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มความหลากหลายทางเพศ**  
 เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๘ ณ ห้องประชุมธัญบุรี บอลรูม ๒  
 โรงแรมโนโวเทล กรุงเทพมหานคร พิวเจอร์พาร์ค รังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี





## คณะผู้จัดทำ

### ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ประวิต เอรารวรรณ	เลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.นิติ นาชิต	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
นายชอุติ ประสานสอน	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
นางอำภา พรหมวาทย	ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนการศึกษา
นางโชติกา วรรณบุรี	ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

### ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดิสร จันทรสขุ	คณบดีคณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ว่าที่ร้อยตรีอาทิตย์ สุขอ่ำ และคณะ	นักวิจัย

### เรียบเรียงและจัดทำรายงาน

นางสาวกรกมล จึงสำราญ	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วม และการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
นางสาวสิริกานต์ แก้วคงทอง	นักวิชาการศึกษาชำนาญการ
นางสาวภควดี เกิดบัณฑิต	นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ

### หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการ

นางสาวกรกมล จึงสำราญ	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วม และการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
นางสาวทัศนีย์ เนียมบุปผา	นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ
นางสาวอุบล ตริรัตน์วิชา	นักวิชาการศึกษาชำนาญการ
นางสาววรัญญาณ์ คุณเวช	นักวิชาการศึกษาชำนาญการ
นางสาวสิริกานต์ แก้วคงทอง	นักวิชาการศึกษาชำนาญการ
นางสาวภควดี เกิดบัณฑิต	นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ
นางสาวเฉลิมพร ปัญญาสุธารส	นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ
นางสาวลัทธพรพรรณ เดชสุภา	ผู้ช่วยนักวิชาการ

กลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วมและการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา  
สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้  
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ



**สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระียนรู้  
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา**

**สิ่งพิมพ์ สกศ.  
8/2569**

